



DICHTBIJ

Jaarverslag 2022

DICHTBIJ

Jaarverslag 2022

In een gebroken wereld, getekend door armoede en onrecht, streeft Woord en Daad naar zichtbare tekenen van Gods komend Koninkrijk. Het Bijbels perspectief op gerechtigheid en barmhartigheid drijft ons om dagelijks bij te dragen aan een duurzame verandering van mensen hier en daar.



In dit jaarverslag



Woord en Daad in het kort: dichtbij

Voorwoord	5
Woord en Daad	7
De wereld van Woord en Daad	8
Samenvatting	11



1.Strategie, visie en beleid: samenwerken en verbinden

12



2. In het werkveld: dichtbij de mensen

15

2.1 Inclusieve Agribusiness	16
2.2 Onderwijs en Sponsoring	20
2.3 Werk en Opleiding	23
2.4 Duurzaam Water	26
2.5 Onze strategieën	28



3.Verantwoorden, leren en innoveren: cijfers om dichtbij te komen

32



4. Organisatie en bestuur: dichtbij elkaar

34

4.1 Organisatie	35
4.2 Beleid en bestuur	38



5.Financiële verantwoording: groei ondanks crises

41



6. Bijlagen

78

Bijlage 1 Raad van bestuur en raad van toezicht	79
Bijlage 2 Nevenfuncties	80
Bijlage 3 Gouden Oor Erkenning	81
Bijlage 4 MVO	82
Bijlage 5 Interne controle en risicomanagement	87
Bijlage 6 Assurance-rapport van de onafhankelijke accountant	88
Bijlage 7 Stakeholders en netwerken	89

Voorwoord Dichtbij

De spanningen tussen Oekraïne en Rusland liepen begin 2022 hoog op. Alle ogen waren daarop gericht. Donderdag 24 februari barstte letterlijk de bom. Rusland viel Oekraïne aan. Het was oorlog. De wereld stond al in brand, maar er kwam een nieuwe brand bij. In Europa reageerde men geschokt. Een oorlog in Europa: zo dichtbij. Dit kon en mocht niet waar zijn. Maar het was wél waar. Journalisten en hulpverleners reisden af. We volgden de berichten nauwlettend. Onschuldige, bange burgers vluchtten naar metrostations om daar hun onderdak te zoeken. Ook de impact in Nederland was duidelijk zichtbaar en voelbaar. De video waarop zingende Oekraïners te zien waren die hun hulp bij God zochten, raakte me. De oorlog kwam dankzij de media dichtbij.

Terwijl de ogen gericht waren op Oekraïne stroomde mijn mailbox ook vol met nieuws uit andere landen. Nieuws dat de media niet zo groots haalde, maar toch dichtbij kwam en vaak schrijnend verdriet in zich droeg. Er vloeiden wereldwijd veel tranen, zichtbaar en onzichtbaar.

Tranen in het noorden van Tigray waar een oorlog duizenden slachtoffers eiste. Tranen in de Sahel waar het terrorisme oploait en waarbij Mali en Burkina Faso de kroon spannen maar het ook Benin raakt. Tranen in Haïti, een land waar hulpverleners nauwelijks over straat durven lopen maar ook burgers hun leven niet zeker zijn. Die tranen werden heel tastbaar toen we het verdrietige nieuws hoorden van twee tienermeisjes uit ons sponsorprogramma die, terwijl ze op het platte dak van hun huis in de gevaarlijke stadswijk Bel Air hun huiswerk maakten, dood werden geschoten door rebellen. Tranen in slechts enkele landen waar Woord en Daad werkt. Ik zou het hele voorwoord er mee kunnen vullen.

Dwars door al deze tranen heen stonden onze partners aan de frontlinie, dichtbij de mensen die in moeilijke situaties verkeer-

den. Families die van huis en haard verdreven werden, gemeenschappen die na een ramp weer een nieuwe bestaan moeten opbouwen. Dichtbij de boerin die al jarenlang kampt met droogte op het land door de grote klimaatverandering in de Sahel. Dichtbij de jongen die na zijn opleiding hard op zoek gaat naar een baan op een arbeidsmarkt waar de banen niet voor het oprapen liggen. Ze kregen hoop door onze partners die letterlijk naast hen stonden.

Woord en Daad mocht daarin een belangrijke rol spelen. Deze verhalen bemoedigden me terwijl ik de krant opsloeg en het wereldwijde nieuws op me in liet werken. Want het is zoals een collega pas weer tegen mij zei nadat hij terugkwam van een reis naar Oeganda: 'Ons werk doet er toe en maakt echt verschil in mensenlevens.'

'Dwars door al deze tranen heen stonden onze partners aan de frontlinie, dichtbij de mensen.'

De motivatie haalde ik niet alleen uit de verhalen die mij van ver weg bereikten. Afgelopen jaar kon ik samen met mijn collega's ook de vele lokale vrijwilligers in hun eigen dorp of stad weer bezoeken die daarbij trots hun winkel toonden en met nog meer trots iedere week hun omzet deelden. De ondernemer die andere ondernemers wist te mobiliseren en een netwerk opzette om zo een mooi programma in Sierra Leone te kunnen steunen. De basisschoolleerling die de moeite nam om naar het kantoor te komen en de spaarpot op het bureau van mijn collega omkeerde en met een brede glimlach de opbrengst telde. De bezoeken op het ministerie van Buitenlandse Zaken

waar mensen meedachten hoe we programma's ook in fragiele gebieden doorgang kunnen laten vinden.

Al die momenten motiveren mij en mijn collega's het allerbeste te zoeken voor de meest kwetsbaren. Puur omdat ze dat verdienen. De ontwikkelingen in de wereld gaan door. De oorlog in Oekraïne is nog niet gestopt. De klimaatverandering zet door, het terrorisme in Afrika laait verder op. Maar dwars door alles heen weten we het verschil te maken. Dwars door alle tranen heen krijgen kinderen toegang tot onderwijs, dromen jongeren weer van een toekomst en weten boeren met slimme technieken de oogst te vergroten.

De oorlog in Oekraïne duurt nog voort. De wereldbranden stoppen niet. Maar boven deze nieuwsfeiten uit putten we hoop uit het feit dat we een God hebben die dichtbij ons is.

De nieuwsfeiten confronteren, maar we putten hoop uit het feit dat we een God in de hemel hebben Die heel dichtbij mensen wil zijn die lijden. We putten troost uit het feit dat we weten dat we een God hebben die de tranen van de ogen afwist.



Rina Molenaar,
directeur-bestuurder

A photograph of a woman in a pink headscarf and light-colored dress sifting grain through a woven basket. A cloud of grain is captured in mid-air above the basket. In the background, another person is visible working with grain. The setting appears to be a traditional grain processing area with stone walls and wooden poles.

Woord en Daad in het kort: dichtbij



WIE

In een gebroken wereld, getekend door armoede en onrecht, streeft Woord en Daad naar zichtbare tekenen van Gods komend Koninkrijk. Het Bijbels perspectief op gerechtigheid en barmhertigheid drijft ons om dagelijks bij te dragen aan een duurzame verandering van mensen hier en daar.

WERKWIJZE

Woord en Daad verbindt, samen met lokale partners en actoren uit de relevante sectoren, mensen wereldwijd en vervult daarbij meer en meer een 'makelaarsrol'. Het werk van Woord en Daad is projectmatig ingericht en betreft drie aspecten:

- **Duurzame verandering in levens**

In de werelddelen Afrika, Azië, Midden- en Zuid-Amerika pakken we samen met de partnerorganisaties armoede op grondige wijze aan door te werken aan de thema's zoals hiernaast genoemd.

- **Systeemverandering in het Zuiden**

Woord en Daad werkt samen met haar partners aan een stevige maatschappelijke inbedding van het werk. Dat maakt dat het werk een brede uitstraling en duurzaam effect krijgt.

- **Duurzame verandering in het Noorden**

In Nederland denken we samen met de achterban na over vragen rond armoede, rijkdom en ieders verantwoordelijkheid daarin. In Nederland en Europa komen we samen met anderen op voor de belangen van de allerarmsten, onder andere door aandacht te vragen voor hun positie bij politiek, pers en bedrijfsleven.

Woord en Daad is een ANBI, heeft de CBF-Erkenning, is ISO-gecertificeerd en bezit een Erkenning van Het Gouden Oor.



WAT

Woord en Daad onderscheidt 4 thematische programma's:

- Onderwijs en Sponsoring
- Werk en Opleiding
- Inclusieve Agribusiness
- Duurzaam Water

De volgende kernstrategieën worden hierbij ingezet:

- Noodhulp en Weerbaarheid
- Beleidsbeïnvloeding
- Bewustwording
- Fondsenwerving

In Nederland wil Woord en Daad mensen, bedrijven en overheid bewustmaken van hun verantwoordelijkheid ten aanzien van armoede wereldwijd.



WAAR

Woord en Daad is actief in:

Europa: Nederland, België

Afrika: Benin, Burkina Faso, Ethiopië, Ghana, Ivoorkust, Mali, Mozambique, Sierra Leone, Tsjad en Oeganda

Azië: Bangladesh, de Filipijnen, India, Nepal en Sri Lanka

Midden- en Zuid-Amerika: Colombia, Guatemala en Haïti

Noord-Amerika: Verenigde Staten

Naast het uitvoeren van eigen projecten in bovengenoemde landen draagt Woord en Daad financieel bij aan noodhulp verleend door collega-organisaties in: Libanon, Roemenië en Oekraïne.

VISIE

Als bijbelgetrouwe Nederlandse stichting verbindt Woord en Daad, samen met lokale partners en actoren uit relevante sectoren, mensen wereldwijd. Zo willen we verantwoordelijkheid nemen voor een menswaardig bestaan voor armen en rijken en scheppen we hoop en kansen om armoede te overstijgen.

KERNWAARDEN

Uit onze missie, visie en strategie zijn vijf kernwaarden op te maken. Deze zijn leidend in onze keuzes op verschillende niveaus. De kernwaarden zijn bepalend voor ons beleid. Het gaat om:

- Mede-verantwoordelijkheid – verantwoordelijk voor jezelf, je naaste en de schepping
- Mede-schepsel – schepsel van God, gelijkwaardig én uniek
- Mede-lijden – dichtbij en naast mensen die lijden
- Rentmeesterschap – zorgvuldig omgaan met mensen, middelen en milieu
- Wederzijdse afhankelijkheid – onafhankelijk in keuzes, afhankelijk in samenwerking

De wereld van Woord en Daad

Resultaten programma's



Noodhulp en Weerbaarheid

7.597

Huishoudens bereikt met noodhulp



Duurzaam Water

280.095

Mensen bereikt met Duurzaam Water



32

Core partners



Werk en Opleiding

15.568

Mensen met werk



Inclusieve Agribusiness

19.943

(Boeren)ondernemers getraind



Onderwijs

30.973

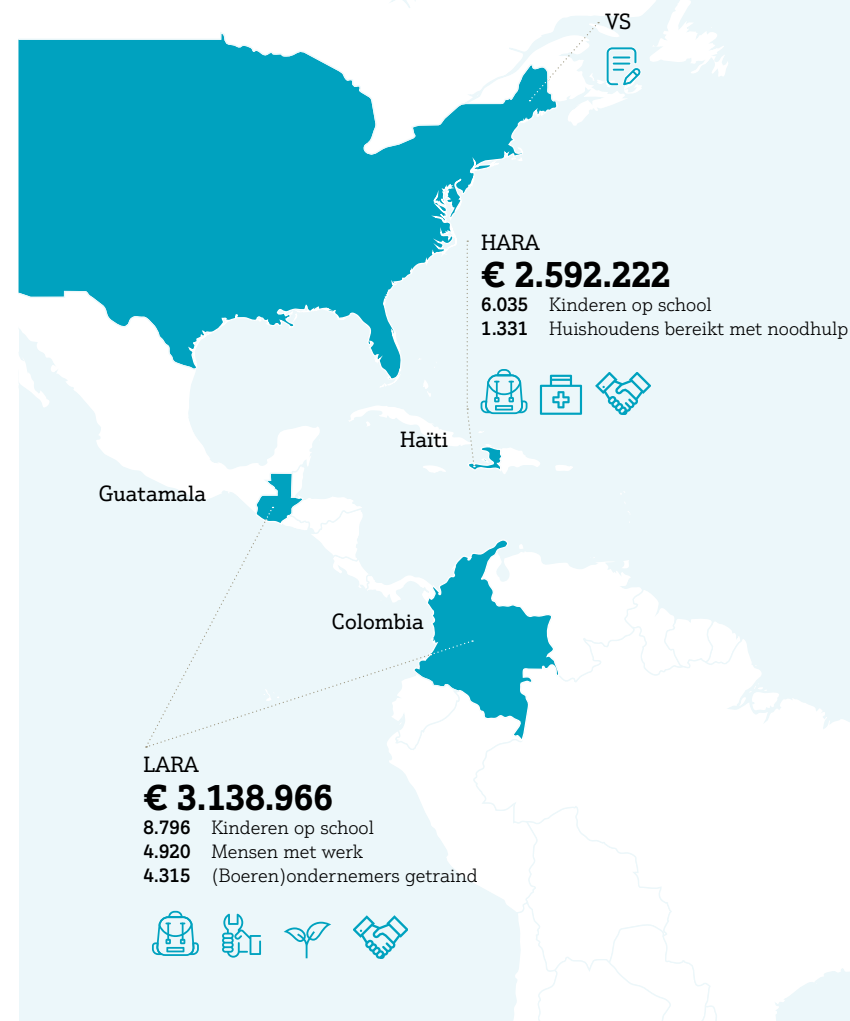
Kinderen op school



Waarvan

29.509

Sponsorkinderen



Sustainable Development Goals

Deze logo's zijn onderdeel van de Duurzame Ontwikkelingsdoelen die internationaal zijn vastgesteld. Hiernaast is te zien aan welke doelen onze programma's bijdragen.

Inclusieve Agribusiness



Onderwijs & Sponsoring



Duurzaam Water

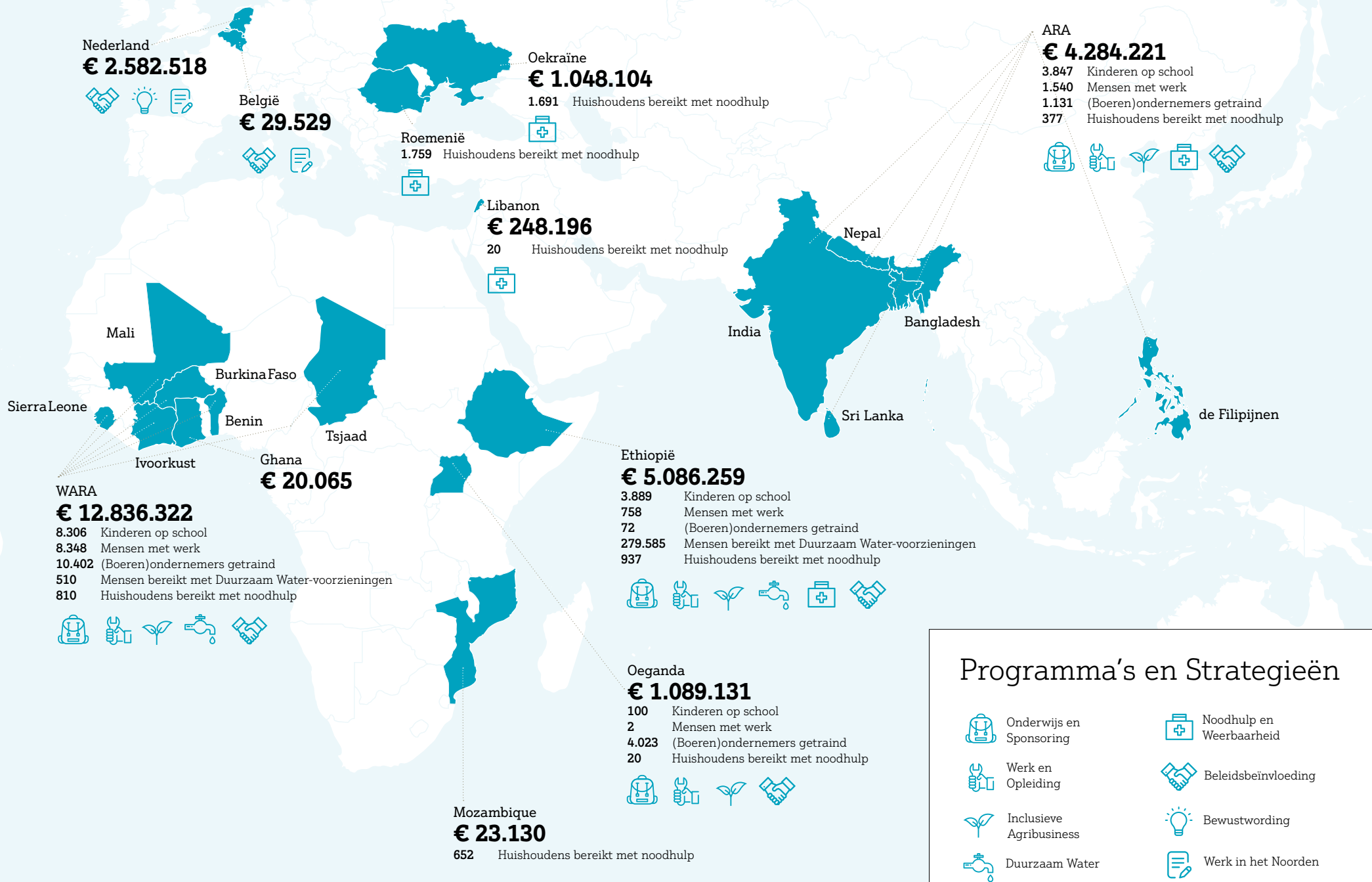


Werk en Opleiding



Regionale samenwerking

Woord en Daad stimuleert haar core partners in de regio om met elkaar samen te werken. De samenwerkingen worden soms in allianties georganiseerd (WARA). In andere regio's vindt de samenwerking meer op informele wijze plaats (HARA, LARA, ARA). In Ethiopië en Oeganda werken de partnerorganisaties eveneens samen.



Programma's en Strategieën

- | | |
|-------------------------|--------------------------|
| Onderwijs en Sponsoring | Noodhulp en Weerbaarheid |
| Werk en Opleiding | Beleidsbeïnvloeding |
| Inclusieve Agribusiness | Bewustwording |
| Duurzaam Water | Werk in het Noorden |

Draagvlak in Nederland



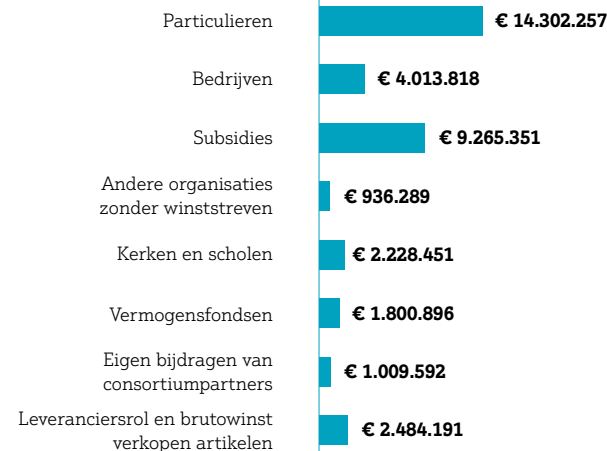
Deze cijfers geven een indruk van het maatschappelijk draagvlak van Woord en Daad in Nederland. Ten opzichte van vorig jaar zagen we een stijging van het totaal aantal particuliere donateurs (+263) en het aantal betrokken ondernemers (+251), terwijl het aantal vrijwilligers licht afnam (-79), evenals het aantal betrokken scholen (-10). Het aantal sponsors van sponsorkinderen daalde even-

eens licht (-459) maar tegelijkertijd nam het aantal gesponsorde kinderen toe (+691). Bij de particuliere donateurs zagen we een lichte toename van de gemiddelde giftgrootte. De inkomsten van bedrijven namen fors toe met ruim 1.1 miljoen euro. De betrokkenheid van scholen en kerken resulteerde in hogere inkomsten t.o.v. vorig jaar vanuit dit deel van de achterban.

* Dit betreft vrijwilligers op kantoor, comitévrijwilligers, winkelvrijwilligers en vrijwilligers om de comitégroepen heen.

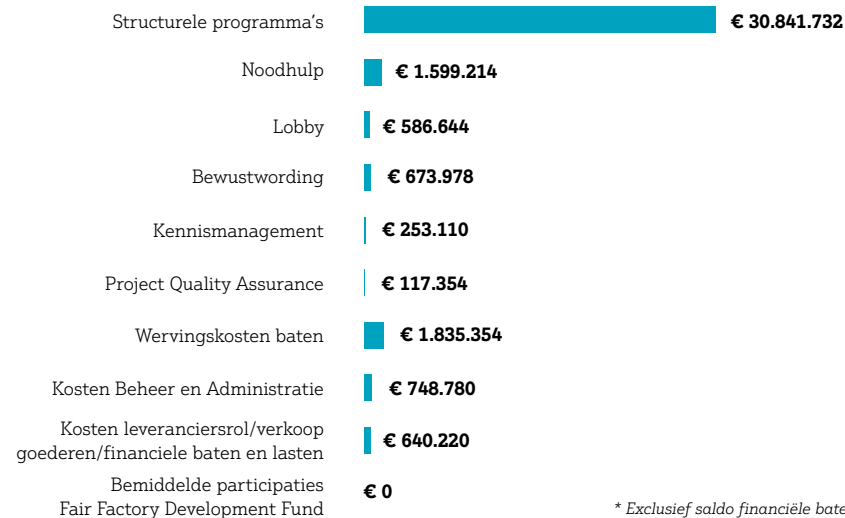
Inkomsten*

€ 36.040.845



Bestedingen*

€ 37.296.386

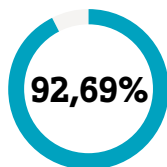


* Exclusief saldo financiële baten en lasten

Normen en ratio's



Doelbestedingsratio
(besteding aan doelstellingen
t.o.v. de totale inkomsten)



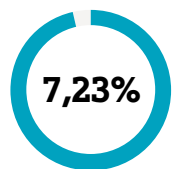
Doelbestedingsratio
(besteding aan doelstellingen
t.o.v. de totale bestedingen)



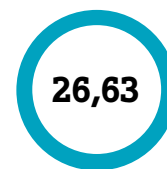
Kosten werving baten
t.o.v. geworven baten



Woord en Daad norm beheer
en administratie (max. 3,1%)



Woord en Daad overheadnorm
(max. 7,5%)



Woord en Daad norm Return on
Investment subsidieaanvragen
(min. 20)

Samenvatting

2022 was een jaar van extremen. Een jaar waarin geweld door de oorlog in Oekraïne dichtbij kwam. Een jaar waarin honger en onrust wereldwijd toenamen. Een jaar waarin inflatie hoogtij vierde. Een jaar waarin het van cruciaal belang bleek om dicht bij elkaar te blijven. Dichtbij elkaar, om polarisatie tegen te gaan en de verbinding te blijven zoeken. Om grenzen te overbruggen en elkaar te blijven steunen. Om samen te werken om grote systemen te veranderen. Dichtbij elkaar blijven om tegen grote tegenslagen in mensen te bereiken en verschil te maken. En dat deden we in 2022 als volgt:

Dichtbij boeren

De nieuwsberichten over snel stijgende voedselprijzen en de voedselzekerheid in Afrika die in gevaar was, volgden elkaar in 2022 in rap tempo op. In vele landen en partnerschappen kwamen we voor de vraag te staan: hoe zorgen we voor een stabielere voedselsituatie, waardoor mensen in leven blijven en boeren met hun bedrijven de ruimte krijgen om te groeien? In verschillende landen richten we ons op diversificatie van gewassen. Dit zorgt niet alleen voor meerdere inkomstenbronnen voor boeren maar ook voor een breder aanbod op de markt. In totaal hebben 19.943 boeren in 2022 training ontvangen om hun akker op een goede manier te verbouwen, ook nu de gevolgen van klimaatverandering steeds zichtbaarder worden.

Dichtbij kinderen

Wereldwijd zagen we in 2022 dat veel jonge gezinnen meer moeite hadden om hun kinderen naar school te laten gaan. Maar gelukkig zagen we ook nog steeds honderden gemotiveerde leraren die ook thuis de kinderen probeerden te bereiken en partners die gezinnen opzochten. Ondanks dat veel landen in 2022 in kritieke situaties zaten, bleef er aandacht voor de kwaliteit van onderwijs. Juist in tijden van crises willen we blijven investeren in de jonge generatie die nodig is om een land op te bouwen en te versterken. In totaal ontvingen 30.973 kinderen onderwijs en 48.471 leraren ontvingen onderwijstraining.

Dichtbij jongeren

2022 was voor het programma Werk en Opleiding een jaar van 'afronding'. Zowel bij het partnerschap rondom Job Booster Burkina Faso als die bij Agri-Job Booster Benin werd de eerste projectperiode afgesloten, met in beide gevallen mooie resultaten. In diverse landen waar al een Job Booster programma draait zijn inmiddels ook Job Booster bedrijven opgericht die hetzelfde beogen: (kansarme) jongeren aan het werk helpen. Bijvoorbeeld in Tsjaad en India. Juist ook in landen waar het erg onrustig was (zoals in Sri Lanka) bleef de aanpak overeind staan, omdat deze gericht is op de vraag vanuit de markt. In totaal rondde 17.410 jongeren succesvol een opleiding, training of coaching af en startten 11.189 jongeren een eigen bedrijf.

Dichtbij gemeenschappen

Woord en Daad zoekt altijd naar het bereiken van de onbereik-ten. In het geval van ons waterprogramma doen we goed onderzoek naar waar we nieuwe partnerschappen kunnen opzetten en welke gemeenschappen nog niet bereikt worden met de meest basale levensbehoefte: water. In 2022 bereikten we 280.095 mensen met ons programma Duurzaam Water. Doordat water vaak wordt gezien als 'gemeenschapsgoed' en rivieren een breed stroomgebied hebben is het van groot belang om alle belanghebbenden aan tafel te hebben, om ervoor te zorgen dat alle boeren, gemeenschappen en huishoudens op een gelijkwaardige manier profiteren van de kwaliteitstoename van water. Hier zijn in 2022 in veel landen verdere stappen in gezet zodat de verandering die we voor ogen hebben een blijvende verandering van het systeem zal zijn.



1.Strategie, visie en beleid: samenwerken en verbinden



Als directeur-bestuurder Rina Molenaar terugkijkt op 2022, dan ziet ze een jaar van extremen. 'Elk jaar zien we heftige dingen gebeuren in de landen waar we werken, maar elk jaar zien we ook hoopvolle, mooie dingen gebeuren. Toen 2022 aanving zaten we nog midden in een lockdown. Kort daarna ging alles open en waren we blij dat we weer naar onze partners toe mochten en onze loyale achterban weer konden ontmoeten. Alleen, toen viel Rusland op 24 februari Oekraïne binnen. Het geweld kwam opeens heel dichtbij en de onrust was voelbaar in onze samenleving. De gevolgen waren groot en reacties wereldwijd braken los. Terwijl de ogen gericht waren op Oekraïne gebeurde er ook veel op andere plekken in de wereld. Hoe reageer je dan, als organisatie en als mens? Ben je in staat om verbonden te blijven en verschillen te overbruggen?'

De oorlog in Oekraïne was niet het enige wat onze samenleving in 2022 op scherp zette. Hoge inflatie, stikstofcrisis, asielcrisis... Rina: 'We zagen dat er steeds scherper in uitersten werd gereageerd, polarisatie vierde hoogtij. Maar met de toenemende polarisatie, nam ook de roep tot verbinding toe. Verbinding met elkaar, over meningen en grenzen heen. En dat deden we in 2022 ook weer: we ontmoetten onze achterban en bezochten onze partners.' Tijdens die reizen werd weer duidelijk dat de crises wereldwijd ook toenamen. Rina noemt er zo een paar op: 'Een conflict in het noorden van Ethiopië dat maar aan bleef houden, twee coups in Burkina Faso, Beniners die de gevolgen van de onrust in hun buurland begonnen te merken. En als ik één land mag noemen waar ik veel zorgen over heb: Haïti. Zelfs onze meest optimistische partner vertrouwde me soms toe: ik weet niet hoelang we hier nog kunnen leven, Rina. In Haïti faalt de overheid, het maatschappelijk middenveld functioneert heel beperkt, de rebellen hebben de samenleving zo in hun greep dat zelfs een konvooi met hulpgoederen geplunderd wordt. Wat moet je dan?'

Het lijkt een verhaal te worden in de mineur, maar er is ook hoop. Rina: 'Hoop, omdat we zien dat doordat dit allemaal gebeurde, mensen in Nederland zich bewust werden van de onrust in de wereld. De publieke opinie was, begrijpelijk, erg gericht op de situatie in de Oekraïne, maar vervolgens ook op de gevolgen die de situatie had op de rest van de wereld. Bijvoorbeeld de voedselcrisis die er al was maar nog zichtbaarder werd. Tegelijkertijd hielden onze partners ons scherp: niet alles is terug te leiden

op Oekraïne, er gaat in de wereld ook veel mis om andere redenen. Ook al voor de oorlog.' En aan die roepstem, dat er veel gebeurt in de wereld en ondersteuning nodig is, heeft de achterban weer ruimhartig gehoor gegeven.

Juist ook als men het voelde in de eigen portemonnee, bleven de giften binnenkomen. Dat stemt Rina ieder jaar weer dankbaar: 'We voelen ons verbonden, vanuit de Hoop en het geloof dat ons samen bindt. En onze achterban waardeert onze visie en professionaliteit in ons werk. Ik denk bijvoorbeeld aan ondernemers die voor uitdagingen stonden in hun eigen bedrijf maar ondanks dat gecommiteerd bleven aan de programma's die zij steunen. Of aan de talloze verkooppunten die de afgelopen jaren ontstaan zijn door het hele land. Mensen die hun tijd en inzet geven voor hun naaste ver weg. De vele kringloopwinkels die, na de sluiting begin dit jaar, weer vol energie aan de slag gingen. Nieuwe winkels werden geopend en leverden een prachtige opbrengst op. Het bruist van de initiatieven in onze achterban.'

Rina vervolgt: 'Bijzonder is het ook dat we dit jaar nog meer de verbinding ervoeren en zochten met een brede waaier aan organisaties en partijen uit de samenleving. Zoals gezegd: in een sterk polariserende samenleving is het nodig dat we elkaar opzoeken. Juist als het gesprek stagneerde, zochten wij naar de gemene deler: van betekenis willen zijn voor de ander. We zoeken de dialoog vanuit het gesprek over wat ons drijft, ons geloof en de waarden in ons werk. En dan vind ik het mooi om ook van stakeholders, die niet de christelijke identiteit delen, te horen dat ze het belang en de kracht van ons geloof zien in onze organisatie. Dat het geloof in de levende God is verweven met ons werk, zoals gist in deeg zit: niet van elkaar te scheiden.' Samenwerken en verbinden zijn woorden die in 2022 centraal stonden. Rina: 'En die verbinding is ook nodig. We werken aan het veranderen van systemen die armoede in stand houden. Om dat te doen hebben we vele partijen aan tafel nodig. Daar zit ook onze kracht: alle verschillende partijen bij elkaar brengen en in gesprek gaan over grote vraagstukken. Bijvoorbeeld over een eerlijke waterverdeling in het stroomgebied van een belangrijke rivier of het bereiken van minimumloon voor jongeren in een bepaalde sector. We hebben dit jaar een intern onderzoek afgerond waarin onderzocht werd of deze aanpak werkt om systeemverandering te bewerkstelligen en zo ja: op welke voorwaarden. Het antwoord is onomwonden: ja, het werkt, maar

het vraagt ook grote inspanningen. Omdat we elkaar weer konden ontmoeten, kon dat ook weer gemakkelijker.' Rina lacht even. 'Dat wil overigens niet zeggen dat het makkelijk is. Het kost veel tijd en energie. Het vraagt van partijen om over hun eigen schaduw heen te stappen en zich in te spannen: zie ik de ander echt, en begrijp ik hem ook?'

Waar we ook aan werken is de versterking van Zuidelijk leiderschap. 'Dat vonden we altijd al belangrijk maar hebben we ons dit jaar verder in verdiept. We zien grote kansen, bijvoorbeeld in het grote programma Benkadi, dat gesteund wordt door de Nederlandse overheid. In dit programma gaan we na hoe de verantwoordelijkheden zoveel mogelijk en ook op nieuwe onderdelen bij het consortium West-Afrika gelegd kunnen worden. We zijn heel blij met de opbouwende betrokkenheid van een partner als het ministerie van Buitenlandse Zaken hierin.' Het werken aan systeemverandering kan uitdagend zijn in fragiele situaties als oorlog en geweld. Rina: 'Maar tegelijkertijd zien we dan ook dat als één radertje uitvalt, er een ander voor in de plaats komt. Zo kunnen interventies, zij het soms op kleinere schaal, door blijven gaan. Daardoor krijgen de mensen in de dorpen van Tigray (noorden van Ethiopië, red.) nog steeds water en vinden jongeren in Sri Lanka ondanks torenhoge inflatie toch mogelijkheden om aan het werk te gaan. We worden steeds bevestigd in de keuze om systemische verandering één van onze drie centrale beleids-thema's te maken voor 2021-2025.'

De andere twee beleidsthema's van Woord en Daad zijn 'klimaatweerbaarheid van de armen' en 'bereiken van de onbereikten'. Ook op die thema's zijn mooie stappen gezet. Rina: 'Veel gesprekken rond analyses die we hebben gedaan hebben inzichten gegeven in waar de impact van klimaatverandering het grootst is en waar de bevolkingsgroepen zitten die we nu nog niet bereiken. Zo hebben we door onderzoek nu oog gekregen voor de kinderen die leven op de vuilnisbelten in Ethiopië en eigenlijk door niemand gezien worden. Hoe kunnen we dat veranderen? Ik ben bij dit soort gesprekken ook altijd dankbaar voor de scherpe inzichten en de creativiteit van onze partners. Met elkaar kwamen we dichterbij: dichterbij de doelgroep die het zo waard is om gezien te worden. Dichterbij elkaar, ondanks de verschillen. En dichtbij de achterban, die ondanks de uitdagingen in Nederland zo trouw blijft steunen.'

Waardecreatiemodel Woord en Daad

Bronnen

Capaciteit per 31-12

- Projecten 42,94 fte
- Fondsen 12,81 fte
- Ondersteuning 13,32 fte
- Raad van bestuur 1,00 fte
- Kantoorvrijwilligers 18 personen

Financiën

- Particulieren € 14.302.257
- Bedrijven € 4.013.818
- Subsidies € 9.265.351
- Andere organisaties zonder winststreven € 936.289
- Kerken en scholen € 2.228.451
- Vermogensfondsen € 1.800.896
- Eigen bijdragen van consortium-partners € 1.009.592
- Leveranciersrol en brutowinst verkopen € 2.484.191
- Totaal: € 36.040.845

Externe capaciteit

Samenwerking bij uitvoering van programma's in het Zuiden met overheidsactoren, bedrijven en MFI's, (veelal christelijke) NGOs, kennispartners, thematische netwerken, TVET-scholen en maatschappelijke netwerken in 21 landen.

Kennis

Concrete kennisbehoefte en doelstellingen (zowel overkoepelende als thematische) zijn geformuleerd. Deze zullen worden aangepakt door een combinatie van verschillende benaderingen.

Aanpak

Missie

In een gebroken wereld, getekend door armoede en onrecht, streeft Woord en Daad naar zichtbare tekenen van Gods komend Koninkrijk. Het Bijbels perspectief op gerechtigheid en barmhartigheid drijft ons om dagelijks bij te dragen aan een duurzame verandering van mensen hier en daar.

Kernwaarden

- Mede-verantwoordelijkheid
- Mede-schepsel
- Mede-lieden
- Rentmeesterschap
- Wederzijdse afhankelijkheid

Ontwikkelingsprincipes

- Eigenaarschap
- Systeembenadering
- Duurzaamheid
- Partnerschap
- Innovatie

Strategie

- Uitvoering van 4 thematische programma's: Onderwijs en Sponsoring, Werk en Opleiding, Duurzaam Water, Inclusieve Agribusiness
- Inzet van 3 kernstrategieën: Noodhulp en Weerbaarheid, Beleidsbeïnvloeding, Bewustwording
- Fondsenwerving

Kernactiviteiten

- Kennis verdiepen over lokale context, ontwikkelingen en kansen, en bieden van specifieke kennis en expertise (partnerrol)
- Faciliteren van samenwerking met meerdere belanghebbende partijen (verbindingsrol)
- Mobiliseren en bieden van financiële steun aan context gerelateerde programma's van hoge kwaliteit (donorrol)

Doel

Langetermijndoelstelling

Integratie en duurzame transformatie van arme en gemarginaliseerde medemensen

door:

- focus op context: betere stimulerende omgeving
- focus op mens: mensen versterken op verschillende niveaus
- focus op mentaliteit: bijdragen aan de mentaliteit en hogere aspiraties op verschillende niveaus in de samenleving

met als gevolg:

- het levensonderhoud te verbeteren en een waardig bestaan op te bouwen
- deel te nemen aan de samenleving
- verantwoordelijkheid te nemen en te dragen
- herstelde relaties te ervaren

Resultaat



7.597

Huishoudens bereikt met noodhulp



280.095

Mensen bereikt met Duurzaam Water



15.568

Mensen met werk



19.943

(Boeren)ondernemers getraind



30.973

Kinderen op school



2. In het werkveld: dichtbij de mensen

2.1 Inclusieve Agribusiness

De nieuwsberichten over snel stijgende voedselprijzen volgden elkaar in 2022 in rap tempo op. En niet alleen de inflatie in Europa kwam aan het licht: ook de voedselzekerheid in Afrika die in gevaar was, kwam meermaals voorbij. Bij Woord en Daad kwamen de berichten van twee kanten, vanuit de media maar ook vanuit de landen waar we werken. Het maakte 2022 weer tot een uitdagend jaar, ook voor het programma Inclusieve Agribusiness. In vele landen en partnerschappen stelden we de vraag: hoe zorgen we voor een stabielere voedselsituatie, waardoor mensen in leven blijven en boeren met hun bedrijven de ruimte krijgen om te groeien?

Dat er sprake is van een voedselcrisis herkennen ook de partners en collega's werkzaam in Afrika. Andre Yanogo, projectleider van Drops4Crops in Burkina Faso: 'In korte tijd is de beschikbaarheid van voedsel sterk afgenomen, allereerst door de pandemie en lockdowns. Ook raakten door terroristische aanslagen zo'n 2 miljoen mensen ontheemd. Daarbij is de voedselproductie dit jaar laag vanwege een slecht regenseizoen. Bovendien is de inflatie torenhoog. Daardoor hebben veel mensen niet voldoende voedsel.'

Julius Onen, landenvertegenwoordiger voor Woord en Daad in Oeganda valt André bij: 'Tijdens de lockdowns konden boeren hun oogst vaak niet transporteren en dus ook niet laten verwerken. Dat zorgde al voor een forse achterstand. De laatste jaren zie ik ook dat klimaatverandering een steeds groter probleem wordt. De regenseizoenen worden steeds onvoorspelbaarder. Voor boeren is het dus lastig te bepalen welke gewassen ze kunnen planten. Het is heel belangrijk om de productie te verhogen, alleen is dat voor de meeste boeren moeilijk.'

Klimaatverandering

De problematiek die door Julius wordt beschreven voor Oeganda doet zich in toenemende mate ook voor in andere landen waar Woord en Daad werkt met haar partners. We zien de gevolgen van klimaatverandering en de daarmee gepaard gaande uitdagingen toenemen. Door middel van een zogeheten

Klimaat Risico Analyse (of: Climate Risk Assessment, CRA) hebben we dit jaar in verschillende landen in kaart gebracht waar de gevolgen van klimaatverandering in een land het grootst zijn en wie daar het meest risico lopen. We hoorden van boeren van wie het land steeds minder vruchtbaar werd door de droogte, maar we zagen ook complete akkers onder water staan door overstromingen, waardoor de hele oogst mislukte, omdat de regen onverwacht eerder kwam.

Diversificatie

Het voorbeeld van André in Burkina Faso laat ook wel zien: het thema staat niet op zichzelf. Dat er een voedselcrisis is, heeft niet slechts te maken met grond die minder vruchtbaar is. Het heeft ook te maken met de politieke stabiliteit in een land, internationaal en de gevolgen daarvan op de export. Het gebrek aan diversificatie is ook een onderwerp dat in veel landen terugkomt. Door de afhankelijkheid van één gewas in één gebied, zijn boeren heel kwetsbaar én droogt de grond door intensief gebruik sneller uit. André: 'Gewasdiversificatie is een sleutel tot verandering. Naast sneller groeiende gewassen als mais, waar zij jaarlijks hun inkomsten uit halen, kunnen boeren bomen planten waarvan ze na een aantal jaren kunnen oogsten. Mensen die hun inkomen uit de bomen halen, voelen zich er verantwoordelijk voor. De ervaring leert dat de combinatie tussen ontwikkelingsprojecten en het bedrijfsleven hierbij heel goed werkt, óók in kwetsbare contexten. Bijvoorbeeld rond de verwerking van cashewnoten en mango's, zoals we dat in verschillende Afrikaanse landen al doen.'



In Oeganda is Julius betrokken bij het partnerschap rond bijenhouders, onder andere samen met (jarenlange) betrokken partners Dioraphte en Wees een Kans. In dit partnerschap wordt niet alleen gewerkt aan toename van inkomen maar juist ook aan die zorg voor de leefomgeving. Niet alleen zorgen bijen voor een inkomen voor imkers, maar de insecten dragen ook bij aan bescherming van de natuur en daarmee aan een het leefklimaat in

de regio. We zetten in op behoud en aanplant van bomen. Tijdens de trainingen leren imkers hoe belangrijk een divers bestand aan bomen en planten zijn voor de bijen en het leefklimaat in de dorpen. Een hoogtepunt van dit partnerschap in 2022 was de oprichting van een honingfonds, waardoor boeren met een te laag inkomen om te investeren in een bijenkas, nu ook kunnen participeren. Daarnaast is er een samenwerking gestart in het noordelijke deel van Oeganda waar zich ook veel vluchtelingen kampen bevinden, om deze kwetsbare mensen een stap naar een nieuw inkomen te geven. Het is een erg onrustige omgeving, waar veel mensen zoeken naar een manier om rond te komen.

Een ander land waar het dit jaar erg onrustig was, is Sri Lanka. Het land is praktisch failliet verklaard en is politiek gezien heel instabiel. Samen met onze samenwerkingspartners zoeken we naar manieren om boeren op een duurzame manier te organiseren in coöperaties en toegang te geven tot een lening, alleen bleek dat afgelopen jaar niet voldoende. Brandstof ging op rantsoen waardoor vissers niet konden uitvaren. We merkten dat we hier onze focus moesten verleggen en zijn nu ook hier aan de slag gegaan met een verbreding van inkomensbronnen en een betere koppeling van de visser aan de markt.

Crisis in Sri Lanka

Collega Dico van den Noort bezocht het visserijproject in Sri Lanka en legt in deze podcast uit hoe de crisissituatie in Sri Lanka is ontstaan en wat Woord en Daad daar wil doen:



Benieuwd naar Dico's verhaal? →

Enthousiasme

Een land waar de koppeling van boeren aan de markt ook een uitdaging is, is Tsjaad. Woord en Daad startte daar samen met haar partners in 2022 een nieuwe project rondom fonio.

Resultaten Inclusieve Agribusiness



Rijstboerin Marie Kamara

Impact story

Rijst met meerwaarde

Ook rijstboerin Marie Kamara uit Sierra Leone is zo'n boerin die jarenlang niet bereikt werd. Doordat ze verlamd is aan beide voeten, is het moeilijk om aan werk te komen. Nu verbouwt ze rijst op haar akker. Samen met partnerorganisatie CTF bouwt Woord en Daad aan een duurzame waardeketen voor de rijstboeren.

EO Metterdaad bezocht dit jaar rijstboerin Marie en veldwerker Augustine en maakte een mooie reportage:

www.woordendaad.nl/dichtbijmarie.

Benieuwd naar Marie's verhaal? →



19.943

Boeren/ondernemers getraind



17.660
doelstelling 2022



12.799

Boeren/ondernemers die producten leveren aan door het project gesteunde bedrijven



18.682
doelstelling 2022



5.642

Boeren/ondernemers met toegang tot financiering, mogelijk gemaakt door de projecten



6.726
doelstelling 2022

Toelichting op deze jaarcijfers: Er werden in 2022 meer boeren getraind dan gepland. Belangrijkste verklaring is dat in Oeganda werd besloten training van bijenhouders niet te spreiden over een aantal jaar maar deze te concentreren in het eerste jaar zodat de bijenhouders sneller gebruik kunnen maken van de getrainde vaardigheden en de uiteindelijke impact groter is. Door met name een gebrek aan werkkapitaal en competitie door andere opkopen partijen viel het aantal boeren dat producten leverde aan door het project gesteunde bedrijven in 2022 lager uit dan gepland.



Dit gewas, een klein graan dat bestaat uit ronde korreltjes, gedijt goed in het warme en droge klimaat, alleen het wordt door de bevolking nog niet met veel enthousiasme ontvangen. Naast dat we in 2022 boeren hebben getraind zijn we dus ook bezig geweest met de vraag: 'Hoe zorgen we dat er plek komt voor dit gewas op de markt?' Het is een typisch voorbeeld dat in de opzet van een dergelijk project alle facetten die van belang zijn voor een goed functionerende keten meegenomen moeten worden.



Rijksdienst voor Ondernemend
Nederland

Als dat goed gaat, kunnen er hele mooie resultaten worden bereikt. Dat zagen we bijvoorbeeld op de Filipijnen, waar het partnerschap rond abaca met de Rijksdienst voor Ondernemend Nederland (RVO) werd voortgezet. Woord en Daad werkt in de Filipijnen al jaren samen met de organisatie AMG Philippines op het gebied van (vak)onderwijs en nadat ze het succes van dit (landbouw)project zagen op het eiland Mindanao waren ze zo enthousiast dat ze het wilden uitbreiden naar het eiland Samar. Zo werd het partnerschap en het bereik op een heel natuurlijke manier groter, want door deze toename kwamen we ook aan tafel bij de vezelautoriteit PhilFida van het Filipijnse ministerie van Landbouw. Een mooi voorbeeld van bereik op grote schaal, maar tegelijkertijd ook voor eerder onbereikte boeren, die twee uur stroomafwaarts van het dichtstbijzijnde stadje wonen.

Bestedingen Inclusieve Agribusiness

in €

Benin	272.853
Burkina Faso	309.555
de Filipijnen	1.931.105
Ethiopië	36.249
Guatemala	42.707
India	67.188
Mozambique	7.592
Sierra Leone	484.179
Sri Lanka	126.979
Tsjaad	62.522
Oeganda	717.202
Totaal	4.058.130

Onze betrokken achterban



Aart Uittenbogaard

In actie dichtbij

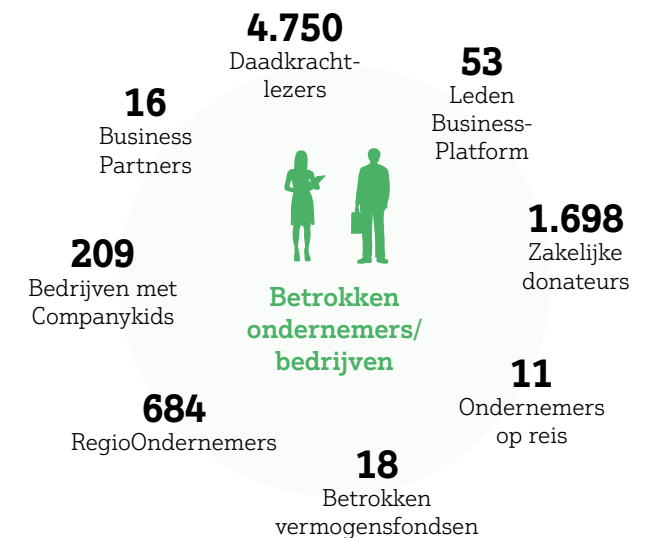
Agrarische ondernemer actief voor Woord en Daad: 'Niet alleen met mijn Europese bril kijken'

'Ik ben geboren en getogen in de Alblasserwaard, waar Woord en Daad me met de paplepel is ingegoten,' vertelt Aart Uittenbogaard uit Ederveen. 'Beroepsmatig volg ik al decennia de goederenstromen van agrarische grondstoffen, als trader en marktanalist. Sinds 31 jaar werk ik bij E.J. Bos Diervoeding, waar ik ben doorgegroeid naar directeur/medeaandeelhouder. We produceren voer voor de "grote landbouwhuisdieren", zoals wij ze noemen, in de Nederlandse markt en de grensstreken.' 'Met Woord en Daad heb ik landbouwprojecten bezocht in Nicaragua en Sierra Leone, met name om er te adviseren. In Sierra Leone, een zwaar importerend land, ligt onvoorstelbaar veel land braak. Dus je zou qua rijstteelt flink meters moeten kunnen maken. Maar vaak ontbreekt

het aan technologie. Met bijvoorbeeld een werktuigencoöperatie zijn boeren in staat hun middelen en kennis te delen. Zo is er veel mogelijk – delen maakt rijk, zoals jullie het bij Woord en Daad vaak zeggen. Ik voer het als een verrijking voor mezelf dat ik door deze reizen niet meer alleen met een Europese bril kijk. Overigens vind ik de Business Meetings van Woord en Daad ook altijd een toevoeging voor mezelf als ondernemer in Nederland: op die bijeenkomsten heb ik echt mooie contacten opgedaan.'



← Lees het hele artikel met Aart Uittenbogaard hier:
www.woordendaad.nl/dichtbijdeboer



Deze cijfers geven een indruk van het draagvlak van Woord en Daad onder Ondernemers in Nederland. De betrokkenheid is wederom groot en gegroeid ten opzichte van vorig jaar. Het totaal aantal zakelijke donateurs is geen optelsom van de in dit overzicht genoemde cijfers, omdat een aantal van de genoemde groepen in beide categorieën valt.



2.2 Onderwijs en Sponsoring

Een tweede baan, minder maaltijden per dag, hun kinderen niet meer naar school kunnen laten gaan: het zijn drie keuzes die mensen soms moeten maken in reactie op de stijgende kosten voor levensonderhoud. Wereldwijd zagen we in 2022 dat veel jonge gezinnen meer moeite hadden om hun kinderen naar school te laten gaan. Bijvoorbeeld in Haïti en Bangladesh. Maar gelukkig zagen we ook nog steeds honderden gemotiveerde leraren die ook thuis de kinderen probeerden te bereiken en partners die gezinnen opzochten.

In 2021 werd het westen van Haïti getroffen door een aardbeving. Politiek gezien verviel het land in chaos nadat in datzelfde jaar de president om het leven werd gebracht. De onrust werd het afgelopen jaar steeds erger: bendes hebben de controle op straat overgenomen. 'Vanwege de onveiligheid kunnen we de deur niet uit om voor onze familie te zorgen. Overall klinken schoten,' vertelt Natacha Pierre uit Haïti. 'De prijzen zijn in enkele maanden tijd verdubbeld.' Natacha's dochter Choudlina kan naar school dankzij het sponsorprogramma van Woord en Daad, maar ook partnerorganisatie AMG Haïti merkt de impact van de stijgende prijzen. 'Het wordt bijvoorbeeld steeds lastiger om de kinderen elke dag een maaltijd aan te bieden op school.'

Verbonden sponsors

Familie Schouten uit Veenendaal steunen met hun gezin vier kinderen uit het sponsorprogramma van Woord en Daad, waarvan Josie uit Haïti er één is. Het gezin vertelt: 'We bidden elke avond voor de sponsorkinderen. Er gebeuren nu veel dingen in Haïti en dat leeft dan extra. We vertelden de kinderen: "Bij Josie in Haïti staan er soldaten op straat, ze mag niet zomaar naar buiten, we weten niet of ze naar school kan. Het is belangrijk dat we voor haar bidden.'

In november 2022 hebben we gecommuniceerd dat de sponsorbijdrage omhoog gaat met ingang van 2023. Wereldwijd gaven partners aan heel dankbaar te zijn voor de blijvende steun van Nederlandse sponsor, juist nu de stijgende prijzen

uitdagingen geven. Familie Schouten: 'Overall gaan de prijzen omhoog en in deze landen is de invloed eigenlijk dubbel zo groot. We moeten zelf ook echt wel opletten, maar voor ons is leidend dat in de Bijbel staat dat je mag delen wat je hebt. En alle kleine beetjes helpen.' De betrokkenheid van Nederlandse sponsors zagen we in 2022 ook terug in het toegenomen aantal kaartjes en brieven wat via de nieuwe 'Mijn Woord en Daad-omgeving' werd verstuurd. Door dit verbeterde systeem kunnen we brieven en informatie sneller bij de sponsorkinderen krijgen, en andersom.

'Niet in onze hand'

Een ander land waar de invloed van de inflatie sterk merkbaar is, is Bangladesh. De familie Ray begon 2022 optimistisch. De moeilijke coronaperiode konden ze afsluiten. Maar al snel zagen ze de prijzen op de markt stijgen. Een kilo rijst kost tegenwoordig € 0,73. Dat was voorheen zo'n € 0,50. Ook werden er twee familieleden ziek, waardoor er geld nodig was om de behandelingen te betalen. Daar bovenop ging de motor van de riksja kapot. Zonder geld voor de reparatie duwt vader Ray de riksja

In actie dichtbij

Kerk steunt sponsorkinderen via 'Churchkids'

Met het speciale 'Churchkids' sponsorprogramma kunnen kerken meerdere sponsorkinderen ondersteunen via de wekelijkse collectes. Er zijn diverse kerken in Nederland hiervoor actief. Eén van hen is de hervormde gemeente in Strijen. 'Onze kerk steunt al zo'n 40 jaar twaalf sponsorkinderen via Woord en Daad. De clubs van de kerk schrijven regelmatig brieven en maken knutselwerkjes die we dan opsturen naar de kinderen. Christelijk onderwijs geeft hoop op een betere toekomst!'

door de straten. De familie Ray is niet de enige familie die moeite heeft de eindjes aan elkaar te knopen. Partnerorganisatie CSS zag in 2022 veel gezinnen worstelen: 'De normale gang van zaken in gezinnen wordt door de prijsstijgingen belemmerd.' Hoewel de familie Ray hard werkt om het hoofd boven water te houden, weten ze dat het uiteindelijk niet in hun hand is. Hun middelste dochter Arpona zit dankzij het sponsorprogramma op school en vertelt: 'Elke morgen bid ik tot God en vraag ik of Hij deze kritieke situatie wil veranderen.'

Onderwijskwaliteit

Ondanks dat veel landen in 2022 in kritieke situaties zaten, bleef er aandacht voor de kwaliteit van onderwijs. Juist in tijden van crises willen we blijven investeren in de jonge generatie die nodig is om een land op te bouwen en te versterken. En om deze generatie daarvoor toe te rusten is het nodig dat ze kwalitatief goed onderwijs ontvangen, om later toegang te krijgen tot een goede opleiding en goede banen. De belangrijkste groep waarin geïnvesteerd wordt zijn de leraren, omdat zij centraal staan in het doorgeven van onderwijs. In Guatemala werden dit jaar weer 30.000 nieuwe leraren toegevoegd aan de opleiding, waardoor er nu 60.000 docenten getraind worden. In 2022 deden we een proef waarbij een deel van de leraren gebruikt maakt van de app 'Reach'. Via deze app worden leraren geïnspireerd en gestimuleerd om elkaar op te zoeken en te communiceren via de app.

Ook in Burkina Faso is het netwerk van Christelijk onderwijs uitgebouwd, alhoewel dit door de onrust in het land niet altijd makkelijk ging. Verschillende scholen waren (tijdelijk) dicht, maar ondertussen werd er wel doorgewerkt aan het plan voor de verbetering van de onderwijskwaliteit, in samenwerking met het Burkinese ministerie van Onderwijs.

Dat het trainen van leraren een goede, maar ook nodige interventie is blijkt uit het verhaal van Getahun Berta uit Addis Abeba (Ethiopië). 'Ik heb in de trainingen geleerd hoe ik een lesplan maak voor het hele schooljaar, hoe ik toetsen maak en

hoe ik de tijd die ik heb goed kan benutten. Naast de trainingen vanuit school lees ik ook zelf verschillende boeken om mijn kennis te vergroten. Uiteindelijk hoop ik dat de kinderen hier ook baat bij hebben. De kinderen op onze school komen uit arme gezinnen. Het is voor hen echt overleven. Ik weet van kinderen dat ze op de vuilnisbelt afval verzamelen, met hun gezin bedelen bij mensen in de stad of zwaar werk verrichten dat niet bij hun leeftijd past.'

Kinderuitbuiting

De opmerking van Getahun staat niet op zichzelf. Zowel in Ethiopië als in veel andere landen waar Woord en Daad werkt worden kinderen uitgebuit. Ze moeten (onbetaald) werk verrichten of worden tegen betaling door hun ouders naar een onbekend gezin gestuurd om daar te gaan werken. Deze kinderen worden veelal niet gezien. [← Collega Marike Spruyt vertelt er alles over in deze podcast.](#)



Samen met partner AFAS Foundation heeft Woord en Daad in 2022 onderzoek gedaan naar kinderuitbuiting in Burkina Faso en Benin. Een relatief onzichtbaar probleem, omdat deze kinderen vaak werken in de huishouding van een onbekend gezin en 'weggestopt' zitten in huis. Het (seksuele) misbruik onder deze groep vaak jonge meisjes is schrikbarend hoog. Er is dit jaar gestart met het samenstellen van een consortium om bewustwording te creëren voor dit probleem en de slachtoffers te kunnen opsporen. Vanaf 2023 gaan we aan de slag met:

- Het beschermen van kinderen en hun families om uitbuiting te voorkomen.
- Het opzoeken van slachtoffers van uitbuiting en werken aan herstel.
- Het beïnvloeden van de overheid om tot wetgeving te komen die uitbuiting van kinderen tegengaat.
- Het versterken van de capaciteit van organisaties en instanties die betrokken zijn bij het voorkomen en tegengaan van kinderuitbuiting.

Daarmee willen we dit systeem van uitbuiting van kwetsbare kinderen doorbreken, bijvoorbeeld voor een jong meisje als Rachele, dat door haar moeder naar 'een vrouw uit de stad'

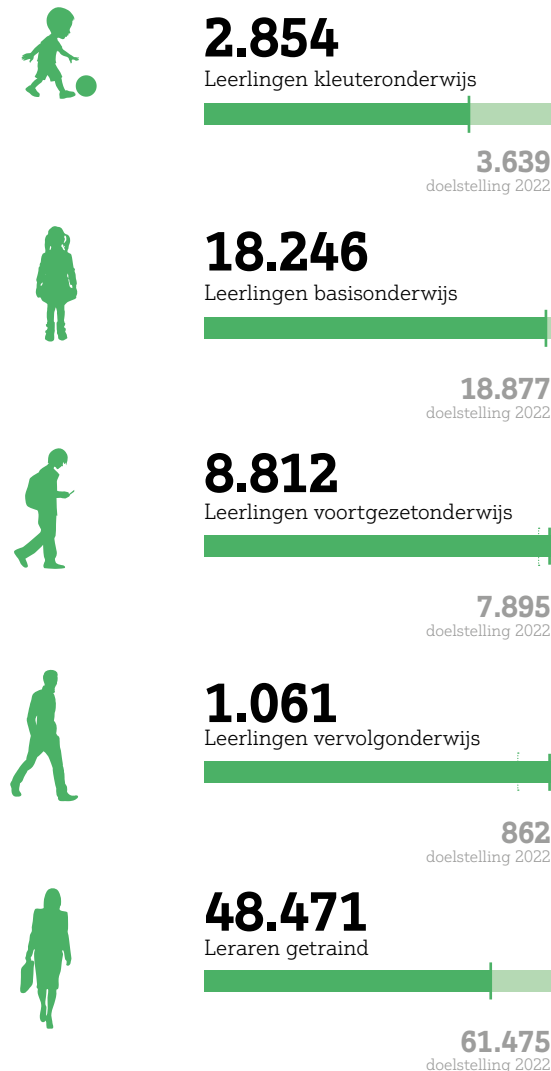


werd gestuurd. Ze vertelt: 'Ze zegt dat ik te langzaam werk. Ze slaat me dan. Met een riem of met een stok.'

[← Bekijk haar verhaal hier.](#)

Onderwijs en Sponsoring	in €
Bangladesh	166.336
Benin	522.899
Burkina Faso	1.863.846
Colombia	879.340
de Filipijnen	1.204.960
Ethiopië	2.785.118
Guatemala	1.980.931
Haiti	2.252.032
India	92.123
Nederland	622.863
Nepal	126.387
Sierra Leone	767.606
Tsjaad	463.354
Oeganda	92.379
Totaal	13.820.172

Resultaten Onderwijs en Sponsoring



Toelichting op deze jaarcijfers: Ook in 2022 zijn er weer ruim 30.000 kinderen met steun van Woord en Daad naar school gegaan. Door het wegvallen van de COVID-maatregelen konden de meesten van hen ook daadwerkelijk naar school. Het aantal drop-outs is hoger dan gepland. We zien dat met name in Haïti waar er afgelopen jaar veel politieke onrust was, wat chaos veroorzaakte. Vanwege onveiligheid konden kinderen niet altijd naar school of vertrokken gezinnen naar andere plekken. Onze partners zijn enorm toegewijd en zetten zich op allerlei manieren in voor de kinderen en hun families. Met het INCE programma bereiken we veel docenten. Met name door een groot project met de overheid in Guatemala, waarin 30.000 docenten worden getraind. Door enige vertraging in het trainingsprogram-



ma startte een aantal docenten later met hun vervolstraining waardoor het aantal trainingen lager uitvalt dan de planning; dit wordt later in het project ingehaald. De komende jaren gaan we in meer landen op deze manier werken, en kunnen we op grote schaal het onderwijs structureel verbeteren. Binnen de projecten die werken aan het stoppen van kinderruitbuiting, hebben we doelen overschreden als het gaat om het opvangen van en traumaverwerking voor slachtoffers en om het voorkomen van uitbuiting voor kinderen in een risicogroep. Het aantal families dat werd ondersteund in het tegengaan van kinderruitbuiting bleef iets achter bij de planning. Dit komt door een project met straatkinderen in Ethiopië, waar de resultaten tegenvielen door de politieke instabiliteit en de inflatie.



2.3 Werk en Opleiding

Paul Holonou uit Benin zit op zijn hurken tussen twee rijen met jonge cashewboompjes. In buurland Burkina Faso stuurt Cherita Nikiema als eerste vrouwelijke buschauffeur haar bus door de straten van Ouagadougou. Aan de andere kant van de Atlantische Oceaan scheppen Jennifer en Néstor Farfán hun koffie in zakken om verscheept te worden uit Colombia. Stuk voor stuk jongeren met een droom, die waargemaakt werd door een training of een lening vanuit één van de vele Job Booster partnerschappen wereldwijd.

2022 was voor het programma Werk en Opleiding een jaar van 'afronding'. Zowel bij het partnerschap rondom Job Booster Burkina Faso als die bij Agri-Job Booster Benin werd de eerste projectperiode afgesloten. Jongeren als Cherita en Paul kwamen door een van deze interventies aan het werk en ze waren niet de enige. In Burkina Faso kregen ruim 20.000 jongeren toegang tot werk, waarmee het doel ruimschoots is gehaald. Voor beide landen geldt dat dit de eerste keer was dat we met de 'Job Booster-aanpak' werkten, wat in beide gevallen heel succesvol bleek te zijn. In 2023 borduren we door op deze successen met nieuwe partnerschappen en concepten.



← *Bekijk hier hoe de Job Booster-aanpak werkt.*

In Burkina Faso mogen we met fondsen vanuit het Challenge Fund aan de slag, dat zich focust op de groei van bestaande kleine bedrijven, zodat zij jongeren in dienst kunnen nemen. We hebben extra aandacht voor het aantal vrouwen dat toegang krijgt tot het project. Na onderzoek (een Exclusion Risk Assessment, ERA) kwamen we erachter dat er voor vrouwen meer barrières zijn dan voor mannen. Om ervoor te zorgen dat zij niet uitgesloten worden proberen we invloed te hebben op deze barrières. En dat lukt: in het eerste traject konden we maar 40% vrouwen bereiken, in het huidige traject is 60% vrouw. In Ethiopië is in 2021 het eerste traject van Employable Youth Ethiopia (EYE) afgesloten. Ook daar gaan we door om jongeren toegang te geven tot banen. Samen met o.a. partner Stichting De Pagter investeren we hier op



beïnvloeding op hoog niveau, omdat we tijdens de projectevaluatie hebben gezien hoe belangrijk het is om de bestuurlijke niveaus mee te nemen zodat wet- en regelgeving ondersteunend is aan jongerenwerkgelegenheid. Samen met vele partners en betrokkenen voerden we in 2022 het gesprek: op welke niveaus zijn interventies nodig, zodat we echt tot blijvende verandering voor het werkklimaat voor jongeren komen?

Ondernemende aanpak

In 2022 waren er ook partnerschappen die gestaag door gingen met de plannen die eerder waren ingezet. Zoals bijvoorbeeld in Tsjad, ook al was het daar in 2022 erg onrustig. In 2021 overleed de president na een operatie van het leger. Zijn zoon is nu aan de macht, maar er zijn nog steeds veel protesten en opstanden. Daarnaast had het land het afgelopen jaar ook te maken met een grote overstroming. Tsjad is erg arm, het staat op plaats 190 van 191 op de Human Development Index. Naar verwachting zijn er 4,6 miljoen toetreders tot de arbeidsmarkt in 2030. Volgens Hyacinthe Ndolenodji, directeur van de Job Booster entiteit in Tsjad, maken deze cijfers meteen duidelijk waarom Job Booster van toegevoegde waarde is.

In diverse landen waar al een Job Booster programma draait zijn inmiddels ook Job Booster bedrijven opgericht die hetzelfde beogen: jongeren aan het werk helpen. Job Booster Tsjad richt zich specifiek op (kansarme) jongeren. Zij betalen geheel of gedeeltelijk voor de diensten van het bedrijf. Hyacinthe: 'Wij bieden alles wat een jonge ondernemer nodig heeft om een bedrijf te starten en te laten groeien. Denk aan training en coaching, toegang tot de markt, financiering en een fatsoenlijke en stimulerende werkomgeving. Van groot belang voor ondernemers is het financieringsmechanisme dat wij hebben via onze bankpartner Orabank Tchad. Toegang tot financiering is een van de belangrijkste uitdagingen voor jonge ondernemers. Met onze ondernemende aanpak zijn we in staat om de gemeenschappen waar we werken op lange termijn te beïnvloeden.' Dit jaar rondden 272 jongeren een opleiding af in Tsjad, startten 109 jongeren een eigen bedrijf en gingen 20 jongeren in loondienst.

Extra inzet

In Bangladesh werd er voortgebouwd op het partnerschap met Classical Handmade Product (CHP). Deze fabriek in het rurale noorden van Bangladesh biedt werkgelegenheid aan mensen die nu vaak werkloos zijn vanwege het gemis aan een opleiding. Omdat het voor vrouwen uit de 'lagere klassen' extra moeilijk is om aan een baan te komen, richt de fabriek zich specifiek op hen. Tegelijkertijd hebben we in 2022 gezien dat de selectie en het opzoeken van nieuwe medewerkers extra inzet vereist. Alle



trainingsfaciliteiten zijn opgestart en er zijn inmiddels vele vrouwen aan het werk. Eén van hen is Mansura Begum die (vanuit huis!) prachtige manden vlecht voor CHP. [← Bekijk haar verhaal hier.](#)

Zoals genoemd in hoofdstuk 2.1 werd het eiland Sri Lanka in

2022 getroffen door grote maatschappelijke onrust. De inflatie is torenhoog, wat ook zorgde voor onzekerheid in baankansen. In plaats daarvan bleek het wel mogelijk om jongeren te ondersteunen om een eigen bedrijf te starten. De leerlingen van de Jacobus Koelmanschool in Krimpen aan den IJssel haalden met klus- en muntkaarten een prachtig bedrag op om deze jongeren toegang te geven tot een baan. Lees er alles over in het kader.

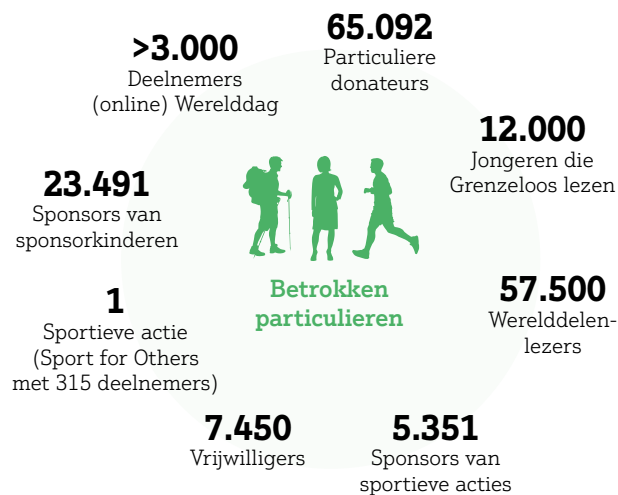
Nieuwe mogelijkheden

Naast de bestaande partnerschappen oriënteerden we ons in 2022 ook op nieuwe mogelijkheden. Bijvoorbeeld in het noorden van Oeganda waar al jaren een vakschool actief is. Deze heeft de afgelopen twee jaar op een creatieve manier jongeren bereikt door de jongeren in de bedrijven te trainen, in plaats van in de schoolbanken. De scholen waren in totaal wel 20 maanden

gesloten waren, eerst vanwege strikte coronamaatregelen en daarna vanwege de dreiging van ebola. Doordat het personeel van de vakschool naar bedrijven toe ging en daar ter plekke training aan de jongeren gaf, konden er toch nieuwe jongeren worden aangenomen. We zien mogelijkheden om hier ook uit te breiden naar de Job Booster-aanpak en een Agri-Business Booster op te zetten.

Naast de vakschool in Oeganda zijn er wereldwijd nog vier vakscholen waar Woord en Daad mee verbonden is. Na twee coronajaren was het het afgelopen jaar weer mogelijk om nieuwe contacten te leggen met bedrijven en overheid om zo de financiële duurzaamheid van de vakscholen te vergroten en op lange termijn het aanbod van deze waardevolle opleidingen te garanderen.

Onze betrokken achterban



Deze cijfers geven een indruk van het draagvlak van Woord en Daad onder particulieren, waar- onder kinderen en jongeren. Het totaal aantal donateurs is geen optelsom van de in dit overzicht genoemde cijfers, omdat een aantal van de genoemde groepen in beide categorieën valt.



In actie dichtbij

Kinderen in actie voor jongeren in Sri Lanka

Maandag 28 november, half 3. Het is een drukte van belang in de aula van de Jacobus Koelman- school in Krimpen aan den IJssel. Als de leerlingen uit groep 6, 7 en 8 een plekje hebben gevonden komt de directeur, meester Keereweer, met een papier in zijn hand voor de groepen staan. Dan wordt het stil...

De afgelopen weken voerden de leerlingen actie voor het project Job Booster Sri Lanka. Na een presentatie van juf Ineke van Woord en Daad over het land Sri Lanka en de verhalen van de jongeren die daar een baan zoeken, gingen de leerlingen aan de slag met de klus- en muntkaarten. Maandagmiddag 28 november om half 3 wordt het bedrag bekend gemaakt. Er is maar liefst € 2.695,- bij elkaar gebracht voor de jongeren in Sri Lanka. Een geweldige inzet van deze kinderen!

In gesprek met de minister

In maart 2022 organiseerde Vice Versa een Wereldcafé met minister Schreinemacher van Buitenlandse handel en Ontwikkeling. Hyacinthe sprak haar via een videoverbinding toe over het belang van jeugdwerkge-



legenheid en de rol van het maatschappelijk middenveld.

← Lees hier het verslag van dit Wereldcafé.

Afgelegen en onbereikt

In het noordoosten van Oeganda leeft de bevolking erg afgelegen en is er veel armoede. Veel jongeren worden nog niet bereikt. Woord en Daad wil hen met de nieuwe Job Booster-aanpak wel bereiken. Jongeren



als Palma willen graag aan het werk.

← Bekijk het filmpje waarin ze haar droom vertelt.

Bestedingen Werk en Opleiding & Training/Job Booster

in €

Bangladesh	300.163
Benin	71.587
Burkina Faso	3.405.063
Colombia	235.988
de Filipijnen	9.173
Ethiopië	599.165
India	123.371
Nederland	115.010
Sri Lanka	92.359
Tsjaad	546.224
Oeganda	102.742
Totaal	5.600.846



15.567

Mensen gestart met een opleiding, training of coaching



15.440

doelstelling 2022

13.784

Korte opleiding
(<3 mnd)

1.443

Middellange opleiding
(>3 mnd <1 jaar)

340

Lange opleiding
(>1 jaar)



17.410

Mensen hebben een opleiding, training of coaching succesvol afgerond



17.957

doelstelling 2022

15.924

Korte opleiding
(<3 mnd)

1.186

Middellange opleiding
(>3 mnd <1 jaar)

300

Lange opleiding
(>1 jaar)



4.379

Mensen met een baan



6.486

doelstelling 2022



11.189

Mensen met een eigen bedrijf



10.996

doelstelling 2022



586

Jongeren ontvingen een lening via Job Booster



1.060

doelstelling 2022

Toelichting op deze jaarcijfers: Het aantal jongeren met een baan was ook in 2022 lager dan het aantal jongeren dat een bedrijf is gestart (28% vs. 72%). Dit lijkt een doorgaande trend, hoewel ook de politieke situatie en de weerslag daarvan op de economie een rol speelt (bijv. in Burkina Faso, Benin, Tsjaad en Sri Lanka). Het koppelen van jongeren aan financiering bleef achter in 2022 en is een specifiek aandachtspunt in 2023: hoe kunnen we MFI's overtuigen te investeren in jonge bedrijven? In Burkina Faso zetten we daarom in op de professionalisering van hun bedrijven. Komende jaren zullen we hier aan blijven werken.

2.4 Duurzaam Water

'Hoe kan ik omschrijven hoe donker duisternis is?' Aan het woord is Henok Aregay Gebremariam, regiocoördinator bij partnerorganisatie DOT, één van de partners die werkzaam is om huishoudens in Tigray (noorden van Ethiopië) van water te voorzien. In 2020 zette een burgeroorlog de hele regio stil. De regio ging letterlijk op slot. De nood en de roep om water was groter dan ooit. En daarom gingen Henok en zijn collega's door. 'Want we geloven in de systeemverandering die we hiermee in gang hebben gezet.'

Sinds 2016 werkt Woord en Daad samen met AFAS Foundation en lokale organisaties aan een duurzaam drinkwatersysteem in Tigray. De regio telde duizenden waterpunten waar geen druppel schoon drinkwater uitkwam. De oorzaak: onvoldoende en ongeorganiseerd onderhoud. Met Inspiring Water Entrepreneurship in Tigray (iWET) introduceerden we een model waarbij onderhoud en reparaties van de waterpunten worden uitgevoerd door ondernemers. De overheid heeft hierin een ondersteunende rol. Toen de burgeroorlog uitbrak had dat grote impact. Henok: 'Plattelandsgebieden, die al lastig bereikbaar waren, werden onbereikbaar. Als we de ondernemers voorheen eens in de twee weken bezochten, werd dat eens in de twee maanden.'

Ook voor de ondernemers brak een moeilijke periode aan. Sommigen moesten vluchten naar de stad. Werkplaatsen werden geplunderd. 'Ondanks dat we met sommige ondernemers een jaar geen contact hadden, waren ze er nog,' vertelt Henok. 'De ondernemers hadden twee jaar geen inkomen. Toch gingen ze door met hun werk, vanuit een innerlijke motivatie dat gemeenschappen drinkwater nodig hebben.' Daarnaast kwam er door het conflict een grote stroom ontheemden op gang. De waterondernemers werden ingeschakeld om de watervoorziening in de kampen aan te leggen, waarmee ze hun inkomen vergrootten. In het najaar van 2022 bereikten de strijdende partijen een vredesakkoord. Met een getekend vredesakkoord hoopt Henok op snel herstel van de infrastructuur. De watercomités hebben tekort aan geld om de onderne-

mers te betalen. De ondernemers hebben tekort aan reserveonderdelen en brandstof. Desondanks ziet Henok positieve signalen. 'De overheid heeft het model geaccepteerd, de watercomités zijn geïnteresseerd in het model en de ondernemers verdienen een inkomen. Ik heb vertrouwen in de systeemverandering die we in gang gezet hebben.'

Systeemverandering

Niet alleen in het noorden van Ethiopië is een integrale aanpak van het watersysteem noodzakelijk. Ook bij de andere partnerschappen is het essentieel om alle partijen met invloed en mandaat om tafel te hebben. Bijvoorbeeld in het partnerschap rondom de Awash-rivier in Ethiopië, die door verschillende regio's stroomt. In 2020 bereikten de verschillende regio's een waterakkoord, wat in 2022 werd bezegeld met samenwer-

kingssessies in Nederland, georganiseerd door Dutch Water Authorities en Woord en Daad. De waterbureaus uit de verschillende etnische regio's Oroma, Amhara en Afar zaten met het Ethiopische ministerie van Water aan tafel om te praten over de problemen rond vervuiling en waterschaarste rondom de grote rivier, die duizenden kleine boeren van water moet voorzien. Deze problemen vragen om effectieve oplossingen die verankerd worden in het beleid, zodat er blijvende verandering is voor de boeren. De Ethiopische minister van Water, H.E. dr. Abraha Adugna, sprak de treffende woorden: 'Samenwerken is een 'must', geen keuze.' Dit is allesbehalve vanzelfsprekend in een land waar naast het grote conflict in het noorden, ook in het westen spanningen waren
 dit jaar, door de opstand van het Oromo Liberation Front. Er zijn 20 plekken geïdentifi-



Vrijwilligers aan het woord in de podcast.

In actie dichtbij

Vrijwilligers met hart voor boeren rond de Awash-rivier

In de kringloopwinkel van Middelharnis is het een drukte van belang. De vrijwilligers zijn iedere dag druk bezig met mooie ingekomen spullen en met enthousiaste klanten die graag rond komen snuffelen. Maar vandaag nemen twee vrijwilligers ondanks de drukte even tijd om aan te schuiven bij 'Werelddelen – de Podcast'.

PMEL-expert Ruben Vlot is samen met het podcast-team naar de winkel gekomen om te vertellen over het project dat de winkel steunt: de boeren rond de Awash-rivier in Ethiopië. Hij vertelt dat men altijd denkt dat droogte de grootste vijand is van deze boeren, maar dat ook overstromingen voor grote problemen kunnen zorgen.



← Hoe steunt dit project de boeren zodat ze niet meer in onzekerheid leven over hun oogst?

Resultaten Duurzaam Water

ceerd waar nieuwe meetapparatuur moet worden geplaatst, maar slechts vijf van deze locaties waren veilig genoeg om naartoe te gaan. Daarnaast is de inflatie hoog en zijn voedselprijzen in Ethiopië enorm gestegen. De uitdagingen van dit



project maken des te meer duidelijk hoe belangrijk samenwerking is.

← Bekijk een mooie compilatie van het bezoek van het ministerie en de waterbureaus in deze video.



Een ander partnerschap dat zich focust op water voor het verbouwen van voedsel is 'Drops-4Crops' in Benin en Burkina Faso. Door het telen van diverse gewassen hebben boeren door het jaar heen meerdere inkomstenbronnen. Dit jarenlange partnerschap wordt gedragen door meerdere fondsen, waaronder het Anton Jurgens Fonds. Beide partnerschappen hebben het dit jaar lastig gehad vanwege de onrust in het gebied. Een groot gevaar voor de oogst en de stabiliteit is het toenemende geweld van jihadisten



in zowel Burkina Faso als Benin.

← Peter Voortman, collega en voor Drops4Crops werkzaam in Benin, vertelt er in deze podcast alles over.

Water als service

Eén van de pijlers van het programma Duurzaam Water is het werken aan bewustwording voor 'water als service'. Water uit de rivier is gratis en van iedereen, zo wordt er gedacht. Echter is dit water vaak niet veilig om te drinken en vaak onvoldoende voor iedereen. Het belang van samenwerken en delen kwam al eerder naar voren.

Daarnaast introduceren we in samenwerking met de overheid de service-aanpak, waarbij mensen in een dorp een klein bedrag betalen om schoon drinkwater te krijgen. Bijvoorbeeld in Oeganda met het project 'WaterTime', waar dorpelingen door middel van een prepaid systeem dat werkt op zonne-energie nu schoon water krijgen. In 2021 sloten we de pilot af in twee gebieden met in totaal 15 waterpunten. In 2022 is een nieuw gebied bepaald om dit concept ook uit te

rollen: Ngongolo, in het district Wakiso. De komende twee jaar verschijnt het prepaid systeem in vijf nieuwe gebieden, waarmee we in totaal 24.750 mensen in 16 verschillende dorpen willen bereiken.

Nieuwe aandachtsgebieden

Woord en Daad zoekt altijd naar het bereiken van de onbereikten. In het geval van ons waterprogramma doen we goed onderzoek naar waar we nieuwe partnerschappen kunnen opzetten en welke gemeenschappen nog niet bereikt worden met de meest basale levensbehoefte: water. Ook dit jaar zijn er weer verkenningreizen geweest naar nieuwe gebieden om in te werken, bijvoorbeeld naar Ghana.

Ghana is een 'nieuw' land voor Woord en Daad. Het is een middeninkomensland, hoewel welvaart heel verknijpt verdeeld is over de geografie van het land. Het zuiden en midden is grofweg welvarender, het noorden is in zijn algemeenheid armer en heeft een lager voorzieningenniveau. Veel investeerders zoeken vanwege de mogelijkheden juist de zuidelijke regio op, wij zoeken naar verbinding in het noorden. Tijdens een rondetafelgesprek zochten we met 17 andere partijen het antwoord op de vraag: waar is op watergebied de nood het grootst? Waar kunnen we de meeste waarde toevoegen? Op deze manier zien we waar de radartjes in het systeem op dit moment nog niet goed werken of afwezig zijn. In 2023 gaan we samen met het grote civieltechnisch waterbedrijf GMB uit Opheusden en lokale partners aan de slag met sanitatie oplossingen en -dienstverlening in en rond de stad Tamale.

Bestedingen Duurzaam Water		in €
Benin		-281.865
Burkina Faso		435.562
Ethiopië		667.412
Nederland		91.302
Oeganda		176.807
Ghana		20.065
Totaal		1.109.282



280.095

Mensen bereikt met Duurzaam Water-voorzieningen



558.540
doelstelling 2022



1.299

Verbeterde water voorzieningen (drinkwater en irrigatiewater)



1.091
doelstelling 2022



255

Dienstverleners van Duurzaam Water-voorzieningen getraind



1.711
doelstelling 2022

Toelichting op deze jaarcijfers: In 2022 werden in totaal 280.095 mensen bereikt met duurzame watervoorzieningen. Dit is veel meer dan in 2021 maar toch nog veel minder dan gepland. De belangrijkste reden is het conflict in de regio Tigray, Ethiopië. Weliswaar konden, ondanks het conflict in deze regio, meer drinkwatervoorzieningen worden gerepareerd dan gepland omdat de onderhoudsbedrijfjes zich ook in de oorlogssituatie bleven inzetten voor werkende watervoorzieningen. Maar omdat dit grotendeels handpompen i.p.v. gemotoriseerde pompen waren werden minder mensen bereikt. Ook was het in deze regio niet mogelijk om overheidspersoneel te trainen. In Benin en Burkina Faso gingen meer boeren gebruik maken van irrigatie. Daarvoor werden niet alleen boeren, maar ook overheidsmedewerkers getraind, zodat zij op de lange termijn duurzaam watergebruik voor iedereen kunnen garanderen. Dit gebeurde ook in het zuiden van Ethiopië, waar in het stroomgebied van de Awash-rivier wordt gewerkt aan efficiënt gebruik van het beschikbare water.

Hoofdstuk 2.5 Onze strategieën

2.5.1 Bewustwording

'Wat een onzin eigenlijk dat we altijd maar nieuwe spullen willen. Ik ga voortaan eerst langs de kringloop voor ik iets nieuws aan ga schaffen!' 2022 stond voor het team Bewustwording bij Woord en Daad in het teken van: 'Binnenstebuiten: een frisse kijk op spullen'. Een jaar lang waren er mooie activiteiten waarin we met de achterban nadachten over onze relatie met spullen, omdat deze een grote, negatieve impact kunnen hebben op mens en milieu. Met als doel: een bewuste levensstijl ten aanzien van onze medemens en de aarde. Als christen willen we als rentmeesters omgaan met de aarde. In Nederland en wereldwijd. In de landen waar Woord en Daad werkt hebben mensen vaak een veel directere afhankelijkheid van de aarde. Goede zorg voor de aarde is dan van levensbelang, zeker nu klimaatverandering een steeds grotere impact krijgt. Hoe geven we de bewustwording daarvan concreet handen en voeten?

In januari begonnen we via een online challenge met het verwijderen van onnodige spullen: een zogeheten 'ontspulchallenge'. Het Instagramaccount waar je bij aan kon sluiten kreeg de toepasselijke naam 'Datruimtlekkerop' en had al snel het mooie aantal deelnemers van 850. Eén van de reacties die binnenkwam was: 'Wat een mooie manier van 'omdenken'. Het gaat niet om wat je weg wilt gooien, maar wat je wilt houden.' Op deze manier konden we veel mensen inspireren en bewust maken van de waarde van spullen. Het Instagramaccount kreeg na januari de naam: @datislekkerduurzaam.

Kringloopwinkels

Spullen die nog goed waren maar overbodig, konden naar één van de vele kringloopwinkels van Woord en Daad worden gebracht. In januari waren ze helaas nog dicht, maar gelukkig gingen ze later in het jaar open. De samenwerking met Wilma Kerpel van Kringloopschat was een andere mooie verbinding met onze kringloopwinkels. Zo organiseerden we samen o.a. een 'Koop niets nieuws'-challenge in het voorjaar. Daarnaast was er in mei in de kringloopwinkel van Harderwijk een avond die in het teken stond van kleding, georganiseerd in samenwer-

king met Micha Nederland, Carolien Luitjes (kleur- en stijladviseur) en Gera van de Berg (Heerlijk Minimaliseren). De avond werd afgesloten met een kledingruil.

In de zomer gaven we de kringlopen op onze social media extra aandacht door een kleine kringlooptour te doen op de Veluwe, een vakantiegebied bij uitstek. Zo wilden we mensen inspireren om tijdens hun vakantie te shoppen in een kringloop.

Verandering door bewustwording

Naast de vele specifieke activiteiten rondom de campagne 'Binnenstebuiten' werden er in 2022 veel presentaties gehouden op lagere en middelbare scholen. In totaal zijn er met deze presentaties 8.746 mensen bereikt, waarvan 60% jonger is dan 12 jaar. Tijdens die presentaties is het doel om kinderen en jongeren kennis te laten maken met het werk van Woord en Daad, maar ook iets te vertellen wat je hier in Nederland kunt doen, in geef- maar ook in leefgedrag. In 2022 hebben we onder de jongeren die deelnamen aan een presentatie enquêtes uitgezet en gevraagd of de presentatie hen meer bewust heeft gemaakt van het werk van Woord en Daad, maar ook voor meer bereidheid heeft gezorgd om op een bepaalde manier betrokken te zijn. 83% van de jongeren die na de presentatie de enquête heeft ingevuld gaf aan zich meer betrokken te voelen en daar ook iets mee te willen doen. De leraren van de lagere school vulden de enquête in namens de klas en bemerkten een toegenomen betrokkenheid van 87%.

Week van de duurzaamheid

Van 10-15 oktober hield Woord en Daad weer haar jaarlijkse 'week van de duurzaamheid', die ditmaal in het teken stond van eerlijke kleding. Iedereen die zich inschreef kreeg dagelijks een mail met een tip of een opdracht op het gebied van eerlijke kleding. De week werd afgesloten met een kledingruilavond in Gouda, waar Janine Hoekman vertelde over haar eerlijke kledingmerk Common and Sense. Er waren die avond 50 vrouwen bij elkaar om te luisteren naar haar verhaal.

Resultaten Bewustwording



8.214

Mensen bereikt met online events

5.000
doelstelling 2022



2.544

Volwassenen bereikt

300
doelstelling 2022



2.552

Jongeren bereikt

2.250
doelstelling 2022



5.250

Kinderen bereikt

4.000
doelstelling 2022

Toelichting op deze jaarcijfers: Dankzij het opheffen van de coronabeperkingen konden we in 2022 volop presentaties houden op scholen zodat (veel) meer kinderen en jongeren konden worden bereikt dan tijdens de coronajaren. De presentaties zorgen voor kennis van de projecten én meer dan 80% van de kinderen en jongeren wil na een presentatie meer meeleven met leeftijdsgenoten wereldwijd. Naast toename in het aantal fysieke bijeenkomsten, is ook het online bereik gegroeid. Met name de ontspulchallenge via Instagram was een groot succes. Maar ook de kidsmomenten werden trouw bekeken.

2.5.2 Noodhulp en Weerbaarheid

Het verlenen van directe noodhulp was ook in 2022 nodig.

Bijvoorbeeld in Oekraïne, maar ook op andere plekken waar Woord en Daad werkt. Tegelijkertijd past het bij ons DNA en dat van onze partners om te kijken naar een aanpak voor de langere termijn: het weerbaar maken van doelgroepen tegen (natuur) geweld. Een overzicht van het afgelopen jaar.

Toen in februari de oorlog in Oekraïne uitbrak zat het Christelijk Noodhulpcluster (ZOA, Dorcas, Red een Kind, Tear, EO Metterdaad, Woord en Daad en voor deze interventie ook Kom over en Help) snel bij elkaar. Dorcas, ZOA en Kom over en Help hebben projecten en netwerken in Oost-Europa, dus het noodhulpgeld dat onze achterban ruimhartig gaf kon zo goed en verantwoord worden besteed. Via het Christelijk Noodhulp Cluster (CNC) is er onder andere:

- Voedsel uitgedeeld in het oosten van Oekraïne. Dit gebied was op dat moment frontlinie, de partners deden dit niet zonder gevaar voor eigen leven. Samen met de andere leden danken we God dat Hij hen gespaard heeft.
- Veel Oekraïners zochten hun toevlucht in het grensgebied van Roemenië en Moldavië. In de enorme kampen die daar zijn ontstaan werden de eerste levensbehoeften uitgedeeld.
- In het zuidwesten van Oekraïne zagen we dat winkels weer opengingen, maar dat er een tekort was aan middelen om dingen te kopen. Door het uitdelen van cash geld konden mensen weer proviand inslaan én kreeg de lokale economie weer een boost. We vinden het belangrijk om ook in een noodsituatie te blijven kijken: wat is er wel in een gebied, en hoe kunnen we dat ondersteunen? In dit geval steunden we de lokale ondernemers.
- In het noorden van Oekraïne waren huizen kapotgeschoten en met de winter in aantocht betekende dat geen bescherming tegen de kou voor vele gezinnen. Daarom is ingezet op zogeheten 'winterization', wat de huizen bestand maakte tegen de ergste kou.

Aan al deze interventies kon Woord en Daad bijdragen met de ruimhartige steun van de achterban. Vanuit het beleidsthema 'het bereiken van de onbereikten' vinden we het belangrijk dat er wordt gezocht naar de groep die in een dergelijk gebied vaak achterblijft. Soms waren dat vluchtelingen in kampen, maar ook mensen die achtergebleven waren in Oekraïne, zoals weduwen en wezen. Zij konden niet goed voor zichzelf zorgen en zochten naar een manier om te overleven.

Haïti

Ook in Haïti waren we in 2022 actief met noodhulp, in de nasleep van de aardbeving van 2021. Het is een heel complex land, waar structurele opbouw door veel facetten bemoeilijkt wordt. En toch blijven we samen met onze partners altijd kijken: wat kan er wél? Hoe kunnen we de mensen in dit land weerbaarder maken tegen het natuurgeweld en de onrust? Eén aspect waar we in 2022 aan gewerkt hebben is het trainen in de bouw van aardbeving bestendige huizen. Ook trainen we mensen in het betelen van de grond op zo'n manier dat de bodemkwaliteit versterkt wordt. Bijvoorbeeld door het aanplanten van fruitbomen. Tot slot zijn we bezig geweest met de opbouw van een waternetwerk. Samen met onze partners zouden we graag veel meer willen doen, maar we richten ons op de mogelijkheden die we hebben.

Weerbaarheid in fragiele gebieden

In 2022 nam de fragiliteit in veel gebieden waar Woord en Daad werkt toe. Bijvoorbeeld door droogte in het westen en oosten van Afrika. Maar ook hyperinflatie en geweld zorgden voor toenemende kwetsbaarheid van gezinnen. Alleen het bieden van noodhulp is in deze gebieden vaak niet de oplossing. Neem bijvoorbeeld het noorden van Benin, waar nu ook veel onrust is door aanslagen van jihadisten en waar de toename van droogte veel impact heeft. Inwoners die vroeger goed konden rondkomen, zakken nu weg in armoede. Voedseldistributie is niet het antwoord, omdat de droogte en de onvoorspelbaarheid van het weer een trend is die we al een aantal jaren zien.

Daarom werken we in dat gebied aan weerbaarheid tegen deze blijvende gevolgen van klimaatverandering, door te zoeken naar andere gewassen en inzet van aangepaste landbouwmethoden.

Een ander voorbeeld hiervan is het waterproject in Senbete Shalla (Ethiopië). Er is daar ontzettend veel droogte en honger. Maar de bevolking geeft zelf aan dat wanneer je enkel voedsel uitdeelt, er over drie jaar nog steeds mensen overlijden vanwege honger. Daarom werken we aan een duurzaam watersysteem dat dit probleem van droogte kan doorbreken. Er is in 2022 gewerkt aan de capaciteitsopbouw van de beheerder van het netwerk. Dit is een mooie samenwerking van het lokale waterbedrijf Siraro en een Nederlandse partner Wereld Waternet. De aanleg van een goed systeem is belangrijk, maar een goed beheer en behoud van dit netwerk is minstens zo belangrijk.

Deze inzet op het versterken van weerbaarheid nemen we mee 2023 in. We kijken met onder andere ontwikkelingsorganisatie ZOA of we ook in heel instabiele situaties aan weerbaarheid kunnen werken, bijvoorbeeld in Burkina Faso waar de onrust toeneemt. We hebben zelf de ervaring in Tigray (het noorden van Ethiopië) dat weerbare systemen ook in tijden van grote onrust (deels) kunnen blijven functioneren. In Tigray gold dit voor het netwerk van waterondernemers, waardoor er toch water beschikbaar bleef, zij het op veel kleinere schaal. Zo werken we ook in fragiele situaties aan systeemverandering.

Bestedingen Noodhulp en Weerbaarheid		in €
Ethiopië		1.040.192
Haïti		340.191
Libanon		248.196
Oekraïne		1.048.104
Overig		86.922
Totaal		2.763.605

2.5.3 Beleidsbeïnvloeding

Om langdurige verandering te realiseren werkt Woord en Daad ook aan beleidsbeïnvloeding in Nederland en de EU. Zij hebben tenslotte de belangrijke taak om beleid te voeren dat het welzijn van de mensen bevordert, in Nederland en daarbuiten. Ook is het van belang dat overheden een beleid voeren dat coherent is. Beleidsbeïnvloeding geven we vorm samen met vele samenwerkingspartners.

Beleidscoherentie

Om Kamerleden bewust te maken van de impact van hun beslissingen op ontwikkelingslanden is een aantal jaar geleden de campagne 'Adopteer een SDG' (Sustainable Development Goal) gestart. In 2021 zijn er veel nieuwe Kamerleden geïnstalleerd, dus tijdens het 'Adopteer een SDG-evenement' aan het begin van 2022 konden veel Kamerleden zich committeren. Dat is ook gebeurd: 19 Kamerleden



van verschillende partijen adopteerden één of meerdere SDG's.
← [Bekijk hier de namen en de geadopteerde SDG's het verslag.](#)

De campagne is onderdeel van het samenwerkingsverband 'Building Change'. Dit samenwerkingsverband zet zich in voor beleidscoherentie in Nederland: een eerlijk Nederlands beleid, dat geen negatieve impact heeft op duurzame ontwikkeling in lage-inkomenslanden. De kerngroep bestaat uit branchevereniging Partos, Foundation Max van der Stoep (FMS) en Woord en Daad.

Samen met branchevereniging Partos zijn er dit jaar meer mooie activiteiten georganiseerd. Zo was er het consultatietraject Afrika-strategie. Woord en Daad organiseerde hierin sessies over voedselzekerheid, waarbij we het belangrijk vonden dat sprekers uit de landen zelf aan tafel zaten. Daarom waren er deelnemers uit Zimbabwe, Kenya, Ethiopië en Sierra Leone. Op het gebied van jeugdwerkgelegenheid waren er deelnemers uit Tsjaad, Zuid-Soedan, Kenia en Oeganda.



← [Meer lezen over dit interessante gesprek?](#)

Building Change heeft zich jarenlang sterk gemaakt voor een actieplan op beleidscoherentie vanuit de regering. Beleidscoherentie voor ontwikkeling is niet alleen een belangrijk lobbydoel in Den Haag maar ook in Brussel. Via CONCORD, de Europese koepelorganisatie voor ontwikkelingsorganisaties, zetten we ons in voor een Europees beleid dat rekening houdt met de belangen van het Zuiden. Behalve CONCORD participeert Woord en Daad ook in EU-cord, een Europees lobbynetwerk van christelijke hulp- en ontwikkelingsorganisaties. We ondersteunen de lobby van EU-cord richting Europees Parlement en Europese Commissie op het gebied van o.m. klimaat, inclusie en onderwijs.



← [Lees hier het hele artikel.](#)

Wat anderen zeggen over Woord en Daad

Samenwerkingspartner aan het woord

Bart Romijn, scheidend directeur van Partos: 'Woord en Daad beschouw ik als een moderne model-organisatie in de ontwikkelingssamenwerking, in meerdere opzichten: actief als Partos-lid, verfrissende omgang met de achterban, een hoge graad van organisatiekwaliteit, haar kijk op en werk in de ontwikkelingsamenwerking, lobbyactiviteiten en daarbinnen vooral ook haar waardevolle inzet voor beleidscoherentie voor duurzame ontwikkeling via Building Change.'

Voedselzekerheid

Dat voedselzekerheid een belangrijk thema was voor veel mensen in het Zuiden vertaalde zich bij ons op een focus hierop in onze beleidsbeïnvloeding. We pleitten voor verduurzaming van internationale waardeketens, het versterken van de positie van kleine boeren en meer zelfvoorziening op het Afrikaanse continent door middel van klimaatadaptieve landbouw en beleidscoherentie. We hebben onder meer in Food4All-verband gepleit voor een Internationale Strategie Duurzame Landbouw, zodat ook het ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselwiteit nadrukkelijker dan nu het geval is bijdraagt aan mondiale ontwikkelingsdoelstellingen.

In het kader van Wereldvoedseldag organiseerden we een inspirerend programma in Pakhuis de Zwijger in Amsterdam waarbij de vraag centraal stond hoe lokale voedselsystemen oplossingen kunnen bieden voor mondiale voedselvraagstukken. Dit deed Woord en Daad samen met een aantal Food4All-partners in samenwerking met Food Cabinet. Sprekers waren o.a. Hidde Boersma, Derk Boswijk en Lydia Amenyaglo. Tot slot vroegen we ook in de media meermaals aandacht voor dit onderwerp. Zo schreef politiek adviseur Maarten van Nieuw Amerongen in de Telegraaf dat niet alleen oorlog en droogte de oorzaak zijn van voedseltekorten. Ook speculanten spelen hierin

Resultaten Noodhulp en Weerbaarheid



1.500

Huishoudens die met hulp hun (economische) leven weer opbouwen



6.097

Huishoudens geholpen met eerste noodhulp na een ramp

een rol. Graan wordt langer vastgehouden om de prijs op te drijven, daarom vraagt een coherent voedselzekerheidsbeleid om regulering.

IMVO

Het IMVO Convenant Voedingsmiddelen, waarin Woord en Daad behalve deelnemer ook penvoerder is namens de aangesloten vakbonden en NGO's, loopt medio 2023 op een eind. In 2022 hebben we samen met de andere partijen gewerkt aan bewustwording op internationaal maatschappelijk verantwoord ondernemen (IMVO) onder Nederlandse bedrijven, in overeenstemming met de OESO-richtlijnen en het principe van 'gepaste zorgvuldigheid'. Zo hebben we onder meer een 'due diligence roadshow' georganiseerd in verschillende steden in Nederland, met in totaal zo'n 70 deelnemers. Ook hebben we lokale consultants in Ghana, Oeganda, Thailand en Colombia getraind, zodat zij op hun beurt hun kennis kunnen delen met de bedrijven waarmee zij samenwerken. Daarnaast heeft de samenwerking binnen het Convenant geleid tot een nieuw project waarin de Job Booster entiteit in India, Nedspice, Fuchs Gruppe en Woord en Daad komend jaar starten met een onderzoek naar leefbaar inkomen voor kurkumatelers in de Indiase deelstaat Andhra Pradesh. Naast de bewustwording van en het inspireren op IMVO bij bedrijven gingen we ook met Kamerleden in gesprek over dit thema. Zo nodigden we kamerlid Chris Stoffer (SGP) uit om mee te gaan op werkbezoek naar Auping, omdat zij één van de voorlopers zijn op IMVO. Een ander mooi bezoek was dat van kamerlid Jan Klink van de VVD op het kantoor van Woord en Daad, om door te praten over de waarde van ontwikkelingsorganisaties en het maatschappelijk middenveld.

Uitgelicht | Zuidelijk leiderschap in partnerschap Benkadi

Beleidsbeïnvloeding speelt niet alleen in Nederland en Brussel, maar ook in landen waar Woord en Daad actief is, een grote rol in de partnerschappen. Samenwerken en verbinding met de overheid is van groot belang om een duurzame verandering

teweeg te brengen. Eén van de grootste partnerschappen die gebouwd zijn op beleidsbeïnvloeding in het Zuiden is 'Benkadi', een partnerschap gesteund door het ministerie van Buitenlandse Handel en Ontwikkelingssamenwerking vanuit het subsidieprogramma 'Power of Voices'. Aan het woord is Sylvestre Tiemtoré, regionaal directeur van het Benkadi-project, wat geheel door het Zuidelijke consortium wordt geleid: 'Benkadi is voor ons niet slechts een project. Het is meer dan dat: een droom, zo zou ik het willen noemen.' Sylvestre legt uit dat het project werkt aan de verbetering van lokaal beleid op het gebied van klimaatverandering. 'Het doel is om lokale gemeenschappen in Benin, Burkina Faso, Ivoorkust en Mali weerbaar te maken tegen effecten van klimaatverandering.'

In het eerste projectjaar is er gewerkt aan het uitvoeren van basisstudies. Na de afronding daarvan, konden we in 2022 concreet aan de slag met het uitrollen van activiteiten. Sylvestre: 'We zijn trots op effecten die het Benkadi-project nu al heeft op de gemeenschappen voor wie we dit project zijn gestart. 'In Benin dragen we bij aan de ontwikkeling van wetten en andere regelgeving. Hierdoor kunnen we kwetsbare gemeenschappen weerbaarder maken. We werken daar dan ook samen met landelijke en plaatselijke overheden en de burgers zelf. In Ivoorkust richt de aanpak zich op kusterosie en in Mali ligt de focus meer op ontbossing. In Ivoorkust merken we bijvoorbeeld dat de stem van inwoners echt gehoord wordt door de autoriteiten en dat ze serieus genomen worden. Ze worden meegenomen in het hele beslissingsproces. Dit zijn positieve ontwikkelingen in de regio. Benkadi werkt!'

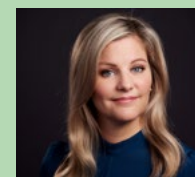
Ook voor partner Buitenlandse Zaken zorgt deze keuze voor zuidelijk leiderschap voor veranderingen. Jeroen Kelderhuis MA, head civil society and education division op het ministerie van Buitenlandse Zaken: 'Het ministerie van Buitenlandse Zaken zet zich in voor lokaal geleide ontwikkeling waarbij basis- en zuidelijke maatschappelijke organisaties het voortouw nemen in alle stadia van het proces, van concept tot implementatie. Dit is natuurlijk makkelijker gezegd dan gedaan, maar we zetten concrete stappen om dit steeds meer werkelijkheid te laten worden. Lokaal geleide ontwikkeling vereist een heroverweging

Wat anderen zeggen over Woord en Daad Kamerlid aan het woord



Jan Klink, kamerlid VVD: 'Heb een aangenaam gesprek gehad bij Woord en Daad. Op een constructieve manier hebben we een eigentijdse aanpak van ontwikkelingssamenwerking besproken met daarbij een centrale rol voor landbouw en productiemethoden.'

Wat anderen zeggen over Woord en Daad Minister aan het woord



Minister Schreinemacher, Buitenlandse Handel en Ontwikkelingssamenwerking bij de begrotingsbehandeling Buitenlandse Handel en Ontwikkelingssamenwerking: 'Binnen de programma's onder het beleidskader 'versterking maatschappelijk middenveld' wordt veel samengewerkt met organisaties die dicht bij lokale gemeenschappen staan. Zo werkt bijvoorbeeld Woord en Daad, één van de partnerorganisaties onder Power of Voices, met partners in West-Afrika om ervoor te zorgen dat lokale gemeenschappen betrokken worden bij dialogen over klimaatverandering.'

van onze rol als donor. Hoe kunnen we lokale kennis, capaciteit en expertise beter begrijpen en waarderen? Hoe kan verantwoording anders worden ingericht om aan de lokale behoeften te voldoen en minder belastend te zijn voor lokale organisaties? In dit belangrijke debat spelen INGO's, zoals Woord en Daad, ook een rol.'



3. Verantwoorden, leren en innoveren: cijfers om dichtbij te komen

Terugkijkend op 2022 stelt kennisstrateeg Wim Blok vast dat 'onderzoek, leren en innoveren steeds vaker een onderdeel vormt van een partnerschap.' Hij licht toe: 'Leren van onze projecten was natuurlijk door evaluaties altijd al een belangrijk onderdeel van ons werk. Maar nu we ons steeds meer met brede partnerschappen richten op systeemverandering, is er ook vooraf uitgebreider onderzoek nodig naar de grondoorzaken van armoede en de verschillende actoren die een sleutelrol spelen in het systeem. Denk bijvoorbeeld aan de problematiek rondom kinderruittuiting: daar zijn meestal heel weinig officiële cijfers van bekend. Goed onderzoek is dan dus vereist om de problematiek in kaart te brengen. Gelukkig hebben we daar inmiddels goede instrumenten voor in handen.'

2021 was het jaar dat in het teken stond van het ontwikkelen van instrumenten, gericht op de implementatie van onze beleidsthema's. Voor waardengedreven systeemverandering, het bereiken van de onbereikten en klimaatveerbaarheid van de armen ontwikkelden we scans, die behulpzaam waren in onze partnerschappen. Zo konden we aan het licht brengen wie in een bepaald gebied nog niet bereikt waren, wat de gevolgen waren van klimaatverandering en welke actoren grote invloed hebben op systemen.

2022 was het jaar van het uitvoeren van deze scans. In de voorgaande hoofdstukken leest u over de uitvoering van deze scans in verschillende programma's en landen. Wim: 'Naast het uitvoeren van deze scans zien we dat de thema's nu vaak organisch worden meegenomen in de ontwerpfase van een project. Zo zijn we bezig met het opzetten van een nieuw onderwijsproject in het noorden van Oeganda. Er is in die fase veel aandacht gevraagd voor de doelgroep: wie worden vaak

 vergeten in dergelijke projecten, en mogen wij dus juist niet overslaan?'

 ← Meer informatie over de voortgang van de beleidsthema's leest u in dit online rapport.

Leertrajecten

Naast de vele interne onderzoeken neemt Woord en Daad ook

deel aan verschillende externe onderzoekstrajecten. Een paar onderzoeken uitgelicht:

Working with faith based actors for development – een onderzoek vanuit Prisma

Vanuit koepelorganisatie Prisma heeft Woord en Daad bijgedragen aan een onderzoek, uitgevoerd door The Broker. De centrale vraag die gesteld werd: Kunnen we inzichtelijk maken wat de waarde is van samenwerken met faith based organisaties voor beleidsmakers? De aanleiding voor het onderzoek was dat de verschillende organisaties (Tear, Dorcas, World Vision en Woord en Daad) merkten dat er nogal eens wat koudwatervrees is om met christelijke organisaties samen te werken. In deze studie is in kaart gebracht welke argumenten hiervoor worden aangevoerd en of er ook grond is voor deze argumenten. De conclusie is in veel gevallen: nee. Het zijn vooroordelen die niet kloppen. Sterker nog: het heeft veel voordelen om met religieuze organisaties te werken. 80% van de wereldbevolking is religieus. Religieuze organisaties worden door veel mensen in het Zuiden vertrouwd, omdat men ervaart dat deze organisaties hen begrijpen. Dat geldt ook voor een islamitische gemeenschap die met een christelijke partner



werkt. Dan wordt er vanuit deze gemeenschap gezegd: 'We hanteren allebei religieuze waarden, dus we spreken dezelfde taal.'

← Lees hier het volledige onderzoek.

Christelijke professie – samenwerking met CHE en Lelie Zorggroep

In de vorige jaarverslagen is aandacht geweest voor het leertraject rondom 'Christelijke Professie'. In 2022 werd dit traject, dat zich richtte op de rol van identiteit in je dagelijkse werk, afgesloten met het congres 'Geloof in je werk'. Wim: 'Het leertraject richtte zich op ons programma Werk en Opleiding. In dit programma leiden we jongeren op tot professional. We vinden het belangrijk dat we ze dan ook waarden meegeven die ze op de werkvloer kunnen uitdragen. Maar dat geldt natuurlijk veel breder en houdt ook ons een spiegel voor: hoe

zorgen we dat het gesprek over identiteit de ruimte krijgt in al ons werk, zodat we anderen kunnen inspireren? De lessen uit dit onderzoek nemen we mee naar andere programma's, die



hier in 2023 concreet mee aan de slag gaan.'

Verschiede verhalen uit dit traject zijn samengevoegd in een mooi magazine 'Geloof in je werk'.

← Bekijk het magazine hier.

Onderzoek naar hoop onder sponsorkinderen

Vorig jaar hebben we met dr. Anthony Scioli uit de VS en dr. Steven van den Heuvel van de ETF Leuven onderzoek gedaan naar hoop in de levens van sponsorkinderen. In 2022 zijn de uitkomsten van dit onderzoek gedeeld via webinars waarin we aandacht van onze onderwijspartners hebben gevraagd voor dit thema. Inmiddels zijn we in contact gekomen met dr. Mark Treurniet, ontwikkelingseconoom van de universiteit Groningen. Wim: 'In 2023 starten we een onderzoek dat drie jaar gaat duren, waarin ook het onderwerp 'Hoop' centraal staat. Bij onze partner op de Filipijnen gaan we een onderzoek doen waarin we de vraag stellen: wat is het effect van sponsoring op de leerprestaties van de kinderen en op het ervaren van hoop? Hiervoor vergelijken we een groep gesponsorde kinderen met een controlegroep die niet wordt gesponsord. Dit is een belangrijk onderzoek voor ons: we zien het als onze verantwoordelijkheid om onze claim, 'door sponsoring brengen we hoop in de levens van kinderen', te onderbouwen met stevige onderzoeksgegevens en zo ook ons sponsorprogramma verder te versterken.'



4. Organisatie en bestuur: dichtbij elkaar

Personeelsopbouw

4.1 Organisatie

Om ver weg impact te bereiken, moet dichtbij de organisatie op orde zijn. Daarom werd ook in 2022 weer geïnvesteerd in personeel, beleid en faciliteiten.

4.1.1 Projectmatig werken

Ons organisatiemodel en onze projectmatige manier van werken ontwikkelen zich organisch door en stellen ons in staat om op onderdelen wijzigingen door te voeren die de effectiviteit van ons werk vergroten, zonder dat daarmee de hele structuur aangepast dient te worden. Vanaf de start van deze manier van werken maken we gebruik van expertise en kennis vanuit een flexibele schil, zo ook in 2022. Juist omdat we werken vanuit systeemverandering zetten we in op partnerschappen en bredere programma's in plaats van losse projecten.

Net als afgelopen jaar werd, voorafgaand aan de opstelling van het jaarplan voor 2023, een SWOT-analyse en confrontatiematrix opgesteld waaruit speerpunten voor het komende jaar worden geformuleerd. Voor de SWOT-analyse werd input verzameld vanuit de breedte van de organisatie. De speerpunten vormen het kader voor projectleiders om projectopdrachten en doelstellingen voor het komende jaar op te stellen.

4.1.2 Risicomanagement

Risicomanagement is binnen Woord en Daad een integraal onderdeel van projectmatig werken. Woord en Daad ziet elke gebeurtenis met nadelige gevolgen voor het bereiken van de doelstellingen als een risico. Dat vraagt constante alertheid in alle delen van de organisatie, maar vooral in de projecten. Elk jaar wordt een overzicht opgesteld van de belangrijkste risico's op organisatorisch niveau. Elk type risico krijgt een score (laag, gemiddeld, hoog) voor kans van optreden, geschatte impact en prioriteit en er zijn mitigerende maatregelen geformuleerd. De risicotabel is in februari 2022 geactualiseerd op basis van recente ontwikkelingen en hoe Woord en Daad zich hiertoe verhoudt.



← Bekijk de tabel hier, waar ook de procesbeheersing en -verantwoording te lezen is.

In de management review wordt vervolgens gereflecteerd op de doeltreffendheid van ondernomen risicomanagementacties. In elke projectfase zijn risico's geïdentificeerd en via het dagelijkse adaptieve management beheerst. De lopende risico's worden door de projectleider besproken in het maandelijkse projectvoortgangsoverleg met de directeur-bestuurder en zijn zodoende een natuurlijk onderdeel van de projectbeheersing.

Bij samenwerking met nieuwe partnerorganisaties wordt voor contractering een due diligence onderzoek uitgevoerd. Tussentijdse projectevaluaties en exit reviews aan het einde van het project hebben eveneens een plek in het borgen van projectkwaliteit en managen van risico's. In 2022 is het due diligence onderzoek uit 2020 herhaald met als doel om compliance risico's te verminderen. Ook is een uitvoerige analyse van 16 partnerschappen gericht op system change uitgevoerd. De leerpunten uit projectevaluaties en exit reviews zijn met de direct betrokken projectleiders, grant managers, PMEL-experts en partnerbeheerders besproken. In 2022 hebben we aandacht besteed aan het integriteitsbeleid bij partnerorganisaties en daar met hen gesprekken over gevoerd.

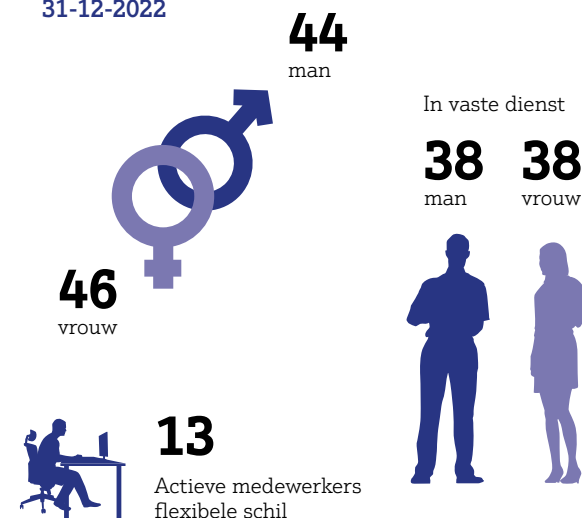
4.1.3 Medewerkers

Na twee jaar waarin de pandemie ervoor zorgde dat collega's vaak vanuit huis moesten werken, bleek 2022 het jaar dat collega's weer zonder beperkingen konden werken op kantoor. Tegelijk was dat ook het moment waarop het eerder opgestelde thuiswerkbeleid echt is gaan functioneren. Een evaluatie eind 2022 laat overall voldoende tevredenheid zien over dit beleid, hoewel er ook een aantal aandachtspunten zijn. Ook het bezoeken van projecten werd in 2022 gemakkelijker omdat beperkende maatregelen werden opgeheven. Tegelijk werden we geconfronteerd met veiligheidsincidenten

Aantal werknemers				
In diensttreding in 2022				
	< 30 jaar	30-50 jaar	> 50 jaar	Totaal
Man	1	2	0	3
Vrouw	5	3	0	8

Uit diensttreding in 2022				
	< 30 jaar	30-50 jaar	> 50 jaar	Totaal
Man	0	5	1	6
Vrouw	0	3	0	3

Personeelsopbouw 31-12-2022



Daarnaast zijn bij Stichting Woord en Daad Winkels 2 mannen en 2 vrouwen in dienst.



in onze projectlanden en een uitbraak van ebola waardoor een aantal landen (tijdelijk) niet kon worden bezocht. Steeds opnieuw zijn we dankbaar dat collega's op een bevolgen en betrokken manier verder werken aan de missie van Woord en Daad.

In 2022 pakte het HR-team onder andere de volgende zaken op:

- De functiebeschrijvingen zijn, in samenspraak met de betreffende collega's, geactualiseerd. De nieuwe functiebeschrijvingen zijn overzichtelijk, goed leesbaar en makkelijk aan te passen aan eventuele veranderende omstandigheden in de toekomst.
- De jaarlijkse gesprekscyclus is omgevormd naar een tweejarige gesprekscyclus. Waar collega's in het ene jaar alleen een 360-gradenfeedbackgesprek voeren, vindt in het andere jaar naast een 360-gradenfeedbackgesprek met het team, ook een persoonlijk ontwikkelgesprek plaats met de directeur-bestuurder. In 2023 wordt deze nieuwe opzet geëvalueerd.
- Sinds 2021 werkt Woord en Daad in een aantal landen met lokale landenvertegenwoordigers. In juni 2022 brachten zij een bezoek aan Nederland, onder andere om (verder) kennis te maken met stakeholders in Nederland (waaronder ondernemers, kringloopwinkels, institutionele donoren en strategische partners). Het bezoek stelt hen in staat om Woord en Daad nog beter te vertegenwoordigen in de landen waar zij actief zijn.
- In oktober 2022 werd een medewerkerstevredenheidsonderzoek (MTO) uitgevoerd. De gemiddelde tevredenheid kwam uit op een score van 8.5 (2021: een score van 8.3). Los van deze mooie score werden ook weer diverse verbeterpunten genoemd die begin 2023 worden vertaald in concrete actiepunten.
- In het tweede halfjaar werd een start gemaakt met de update van verschillende HR-beleidsdocumenten, waaronder het vrijwilligersbeleid en het reis- en veiligheidsbeleid. Ook werd een Risico Inventarisatie & Evaluatie (RI&E) uitgevoerd op basis waarvan het arbobeleid in 2023 zal worden geactualiseerd.

4.1.4 Integriteit

Juist vanuit onze christelijke kernwaarden zijn we van mening dat het cruciaal is dat ons werk op een integere manier gebeurt. In ons integriteitsbeleid beschrijven we welk handelen we van betrokkenen verwachten, op welke manier we misstanden proberen te voorkomen en wat we daarin verwachten van onze partnerorganisaties. Daarnaast vinden we het belangrijk dat voor betrokkenen helder is op welke manier zij melding kunnen maken van niet-integer handelen. Daarom is op onze Nederlands- én Engelstalige website terug te vinden hoe daarvan melding gemaakt kan worden. Op de website is ook ons integriteitsstatement terug te vinden, evenals de te volgen procedure voor het melden van niet-integer handelen.

Continue bewustzijn, ook in 2022

Woord en Daad hecht er waarde aan dat iedereen zich voortdurend bewust is van zijn of haar integer handelen en dat van anderen. In dat kader zijn in 2022 de volgende activiteiten ondernomen:

- In 2022 werd de update van het integriteitsbeleid afgerond, gebaseerd op ontwikkelingen en opgedane ervaringen. Vermeldenswaardig zijn de aandacht die nu in het beleid wordt gegeven aan training en (blijvende) bewustwording onder collega's, de aangepaste gedragscode en het beter inzichtelijk maken van de mogelijkheden die betrokkenen hebben om grensoverschrijdend gedrag te melden. In dat kader heeft Woord en Daad ook aansluiting gezocht bij de klachtencommissie van Prisma (als extern meldpunt) waar betrokkenen zich kunnen melden als een melding intern niet naar tevredenheid is afgehandeld en/of als een melding betrekking heeft op de directeur-bestuurder of een lid van de raad van toezicht.
- Tijdens twee (digitale) sessies is met collega's doorgesproken over integriteit en ons werk binnen de sector. In één sessie deelden we een concrete casus die we in 2021 tegenkwamen in ons werk en gingen we in op de vraag welke afwegingen meespelen op het moment dat een melding wordt ontvangen en wie je in dat geval op welk

moment betreft. De sessie maakte duidelijk dat integriteit vaak niet zwart-wit is, maar zich afspeelt in een grijs gebied. In de tweede sessie informeerden we collega's over het vernieuwde integriteitsbeleid en schetsten we welke mogelijkheden er zijn om grensoverschrijdend gedrag te melden. In dat licht gaven ook de vertrouwenspersonen een presentatie.

- De directeur-bestuurder draait mee met sessies vanuit Partos en Goede Doelen Nederland om zo scherp te blijven op integriteit en laat zich informeren vanuit ITGD op dit thema.
- In december is een enquête uitgezet onder collega's die gedrag van collega's binnen de organisatie identificeert en inzichtelijk maakt in hoeverre er mogelijk blinde vlekken bestaan binnen de organisatie als het gaat om moreel, integer handelen. Deze enquête is ontworpen en geanalyseerd door een promovendus in 'unethical behavior of NGOs' aan de Erasmus Universiteit. De uitkomsten hiervan worden in het voorjaar van 2023 besproken en zullen als input dienen voor sessies met collega's om aan de blijvende bewustwording hierop te werken.

Meldingen 2022

In 2022 ontvingen we van een donor van één van onze core partners in Afrika het signaal dat er mogelijk sprake zou zijn van fraude in de organisatie van deze core partner. Conform ons integriteitsbeleid is een financial management audit (FMA) door een externe consultant uitgevoerd waarbij werd geconstateerd dat deze partnerorganisatie ernstig tekort schoot in de financiële controle van gelden en adequate vastlegging van documenten rond bijvoorbeeld betalingen. Dit vormt een bedding voor frauduleus handelen, maar tijdens de audit werd geen bewijs van daadwerkelijke fraude gevonden. De audit maakte eveneens duidelijk dat de lokale externe accountant (die zal worden vervangen) onjuiste risico-inschattingen heeft gemaakt waardoor risico's en onregelmatigheden onvoldoende zijn gesignaleerd. Er heeft in 2022 een wisseling van leiderschap plaatsgevonden bij deze partnerorganisatie, waarna al enkele verbeteringen in gang

gezet waren. Omdat er geen directe fraude is gebleken hebben we besloten om het programma met één jaar voor te zetten. In dat jaar wordt een verbeterplan doorgevoerd zodat de financiële verantwoording en het programma inhoudelijk significant verbeterd worden. Als blijkt dat afgesproken resultaten niet gerealiseerd worden zal de samenwerking (stapsgewijs) beëindigd worden. Deze melding is ook aanleiding geweest om in de toekomst nauw(er) betrokken te zijn bij de selectie van de externe accountant door de partnerorganisatie. Daarnaast wordt bij bezoeken aan core partners een gesprek gevoerd met de externe accountant en zullen diverse audits en assessments (op organisatiecapaciteit, datakwaliteit, financieel management en sponsoring) nog bewuster en regelmatig worden ingezet.

4.1.5 Ondernemingsraad

De ondernemingsraad is voltallig en vertegenwoordigt de breedte van de organisatie. Aan het begin van het jaar mocht de OR één nieuw lid verwelkomen. Tegen het einde van het jaar is één lid uit dienst getreden, hier werd een verkiezing voor uitgeschreven. Er is een training gevolgd door een aantal OR-leden. De directeur-bestuurder hield de OR maandelijks op de hoogte van relevante zaken in de organisatie en vier keer per jaar was er weer een vaste overlegvergadering. Daarnaast heeft de OR weer met de raad van toezicht gesproken als input op de jaarlijkse beoordeling van de directeur-bestuurder. Op thema's als thuiswerkbeleid, dagvergoeding reizen, personeelsbijeenkomst, integriteitsbeleid, werkkostenregeling en feedback geven is meegedacht of advies gegeven, naast het jaarlijks advies op het jaarverslag, jaarplan en de MTO-analyse. Onder leiding van kennisstrateeg Wim Blok is er nagedacht over speerpunten van de OR voor de komende tijd.





4.2 Beleid en bestuur

4.2.1 Bestuur en toezicht

In lijn met de Code Goed Bestuur voor Goede Doelen kent Woord en Daad een scheiding tussen toezicht en bestuur. Bij de benoeming van de leden van de raad van toezicht en de directeur-bestuurder wordt gekeken naar hun verbondenheid met de achterban. Alleen degenen die zich verbonden weten met en staan in de reformatorische gezindte en van daaruit de grondslag en het doel van de stichting van harte onderschrijven, komen voor benoeming in aanmerking.

4.2.1.1 Raad van toezicht

De raad van toezicht keurt het door de directeur-bestuurder voorgestelde beleid goed en ziet toe op de invulling van de missie en visie van Woord en Daad. Daarnaast beoordeelt zij het functioneren van de directeur-bestuurder. Per 31 december 2022 was de samenstelling zoals in bijlage 1 is beschreven. Nevenfuncties van raad van toezicht-leden zijn eveneens te vinden in bijlage 2. De raad van toezicht vergaderde in 2022 zes keer in aanwezigheid van de directeur-bestuurder.

In 2022 hield de raad van toezicht zich bezig met:

- **Accountantsverslag voor jaarverslag en jaarrekening**
De raad van toezicht laat de directeur-bestuurder en de organisatie extern en onafhankelijk controleren door een accountant, die een goedkeurende verklaring gaf.
- **Navigatie overleg en financiële rapportage**
De voortgang van de wijze waarop Woord en Daad navigeert werd elk kwartaal besproken alsook de maandelijkse financiële koersrapportages.
- **Update integriteitsbeleid**
De update van het integriteitsbeleid is besproken met daarbij specifieke aandacht voor de wijze waarop (een vermoeden van) grensoverschrijdend gedrag gemeld kan worden wanneer dit de directeur-bestuurder of een lid van de raad van toezicht zelf betreft.
- **Beoordeling directeur-bestuurder**

In de decembervergadering beoordeelde de raad van toezicht het functioneren van de directeur-bestuurder als positief. De evaluaties van diverse interne en extern betrokkenen (samenwerkingspartners en ondernemingsraad) zijn daarin meegenomen.

- **Financiële audits**

De financiële auditcommissie adviseert de raad van toezicht over financiële zaken. Deze commissie vergaderde in 2022 twee keer. Er is eind 2022 een lid afgetreden, zie bijlage 1, de ontstane vacature wordt in 2023 ingevuld.

- **Jaarplan en begroting 2023**

In de laatste maanden van het jaar is gewerkt aan een jaarplan en begroting 2023. Deze zijn in december goedgekeurd.

- **Invulling vacatures**

Na respectievelijk 12 en 9 jaar hebben we afscheid genomen van drs. P. (Piet) Nobel RA en mr. M. (Margreeth) Overbeeke. We zijn heel dankbaar voor hun betrokkenheid en inzet bij Woord en Daad.

We zijn blij dat we Drs. A.M. (Alexander) van der Bijl RA en mr. J.L. (Jan Leendert) van den Heuvel hebben mogen verwelkomen binnen de raad van toezicht.

- **Zelfevaluatie**

Aan de hand van de ingevulde zelfevaluatie heeft de raad van toezicht onder leiding van Niek Bakker van MDF gekeken naar haar functioneren als geheel van de raad en het functioneren in samenspel met de directeur-bestuurder

Trendsessie

Elk jaar laat de raad van toezicht zich inspireren door een externe spreker die een thema bespreekt dat relevant is vanuit de sector. Dit jaar sprak dr. Sara Kinsbergen over de positionering van Woord en Daad in het maatschappelijk middenveld: uitdagingen en kansen voor de toekomst.

4.2.1.2 Directeur-bestuurder

Statutair heeft de directeur-bestuurder beleidsmatig de verantwoordelijkheid voor de organisatie. In 2022 was R.F. (Rina) Molenaar MSc directeur-bestuurder van Woord en

Daad. Zij heeft diverse nevenfuncties. Zie daarvoor bijlage 2. Woord en Daad werkt projectmatig: er is geen management-team en projecten worden aangestuurd door projectleiders die direct rapporteren aan de directeur-bestuurder. Ieder kwartaal vindt er een zogenaamd navigatieoverleg plaats waarin gereflecteerd wordt op de voortgang richting de strategische doelen voor de beleidsperiode 2021-2025 en de daarvan afgeleide jaardoelen. Daarbij bespreken we in hoeverre we in staat zijn geweest de afgesproken koers vast te houden en of er op onderdelen wijzigingen van de koers nodig zijn. Daarnaast vindt periodiek een strategisch overleg plaats waarin de directeur-bestuurder thema's met een strategisch karakter bespreekt met collega's uit verschillende disciplines. Afhankelijk van de agendapunten schuiven belanghebbende collega's aan. De directeur-bestuurder heeft daarnaast driewekelijks een bestuursoverleg met teams die het werk in de projecten faciliteren en ondersteunen. In de uitvoering heeft de directeur-bestuurder verantwoordelijkheden en bevoegdheden gedelegeerd aan programma- en projectleiders en zelfsturende teams. De procedures hiervoor zijn vastgelegd in het Handboek Organisatie. Via interne controle wordt over naleving van de procedures door de interne auditor gerapporteerd aan de directeur-bestuurder.

Beloning en salaris directeur-bestuurder

Voor de salariëring van haar directeur-bestuurder hanteert Woord en Daad de salarisschalen uit de CAO Rijk. Bij de bepaling van het beloningsbeleid en de vaststelling van de beloning volgt Woord en Daad de 'Regeling beloning directieuren van goededoelenorganisaties' van Goede Doelen Nederland. De regeling geeft aan de hand van zwaartecriteria een maximumnorm voor het jaarinkomen van de directie. De weging van de criteria die, na advies van de remuneratiecommissie, leidt tot deze BSD-score vindt plaats door de raad van toezicht. De BSD-score voor Woord en Daad is vastgesteld op 490 punten. Op basis daarvan mag het maximaal jaarinkomen van de directeur-bestuurder in 2022 € 148.215 bedragen. Het daadwerkelijke bruto-inkomen (€ 118.935) blijft ruim onder dit gestelde maximum. Voor het totaal van het

bruto jaarinkomen, de belaste vergoedingen/bijtellings, de werkgeversbijdrage pensioen en overige beloningen op termijn gold in 2022 een maximum van € 179.500 per jaar. De directeur-bestuurder bleef ruim binnen het genoemde maximumbedrag. De hoogte en samenstelling van de bezoldiging worden in de jaarrekening verantwoord in Appendix 5.

4.2.2 Kwaliteitsmanagement

- Woord en Daad heeft haar kwaliteitsmanagementsysteem ingericht volgens de principes van ISO 9001 en de Partos-norm 9001 (sectorspecifieke ISO-norm). In april 2022 heeft er een opvolgingsaudit plaatsgevonden.
- Door de twee interne auditors zijn vijf audits op verschillende interne processen uitgevoerd om de werking van het kwaliteitsmanagementsysteem te controleren en waar mogelijk te verbeteren. Afwijkingen en verbeterpunten zijn gerapporteerd en opgevolgd.
- Het Handboek Organisatie (inclusief alle processchema's, procedures, manuals en overige documenten) is in samenwerking met de verantwoordelijke collega's up-to-date gehouden.
- Door verschillende collega's zijn klanttevredenheidonderzoeken uitgezet en is de tevredenheid van donateurs over reizen, evenementen, bijeenkomsten en over Woord en Daad in het algemeen gemeten.
- De klachten, signalen en complimenten zijn geregistreerd en beantwoord volgens onze 'procedure voor klachten, signalen en complimenten'.
- In mei 2022 zijn de leveranciersbeoordelingen uitgevoerd.
- In juli 2022 is met het strategisch team de jaarlijkse management review uitgevoerd. De conclusie was dat het kwaliteitsmanagementsysteem adequaat functioneert. Er zijn actiepunten vastgelegd.
- In oktober 2022 is een opvolgingsaudit uitgevoerd door Veda Quality m.b.t. het Gouden Oor-kader. We hebben het hoogste niveau (3) behaald.
- In 2022 zijn er twee (kleine) datalekken geregistreerd en naar tevredenheid afgehandeld.

Communicatie met onze achterban



Online | Social Media

103.422

Unieke bezoekers website

203.464

Website sessies

680.544

Unieke paginaweergaven

14.212

Volgers op social media (4 kanalen)



Oplages gedrukte uitingen

57.500

Werelddelen, voor donateurs en andere betrokkenen, 4x



4.750

Daadkracht, voor ondernemers, 3x



12.000

Grenzeloos, voor jongeren, 2x



61.000

Verreklijker, voor kinderen, 1x



39.000

Dankdagkalender, voor gezinnen, 1x



3.500

Intercom, voor vrijwilligers, 2x

4.2.3 Gedragscodes en certificering

Woord en Daad onderschrijft de volgende codes en volgt de volgende richtlijnen:

- Code of Conduct van het Internationale Rode Kruis, een internationale gedragscode voor hulporganisaties.
- Sphere Standards bij noodhulp en wederopbouw.
- Gedragscode van Goede Doelen Nederland.
- COSO: dit systeem is vooral gericht op een kritische beheersing van de fondsenwervings- en fondsenbestedingsprocessen en een betrouwbare verslaglegging in de jaarrekening. Dit wordt bereikt door een adequate administratieve organisatie en de daarin beschreven interne beheersmaatregelen.

Woord en Daad heeft de volgende certificeringen:

- CBF-Erkenning: deze erkenningsregeling stelt eisen aan bestuur, beleid, fondsenwerving, voorlichting en communicatie, besteding van middelen en verslaggeving. Woord en Daad is via de Erkenningsregeling erkend als goed doel dat voldoet aan de CBF-vereisten. Woord en Daad heeft dit jaar een hercertificering gehad van het CBF-keurmerk en slaagde wederom met vlag en wimpel.
- ISO: dit keurmerk gebruikt Woord en Daad voor een kritische beheersing, aanpassing en optimalisering van de processen. Tevens is Woord en Daad Partos-9001 gecertificeerd (sectorspecifieke norm op basis van de ISO norm 9001).
- Gouden Oor: dit is een toetsingskader voor het luisteren en gehoor geven aan klanten.

4.2.4 MVO-beleid

Ons beleid op het gebied van maatschappelijk verantwoord ondernemen heeft invloed op de milieu gerelateerde, economisch gerelateerde en sociaal gerelateerde keuzes die we als organisatie maken. We compenseren bijvoorbeeld de totale CO₂-uitstoot voor onze organisatie, die over 2022 424 ton bedroeg (zie bijlage 4). In ons MVO-beleid volgen we de ISO 26000-richtlijn. De GRI-tabel (Global Reporting Initiative) is een algemeen aanvaarde verslaggevingsrichtlijn over de duurzaamheidsprestaties van een organisatie. Deze tabel is opgenomen als bijlage 4. De MVO-verklaring van de accountant is te vinden op pagina 82.

4.2.5 ICT

In 2022 hebben we verder geïnvesteerd in het opbouwen binnen Woord en Daad van de kennis van processen en systemen. Dit is blijvend nodig om ons werk blijvend effectief te kunnen blijven doen. Het doel is dat collega's van Woord en Daad altijd weten hoe de systemen werken en waar ze hun informatie kunnen opslaan en kunnen terugvinden.

Fondsmanagement

Een voorbeeld hiervan is de verbetering van fondsmanagement. Elke euro aan inkomsten moet verantwoord kunnen worden en om dat nog beter te kunnen doen hebben we gewerkt aan een beter fondsmanagement systeem. Daarmee kunnen we nog beter alle inkomsten koppelen aan de juiste projecten en daar vervolgens ook veel beter over rapporteren.

Verbeteren IATI rapportages

Woord en Daad rapporteert al jaren via de IATI standaard. Dit is een internationaal afgesproken manier om inzicht te geven in de inkomsten, bestedingen en resultaten van projecten. In nauwe samenwerking met het ministerie van Buitenlandse Zaken hebben we deze rapportage aanzienlijk weten te verbeteren en kunnen onze partners nu ook direct via IATI rapporteren.

Disaster recovery test

Om voorbereid te zijn op hacks of anderszins falen van de beveiliging hebben we een zogenaamde 'disaster recovery

test' uitgevoerd in 2022. Niet alleen werd de test succesvol uitgevoerd, maar met de kennis en ervaring van deze test weten we bij eventueel dataverlies hoe we snel weer verder kunnen met ons werk.

ChildConnect doorontwikkelen, afronding gepland in 2023

In 2022 is er ook veel doorontwikkeld op ChildConnect, het nieuwe registratiesysteem voor het programma Sponsoring. Steeds meer partnerorganisaties gaan met ChildConnect werken. Volgend jaar hopen we alle partners met dit systeem te laten werken en zullen we ook bij Woord en Daad echt de verbetering van dit nieuwe systeem kunnen merken. Daardoor komt informatie van sponsorkinderen veel sneller bij Woord en Daad en kunnen wij ook nauwkeuriger sponsors informeren.

BEDDERx pilot in Guatemala

Het gebruik van data en apps wordt in verschillende projecten op verschillende manieren ingezet. Een mooi voorbeeld hiervan was de inzet van de Woord en Daad Reach app in Guatemala. Met deze app kunnen docenten na een training of opleiding veel beter worden ondersteund in hun leerproces. Samen met onze partners leren we over de toegevoegde waarde van apps en digitale leermiddelen.

Inkomsten per doelgroep	Doelstelling 2022	Realisatie 2022	Realisatie 2021	Vershil 2022-2021
Particulieren totaal	€ 15.095.000	€ 14.302.257	€ 15.742.663	-€ 1.440.406
- projecten	€ 4.970.000	€ 4.382.276	€ 5.875.172	-€ 1.492.896
- sponsoring	€ 9.525.000	€ 9.344.310	€ 9.310.196	€ 34.114
- noodhulp	€ 600.000	€ 575.671	€ 557.295	€ 18.376
Andere organisaties zonder winststreven	€ 350.000	€ 936.289	€ 586.462	€ 349.827
Kerken en scholen	€ 1.625.000	€ 2.228.451	€ 2.203.598	€ 24.853
Vermogensfondsen	€ 4.300.000	€ 1.800.896	€ 2.295.505	-€ 494.609
Bedrijven	€ 3.800.000	€ 4.013.818	€ 3.376.358	€ 637.460
Subsidies	€ 8.704.140	€ 9.265.351	€ 7.737.121	€ 1.528.230
Eigen bijdrage vanuit partners in consortia	€ 475.000	€ 1.009.592	€ 1.088.958	-€ 79.366
Totaal	€ 34.349.140	€ 33.556.654	€ 33.030.665	€ 525.989



5. Financiële verantwoording: Groei ondanks crises



‘De media zijn verbaasd: ondanks de hoge inflatie en vele crises in ons land, toch een groei in inkomsten? En ons antwoord is, net als vorig jaar: ja, dankzij onze trouwe achterban.’ Financieel directeur Arnold van Willigen vat 2022 samen met de woorden: ‘We hebben weer het vertrouwen gekregen, juist ook voor de uitdagingen die er internationaal zijn. En dan zijn we dankbaar als we zien dat het geld zo werd besteed dat het wereldwijd impact had op het leven van mensen.’

Achterban

‘Toen 2022 begon, zaten de kringloopwinkels nog op slot’, blikt Arnold terug. ‘De vrijwilligers zaten ondertussen niet stil: de online verkoop ging door en mooie spullen bleven geleverd worden. Toen ze weer open mochten zag je die energie bij de vrijwilligers: bij elkaar droegen de winkels ca. € 1,9 miljoen bij aan het werk van Woord en Daad. Een prachtig resultaat.’ Ook andere giften bleven niet achter. ‘Particuliere gevers steunden ons trouw. Afgezien van nalatenschappen zijn ook die giften ten opzichte van 2021 gestegen. Ondernemers werden en bleven ook betrokken, met het mooie resultaat van ruim vier miljoen euro aan inkomsten. We zien dat deze groep ook echt inhoudelijk betrokken is en meedenkt in een partnerschap. Dat waarderen we.’

Ook via de collectezak konden de mensen in onze projecten op steun rekenen. Arnold: ‘We hadden verwacht dat met de crises in Nederland en Europa de steun van diaconieën op internationale projecten minder zou worden. Maar dat bleek niet het geval. We zijn heel dankbaar dat juist vanuit de kerken, de plek waar Woord en Daad tenslotte is opgericht, ook de betrokkenheid bleef.’ Ook de betrokkenheid via het collectebusje op school bleef. ‘Er konden, in tegenstelling tot 2021, weer mooie acties worden opgezet zoals sponsorlopen en verkopen.’

Fondsen

Op het gebied van grote fondsen en samenwerkingen zien we een wisselend beeld. Arnold: ‘Vanuit het huidige kabinet zijn er nog weinig fondskansen voorbij gekomen. En bij de mogelijkhe-

den die er zijn is er erg veel concurrentie. Des te dankbaarder zijn we voor de twee toezeggingen die we op de valreep van 2022 van Rijksdienst voor Ondernemend Nederland (RVO) kregen. Daarnaast ontvingen we een extra toekenning voor een bestaand Job Booster-project in Burkina Faso van NORAD en een subsidie vanuit het Challenge Fund voor werkgelegenheid in West-Afrika. Soms konden we door de onrust in de wereld ook niet altijd het geld van een toegezegd fonds besteden, waardoor het op plank bleef liggen.

Een ander voorbeeld van een langetermijnrelatie waar we ook in 2022 heel dankbaar voor waren, is EO Metterdaad. Samen maken we ons sterk voor verschillende typen programma’s, waarbij de beelden die zij maken een mooie functie hebben in het doorgeven van verhalen richting onze achterban.’

Sponsoring

In 2022 hebben we vanwege de wereldwijde inflatie besloten om de sponsorbijdrage met ingang van 2023 te verhogen. Zo kunnen we blijven garanderen dat onze partnerorganisaties de kinderen uit het programma hetzelfde kunnen blijven bieden als voorheen. De noodzaak tot verhoging werd in november 2022 met onze sponsors gedeeld. Arnold: ‘We zijn dankbaar voor de grote mate van bereidheid bij onze sponsors om met deze verhoging mee te gaan. We hoorden van onze partners dat het echt nodig was, en we weten dat dit goed wordt besteed.’ Het netto aantal sponsors is ten opzichte van vorig jaar iets gedaald. ‘Desondanks konden dankzij de duizenden sponsors dit jaar 30.973 kinderen naar school.’

Noodhulp

Het moment dat Rusland Oekraïne binnenviel is voor veel mensen een markeringspunt voor 2022. ‘Woord en Daad werkt zelf niet in Oost-Europa, maar via het Christelijk Noodhulp Cluster (met dit jaar gastlid Kom Over en Help) hebben we wel ingezet op noodhulp voor dit gebied. (Meer toelichting over de invulling van de noodhulp kunt u lezen in hoofdstuk 2.5.2, red.). Ondanks dat wij onze achterban zelf niet heel actief benaderd hebben, kregen we vele giften binnen om via het CNC te besteden.’

Bestedingen

‘Omdat we in 2022 minder het gevaar zagen van het wegvallen van inkomsten (bijvoorbeeld als de winkels dicht zouden moeten, wat in 2021 het geval was) konden we iets pro-actiever het geld besteden in onze programma’s. Dat is mooi, want we willen dat er zoveel mogelijk geld naar de doelgroep gaat,’ zo vertelt Arnold verder. ‘Dan waren projectleiders niet noodzaak altijd te wachten om de boeren te trainen voordat alle fondsen compleet waren. Als er een toezegging was, keken we of de training alvast met een voorschot kon beginnen. Zo kon het werk doorgaan, maar wel op een verantwoorde manier. Dit kan omdat ieder project een projectcontroller heeft die ‘kort op de bal’ zit, zoals wij dat noemen. Periodiek kijken de projectcontrollers wat ze verwachten qua inkomsten, zodat er niet te veel budget zonder dekking wordt toegekend, maar ook niet te lang wordt gewacht.’

Inflatie en koersverschil

Wereldwijd zijn er enorme uitschieters als het gaat om inflatie, maar door wisselingen in munteenheden zijn er ook weer uitschieters de andere kant op. Arnold: ‘Uiteindelijk hebben we een klein koersverlies gehad, wat we eigenlijk hoger hadden

ingeschat. Dit koersverlies dekken we vanuit een buffer die is opgebouwd in onze koersreserve. Partnerorganisaties hebben geen last van de volatiele valutamarkten omdat we hen in lokale valuta contracteren en betalen, zodat ze weten waar ze aan toe zijn.’

Liquiditeit

Vorig jaar noemden we in ons jaarverslag dat het moeilijk was om onze liquiditeitspositie laag te houden door voorschotten van subsidieverstrekkers. Arnold: ‘Gelukkig lukte het in 2022 goed om de reserve die we hadden opgebouwd te besteden in de landen en is onze liquiditeitspositie gehalveerd. Zeker in een tijd van negatieve rente zijn we blij dat we het geld veelal hebben kunnen besteden, daar krijgen we het tenslotte voor.’

Entiteiten

Woord en Daad heeft een aantal specifieke werkzaamheden ondergebracht in aparte entiteiten. Arnold: ‘Dit doen we om risico’s op een goede manier af te dekken, maar vooral omdat bijvoorbeeld de kringloopwinkels een heel andere aansturing nodig hebben. Naast Stichting Woord en Daad Winkels, die haar nettowinst afdraagt aan Woord en Daad, werken we in

aantal landen via Job Booster Nederland BV, die lokale social enterprises heeft opgericht. Deze bedrijven hebben hetzelfde doel als onze Werk en Opleiding programma’s, namelijk jongeren aan een baan helpen en het matchen van vraag en aanbod op een duurzame manier. De lokale bedrijven zitten in de opstartfase, maar laten al veelbelovende resultaten zien.’

In de USA hebben we sinds een aantal jaren een registratie voor fondsenwerving, Word2Act. Giften vanuit bijvoorbeeld Amerikaanse vermogensfondsen lopen via Word2Act naar Woord en Daad. Arnold: ‘Bijzonder om te noemen is de deelname in de coöperatie ParaPact, die door Woord en Daad en Stichting ProjectConnect Foundation is opgericht. Via ParaPact willen we goed datamanagement bevorderen en ervoor zorgen dat deze data omgezet wordt in relevante informatie, zodat het hele consortium beschikt over goede sturingsinformatie voor een project. ParaPact, ook een social enterprise, is nadrukkelijk bedoeld voor de hele branche en maakt het mogelijk dat organisaties vanuit hun eigen applicaties gekoppeld worden op een standaardmodel wat uitwisseling vereenvoudigt.’

Kostenefficiënt en duurzaam

Zoals ieder jaar kijkt Woord en Daad scherp naar haar eigen kostenpercentage. ‘We zijn niet bang om te investeren, maar willen tegelijkertijd verantwoord omgaan met iedere euro die we krijgen,’ aldus Arnold. ‘Ook dit jaar is het weer gelukt om ons overheadpercentage ruim onder de beoogde 7,5% te houden. Maar de verantwoordelijkheid gaat natuurlijk verder dan kostenbewust zijn. Het goed en duurzaam besteden van de opbrengsten vinden we ook heel belangrijk. Mooi vind ik het om hier te kunnen noemen dat bepaalde projecten waar we jaren in hebben geïnvesteerd nu echt zelfstandig draaien én verschil maken. Bijvoorbeeld de vakschool ASHTEC in de Filipijnen en het Hope University College in Ethiopië. Nog steeds studeren daar jaar in jaar uit vele studenten af, maar zonder directe bijdrage van Woord en Daad. Een duurzame investering!’

Zuidelijk Leiderschap in partnerschap ‘Benkadi’

‘Een heel andere vorm van duurzaamheid zien we in het partnerschap Benkadi, waar de Zuidelijke partners de kar trekken in het consortium. Ook voor de financiële kant van dit partnerschap betekende dat veel. Bij de start zagen we direct dat het veel efficiënter en passender zou zijn als het financieel management door de zuidelijke partners georganiseerd zou worden. En dus werd er een financial shared service center gestart in Burkina Faso, zodat de samenwerkingspartijen effectief gefaciliteerd worden. Het partnerschap speelt zich af in Burkina Faso, Benin, Ivoorkust en Mali. De financiële medewerkers gaan langs in al die landen bij de verschillende partners. Die worden ge-audit, er

worden verbeterplannen doorgevoerd en de rapportage wordt gecontroleerd door een Burkinese accountant. Vervolgens gaan deze cijfers, inclusief het deel van Woord en Daad, naar het Nederlandse ministerie dat de subsidie verstrekt. Een mooi voorbeeld van Zuidelijk leiderschap in financiële zaken, wat tegelijkertijd ook echt noodzakelijk bleek: op afstand kon dit grote partnerschap anders niet aangestuurd worden. We zijn heel tevreden over de kwaliteit die geleverd wordt, dus we laten nu ook andere partnerschappen in Burkina Faso van deze services gebruik maken, zoals Job Booster in Burkina Faso. Om aan te sluiten bij het thema van dit jaarverslag: zo komen ook financiën steeds dichterbij!’

Geconsolideerde balans per 31 december (na resultaatsbestemming)

Activa	2022 €	2021 €
Vaste Activa:	6.263.535	6.905.956
Immateriële vaste activa (1)	1.754.046	1.614.836
Activering website/softwareontwikkeling in het kader van bedrijfsvoering en doelstelling		
Materiële vaste activa (2)	413.087	446.393
In het kader van bedrijfsvoering		
Financiële vaste activa (3)	4.096.402	4.844.727
Leningen/deelnemingen/overige vorderingen	3.122.273	2.680.733
Vorderingen vanuit inkomstencontracten in het kader van de doelstelling	974.129	2.163.994
Viottende Activa:	15.690.371	18.215.937
Voorraden (4)	765.823	605.754
Goederenvoorraad in het kader van de doelstelling		
Vorderingen en overlopende activa (5)	7.312.412	5.755.876
Liquide middelen (6)	7.612.136	11.854.307
Totaal activa	21.953.906	25.121.893

Passiva	2022 €	2021 €
Reserves en fondsen	9.892.997	11.148.580
Reserves (7)	3.605.063	4.184.841
Stichtingskapitaal	272	272
Continuïteitsreserve	3.248.126	2.994.953
Bestemmingsreserves:		
Koersreserve	500.000	750.000
Reserve Business development	350.000	350.000
Algemene projectenreserve	493.615	89.616
Fondsen (8)	6.287.934	6.963.739
Sponsorfondsen	500.791	295.941
INCE fondsen	602.455	663.873
Bestemmingsfondsen noodhulp	1.177.462	1.346.039
Overige bestemmingsfondsen	4.013.761	4.657.886
Voorzieningen (9)	-	-
Langlopende schulden (10)	1.493.261	1.771.683
Kortlopende schulden (11)	10.567.648	12.201.630
Projecten en programma's	7.240.367	8.490.608
Vooruitontvangen sponsorgelden	666.805	705.431
Overige schulden en nog te betalen kosten	2.660.476	3.005.591
Totaal passiva	21.953.906	25.121.893

Geconsolideerde staat van baten en lasten over 2022

Baten	Lopend boekjaar €	Begroot boekjaar €	Voorafgaand boekjaar €
Baten van particulieren (12)			
-collecten	59.380	100.000	50.386
-nalatenschappen	1.360.375	1.250.000	1.176.686
-sponsorprogramma	9.344.310	9.525.000	9.310.196
-overige giften *	3.787.898	4.220.000	5.205.395
Totaal Baten van particulieren	14.551.963	15.095.000	15.742.663
Baten van bedrijfsleven (13) *	4.585.887	3.800.000	3.462.892
Baten van subsidies van overheden (14)	9.265.351	8.230.342	7.737.121
Baten van andere organisaties zonder winststreven (15) *	5.403.159	7.223.798	6.087.989
Som van de geworven baten	33.806.360	34.349.140	33.030.665
Baten als tegenprestatie voor de levering van producten en of diensten (16)			
Baten uit leveranciersrol en bewustwording	162.325	75.000	790.622
Baten uit brutowinst op verkopen artikelen	2.072.160	1.775.000	1.122.558
Som van de geworven baten uit tegenprestaties	2.234.485	1.850.000	1.913.180
Som van de baten*	36.040.845	36.199.140	34.943.845

Lasten	Lopend boekjaar €	Begroot boekjaar €	Voorafgaand boekjaar €
Besteed aan doelstellingen:			
Structurele programma's (17)	30.841.732	30.001.514	26.325.804
Educatie (EDU)	13.820.172	13.879.238	12.994.979
Beleidsbeïnvloeding Zuiden (Benkadi)	3.911.109	3.982.620	5.455.550
Werkgelegenheid & Training/Job Booster (JB)	5.702.459	5.607.901	1.784.231
Inclusieve Agribusiness (IA)	4.058.130	2.997.856	2.878.896
Duurzaam Water (DW)	1.109.282	2.914.485	1.259.631
Huizenbouwprogramma (LCH)	44.077	-	26.984
Capaciteitsopbouw (SPN)	8.126	-	10.085
Resilience (RES)	1.164.391	104.050	698.855
Overig	662.808	423.100	420.416
Partnerrol in Nederland	361.178	92.264	796.177
Noodhulp (18)			
-verstekte steun via organisaties/instanties ter plaatse	1.599.214	1.294.300	1.378.615
Lobby (19)	586.644	597.788	527.881
Bewustwording (20)	673.978	768.859	629.104
Kennismanagement (21)	253.110	187.650	318.650
PQA (22)	117.354	151.540	158.902
Totaal besteed aan doelstellingen	34.072.032	33.001.651	29.338.957

Lasten (vervolg)	Lopend boekjaar €	Begroot boekjaar €	Voorafgaand boekjaar €
Wervingskosten baten: ((24) en appendix 3)	1.835.354	1.883.449	1.681.770
Kosten eigen fondsenwerving	1.835.354	1.883.449	1.681.770
Kosten leveranciersrol (25)	103.506	65.539	67.918
Kosten verkoop goederen (16)	374.554	355.000	352.017
Kosten Beheer & Administratie (26)	748.780	797.258	744.623
Som van de lasten	37.134.226	36.102.896	32.185.284
Saldo voor financiële baten en lasten	1.093.381-	96.244	2.758.561
Saldo financiële baten en lasten (27)	60.837-	53.000-	38.685-
Saldo van resultaten van organisaties waarin wordt deelgenomen (28)	101.323-	-	7.506-
Saldo van baten en lasten **	1.255.541-	43.244	2.712.370
Bestemming saldo baten en lasten			
Toevoeging/onttrekking aan:			
- Continuïteitsreserve	253.173	-	273.989
- Algemene projectenreserve	583.231-	-	139.444-
- Koersreserve	250.000-	-	-
- Sponsorfondsen	204.850	-	476.897-
- INCE fondsen	61.418-	-	76.411-
- Bestemmingsfondsen noodhulp***	168.577-	-	643.005
- Wettelijke reserve deelnemingen	6.213-	-	-
- Reserve business development (in verband met aanvraag/voorfinanciering subsidieprojecten)	-	-	-
- Overige bestemmingsfondsen	644.125-	43.244	2.488.239
	1.255.541-	43.244	2.712.480

* waarvan baten noodhulp in 2022 € 1.516.616 (Begroot € 1.450.000; 2021: € 1.612.060), verantwoord onder giften particulieren, bedrijfsleven en andere organisaties zonder winststreven

** zie appendix 6 voor een analyse van het saldo van baten en lasten ten opzichte van de begroting

*** zie ook bestemmingsfondsen noodhulp (8)

Geconsolideerd Kasstroomoverzicht over 2022

Kasstroom uit operationele activiteiten	2022 €	2021 €
Saldo van baten en lasten	1.255.541-	2.712.480
Aanpassingen betreffende:		
-Afschrijvingen immateriële vaste activa (1)	559.470	557.227
-Afschrijvingen materiële vaste activa (2)	143.927	131.832
-Mutatie voorziening op verstrekte leningen (3)	12.576	72.783-
-Resultaat deelnemingen (3)	101.323	7.506
Aanpassing veranderingen werkkapitaal:		
-Mutaties in voorraden (4)	160.069-	326.241
-Langlopende vorderingen op subsidieverstrekkers (3)	1.189.865	2.464.938
-Mutaties in vorderingen (5)	1.556.536-	332.356
-Langlopende projectverplichtingen (10)	-202.728	968.940-
-Mutaties in projectverplichtingen kortlopend (11)	-1.250.241	1.037.297-
-Mutaties in vooruit ontvangen sponsorgelden (11)	38.626-	7.470
-Mutaties in overige schulden en nog te betalen kosten (11)	345.158-	1.537.050
Kasstroom uit operationele activiteiten (A)	2.801.738-	5.998.080
Kasstroom uit investeringsactiviteiten		
Investerings in immateriële vaste activa (1)	698.680-	668.914-
Investerings materiële vaste activa (2)	110.621-	187.674-
Desinvesterings (im)materiële vaste activa (2)	-	321.742
Kasstroom uit investeringsactiviteiten (B)	809.301-	534.846-
Kasstroom uit financieringsactiviteiten		
Verstrekking leningen aan partnerorganisaties e.d. (3)	229.714-	615.770-
Ontvangen aflossing op verstrekte leningen (3)	77.488	273.821
Verstrekking leningen aan / inbreng agio in deelnemingen (3)	403.213-	257.917-
Aflossing langlopende schulden (10)	75.694-	71.784-
Kasstroom uit financieringsactiviteiten (C)	631.133-	671.650-
Mutatie liquide middelen (A + B + C)	4.242.172-	4.791.584
Liquide middelen per 1 januari	11.854.307	7.062.723
Liquide middelen per 31 december	7.612.136	11.854.307
Mutatie liquide middelen	4.242.172	4.791.584

Toelichting:

- Sinds 2013 wordt afgeschreven op de geactiveerde kosten voor softwareontwikkeling per eind 2012. Investerings in de softwareontwikkeling na 2013 worden tot en met 2021 dusdanig afgeschreven dat ultimo 2024 de investering geheel is afgeschreven. In 2022 vond een herziening plaats ten aanzien van investeringen in ProjectConnect vanaf dat moment, zie verder (1) Immateriële vaste activa.
- De vorderingen op subsidiënten vanuit inkomstencontracten en de verplichtingen aan partnerorganisaties zijn beiden verder afgenomen, wegens het afronden van enkele meerjarige subsidiecontracten. Op binnengehaalde subsidiecontracten zijn op-nieuw, in mindere mate, meerjarige toezeggingen aan partners gedaan.
- De liquide middelen zijn aanzienlijk afgenomen ten opzichte van 2021, passend binnen de doelstelling van Woord en Daad. De investeringen in (im)materiële en inbreng in financiële vaste activa waren hoger dan de afschrijvingen hierop respectievelijk de deelnemingsresultaten.
- De overige afname wordt verklaard door een daling in de vooruitontvangen subsidie-inkomsten.

Toelichting op de geconsolideerde balans en staat van baten en lasten

Algemene toelichting

Stichting Reformatorische Hulpactie Woord en Daad, hierna te noemen Woord en Daad, opgericht op 5 juli 1973, is gevestigd in Gorinchem en verbindt mensen en organisaties in de strijd tegen armoede, doet hiervoor fondswerving, verkoopt artikelen en stelt expertise ter beschikking. Zij is ingeschreven in de Kamer van Koophandel onder nummer 41.118.168. Vrijwilligers vormen door het gehele land comités ten behoeve van fondsenwerving. Eind 2022 zijn er 54 (2021: 55) vrijwilligerscomités.

Schattingen

Bij toepassing van de grondslagen en regels voor het opstellen van de jaarrekening vormt de leiding zich verschillende oordelen en schattingen die essentieel kunnen zijn voor de in de jaarrekening opgenomen bedragen. Indien het voor het geven van het in artikel 2:362 lid 1 BW vereiste inzicht noodzakelijk is, is de aard van deze oordelen en schattingen inclusief de bijbehorende veronderstellingen opgenomen bij de toelichting op de desbetreffende jaarrekeningposten.

Consolidatie

In de consolidatie worden de financiële gegevens opgenomen van Stichting Woord en Daad samen met haar groepsmaatschappijen en andere rechtspersonen waarop zij overheersen de zeggenschap kan uitoefenen of waarover zij de centrale leiding heeft. De groepsmaatschappijen en andere rechtspersonen waarop zij een overheersende zeggenschap kan uitoefenen of waarover zij de centrale leiding heeft, worden voor 100% in de consolidatie betrokken. Deelnemingen waarop geen overheersende zeggenschap kan worden uitgeoefend (geassocieerde deelnemingen) worden niet betrokken in de consolidatie. Intercompany-transacties, intercompany-winsten en onderlinge vorderingen en schulden tussen groepsmaatschappijen en andere worden geëlimineerd. Eliminatie kan vanwege het gewenste inzicht in voorkomende gevallen achterwege blijven.

De in de consolidatie begrepen organisaties zijn:

- Stichting Woord en Daad Winkels te Gorinchem (100%);
- Job Booster Nederland BV te Gorinchem (100%);
- Foundation Word2Act te Washington (100%).

In 2016 is Stichting Woord en Daad Winkels opgericht, waarin kringloopwinkels worden geëxploiteerd en waarvan de inkomsten onder aftrek van gemaakte onkosten volledig worden uitgekeerd aan Stichting Woord en Daad. Leden van de raad van bestuur van Stichting Woord en Daad Winkels zijn tevens lid van de raad van bestuur van Woord en Daad, waardoor invloed van betekenis wordt uitgeoefend. De binnen de Stichting Woord en Daad Winkels gemaakte kosten zijn in de geconsolideerde jaarrekening verantwoord onder een aparte kostendrager.

In 2017 is Foundation Word2Act opgericht. De stichting heeft als doel om inkomsten te verwerven in Noord-Amerika en op deze manier bij te dragen aan de doelstelling van Woord en Daad. In Foundation Word2Act heeft de raad van bestuur van Woord en Daad overheersende zeggenschap op de bestuursbenoemingen.

In het kader van de bedrijfsmatige aanpak van het Job Booster programma is Job Booster Nederland BV opgericht in 2019, waarin Woord en Daad 100% aandeelhouder is en op grond waarvan overheersende zeggenschap aanwezig is. De jaarrekening bevat de geconsolideerde cijfers van bovengenoemde organisaties.

In bijlage 1 worden de enkelvoudige cijfers (samengevat) gepresenteerd.

Verbonden partijen

Als verbonden partij worden alle rechtspersonen aangemerkt waarover overheersende zeggenschap, gezamenlijke zeggenschap of invloed van betekenis kan worden uitgeoefend. Ook rechtspersonen die overwegende zeggenschap kunnen uitoefenen worden aangemerkt als verbonden partij. Transacties van betekenis met verbonden partijen worden toegelicht, voor zover deze niet onder normale marktvoorwaarden zijn aangegaan. Hiervan wordt toegelicht de aard en de omvang van de transactie en andere informatie die nodig is voor het verschaffen van het inzicht.

Incluvest B.V. en Stichting Poverty Share Investment

Achtergestelde lening stichting Poverty Share Investment 2012

In het boekjaar heeft Stichting Woord en Daad voor de uitvoering van een deel van haar agribusiness-programma samengewerkt met stichting Poverty Share Investment (PSI). Stichting PSI is een onafhankelijke stichting met een eigen

bestuur (geen groepsmaatschappij), waarvan stichting Woord en Daad twee van de vijf leden kan benoemen. Stichting PSI is de enige aandeelhouder van Incluvest B.V. Binnen deze entiteit vinden de activiteiten plaats met betrekking tot het financieren van bedrijfsontwikkeling in het Zuiden (impact investing). Daarnaast wordt capaciteitsopbouw verstrekt. Beiden zijn opgericht in 2012. In 2012 heeft Stichting Woord en Daad de door haar in het verleden opgebouwde leningenportefeuille overgedragen aan Stichting PSI, die deze heeft doorgezet via een storting op aandelen en een achtergestelde lening aan Incluvest B.V. De leningenportefeuille die in 2012 is overgedragen is door Stichting PSI gefinancierd met een achtergestelde lening van Stichting Woord en Daad.

Achtergestelde lening Incluvest B.V.

In 2017 is een lening verstrekt aan Incluvest B.V. ter gedeeltelijke financiering van een door hen te financieren agribusiness-programma in de vorm van een achtergestelde lening.

De overeengekomen voorwaarden van de Lening uit 2012 aan PSI en de verstrekte Lening in 2017 aan Incluvest B.V., zijn niet marktconform. Hier is voor gekozen, gegeven de verbondenheid en de overeenkomende doelstellingen die nagestreefd worden. Zie verder de toelichting onder (3) Financiële vaste activa.

Evenals in de vorige jaren is in het boekjaar personeel van Stichting Woord en Daad gedetacheerd geweest bij Incluvest B.V. Het betreft medewerkers die zich bezig houden met fondsenwervende activiteiten en het programma Inclusive Agribusiness Development, die hun expertise op het gebied van bedrijfsontwikkeling inzetten bij Incluvest B.V. Daarnaast zijn werkzaamheden vanuit Finance & Control voor Incluvest Management services B.V., PSI en Fair Factory Development Fund verricht. Deze opbrengsten zijn verantwoord onder opbrengsten leveranciersrol (zie ook toelichting (16)).

Deelneming PerspActive

In 2016 is de coöperatie PerspActive opgericht, een samenwerkingsverband van een aantal christelijke ontwikkelingsorganisaties, waaronder Woord en Daad. In het verslagjaar zijn de kernactiviteiten overgedragen aan de vier kernleden, maar is de coöperatie zelf opgeheven.

Deelneming Fair Factory Development I Coöperatief U.A.

Op 7 november 2018 is Fair Factory Development I Coöperatief U.A. opgericht, gezamenlijk met Stichting Poverty Share Investment. Bepaald is dat stichting Woord en Daad als lid van de coöperatie qua aandeel en zeggenschap een maximaal percentage van 19 aanhoudt, wat betekent dat deelneming gewaardeerd op kostprijs.

Deelneming Inluvest Management Services B.V.

Op 7 november 2018 is Inluvest Management Services B.V. opgericht, gezamenlijk met Stichting Poverty Share Investment, waarin beiden gelijke zeggenschap hebben. Omdat Woord en Daad geen overheersende zeggenschap hierin heeft, is deze deelneming niet geconsolideerd.

Deelneming Parapact U.A.

Op 19 oktober 2021 is de coöperatie ParaPact U.A. opgericht, gezamenlijk met Stichting ProjectConnect, waarin beiden gelijke zeggenschap hebben. Coöperatie ParaPact U.A. is 100% eigenaar van IntelligentConnectIT B.V., waarin het intellectueel eigendom van het datamodel en de IP van de software beheerd wordt en tegen vergoeding als licentie beschikbaar gesteld wordt aan derden. Daarnaast is Coöperatie ParaPact U.A. 100% eigenaar van SysCoPact B.V., via deze onderneming vindt de implementatie van software bij derden plaats. In het verslagjaar is een nieuw coöperatielid toegetreden. Omdat Woord en Daad geen overheersende zeggenschap hierin heeft, is deze deelneming niet geconsolideerd.

Zie voor verdere toelichting op deelnemingen hetgeen is opgenomen onder (3) Financiële vaste activa.

Toelichting kasstroomoverzicht

Het kasstroomoverzicht is opgesteld volgens de indirecte methode. De geldmiddelen in het kasstroomoverzicht bestaan uit de liquide middelen. Kasstromen in vreemde valuta zijn omgerekend tegen de transactiekoers.

Algemene grondslagen

De jaarrekening is opgesteld in overeenstemming met de Richtlijnen voor de jaarverslaggeving 650 Fondsenwervende organisaties, die uitgegeven zijn door de Raad voor de Jaarverslaggeving.

Activa en verplichtingen worden in het algemeen gewaardeerd tegen de verkrijgings- of vervaardigingsprijs. Indien geen specifieke waarderings-grondslag is vermeld vindt waardering plaats tegen de verkrijgingsprijs. In de balans, de staat van baten en lasten en het kasstroomoverzicht zijn referenties opgenomen. Met deze referenties wordt verwezen naar de toelichting. De gehanteerde grondslagen van waardering en van resultaatbepaling zijn ongewijzigd gebleven ten opzichte van het voorgaande jaar.

Bijzondere posten zijn baten of lasten die voortvloeien uit gebeurtenissen of transacties die behoren tot het resultaat uit gewone bedrijfsuitoefening, maar die omwille van de vergelijkbaarheid apart toegelicht worden op grond van de aard, omvang of het incidentele karakter van de post.

Omrekening van vreemde valuta

Transacties in vreemde valuta worden in de betreffende valuta omgerekend tegen de geldende koers op transactiedatum. De activa en verplichtingen in vreemde valuta worden per balansdatum omgerekend tegen de op die datum geldende wisselkoers. (On)gerealiseerde koersverschillen met betrekking tot aangegane verplichtingen worden onttrokken/toegevoegd aan de koersreserve. Ultimo 2019 bleek de koersreserve op een voldoende niveau te zijn, waardoor verdere dotaties onwenselijk werden geacht. Koersverschillen van liquide middelen worden toegerekend aan het beleggingsresultaat.

Grondslagen voor de waardering van activa en passiva

Vaste Activa

Immateriële vaste activa	Bij de eerste verwerking te worden gewaardeerd tegen kostprijs zijnde de verkrijgings- of vervaardigingsprijs. Na de eerste verwerking dient het actief gewaardeerd te worden tegen de kostprijs (verkrijgings- of vervaardigingsprijs) verminderd met cumulatieve afschrijvingen en cumulatieve bijzondere waardeverminderingen.
Materiële vaste activa	Bij de eerste verwerking te worden gewaardeerd tegen de kostprijs. De kostprijs van een materieel vast actief bestaan uit de verkrijgings- of vervaardigingsprijs en overige kosten om het actief op zijn plaats en in de staat te krijgen noodzakelijk voor het beoogde gebruik. Na de eerste verwerking dient het actief gewaardeerd te worden tegen de kostprijs, verminderd met cumulatieve afschrijvingen en cumulatieve bijzondere waardeverminderingenverliezen. De afschrijvingen op immateriële en materiële vaste activa vinden lineair plaats op basis van een vast percentage van de aanschafwaarde, op basis van verwachte economische levensduur, rekening houdend met de eventuele restwaarde.
Financiële vaste activa	Deelnemingen waarin invloed van betekenis op het zakelijke en financiële beleid kan worden uitgeoefend, worden gewaardeerd volgens de vermogensmutatie-methode op basis van de nettovermogenswaarde. Daarbij worden deelnemingsresultaten verwerkt voor zover zij betrouwbaar zijn in te schatten. Deelnemingen waarin geen invloed van betekenis wordt uitgeoefend, worden gewaardeerd tegen verkrijgingsprijs of lagere marktwaarde. De verstrekte leningen worden initieel gewaardeerd tegen de reële waarde. Vervolgens worden deze vorderingen gewaardeerd tegen geamortiseerde kostprijs. Bij de waardering wordt rekening gehouden met eventuele waardeverminderingen. De vorderingen met een verwachte betalingstermijn van meer dan een jaar, samenhangend met meerjarige inkomstencontacten op subsidies overheden, bedrijfsleven, andere fondsenwervende organisaties (vermogensfondsen), worden ter wille van het inzicht onder de financiële vaste activa gepresenteerd.

Bijzondere waardeverminderingen

Vaste Activa	Woord en Daad heeft beoordeeld of er aanwijzingen zijn dat een vast actief aan een bijzondere waardevermindering onderhevig is. Voor zover deze zijn toegepast, is dit bij het betreffende vaste actief toegelicht.
--------------	---

Viottende Activa

Voorraden	De voorraden worden gewaardeerd tegen de kostprijs of lagere opbrengstwaarde.
Vorderingen	De vorderingen worden gewaardeerd bij eerste verwerking tegen de reële waarde en na eerste verwerking tegen de geamortiseerde kostprijs. Voorzieningen wegens oninbaarheid worden in mindering gebracht op de boekwaarde van de vordering
Liquide middelen	De liquide middelen worden gewaardeerd tegen de nominale waarde.

Effecten	Effecten worden bij eerste verwerking gewaardeerd tegen reële waarde. Indien sprake is van een bijzondere waardevermindering vindt waardering plaats tegen deze lagere waarde; afwaardering vindt plaats ten laste van de staat van baten en lasten. Indien van een dergelijk individueel effect de reële waarde onder de kostprijs komt, wordt de waardevermindering direct verwerkt ten laste van de staat van baten en lasten. Transactiekosten die zijn toe te rekenen aan effecten die na eerste verwerking worden gewaardeerd tegen reële waarde met verwerking van de waardeveranderingen via de staat van baten en lasten worden rechtstreeks in de staat van baten en lasten verwerkt. Effecten als onderdeel van de vlottende activa hebben een looptijd van korter dan een jaar.
Passiva	
Reserves	Reserves, voor zover zij niet wettelijk verplicht zijn, ontstaan op initiatief van de Raad van Bestuur, zij worden gewaardeerd tegen de nominale waarde.
Fondsen	Fondsen ontstaan door ontvangen gelden van donateurs met een specifieke bestemming, waarvan nog geen besteding heeft plaatsgevonden. Zij worden gewaardeerd tegen nominale waarde.
Langlopende schulden	De langlopende schulden worden bij eerste verwerking tegen de reële waarde en na eerste verwerking gewaardeerd tegen de geamortiseerde kostprijs.
Projectverplichtingen	Projectverplichtingen leiden tot het ontstaan van een schuld aan een consortiumpartner/partnerorganisatie, op het moment van het genomen besluit door Stichting Woord en Daad en gecommuniceerd met betrokkenen. Eventueel met deze schuld samenhangende vorderingen inzake de overeengekomen eigen bijdragen van deze partijen ten aanzien van deze toekenningen, worden in mindering gebracht op de projectverplichtingen.
Kortlopende schulden	De kortlopende schulden worden bij eerste verwerking tegen de reële waarde en na eerste verwerking gewaardeerd tegen de geamortiseerde kostprijs.
Grondslagen voor resultaatbepaling	
Algemeen	De baten en kosten eigen organisatie worden toegerekend aan de periode waarop ze betrekking hebben, waarbij matching wordt toegepast. Er is gevolg gegeven aan de RJ uiting eind 2020 met betrekking tot onvoorwaardelijke subsidieverplichtingen, wat er toe leidde dat de gehele projectverplichting met betrekking tot sponsorprogramma's genomen wordt op moment van toezegging in plaats van deze te matchen met de inkomsten die deels in het volgende jaar binnenkomen.
Baten	
Geworven baten	Alle baten worden verantwoord voor het ontvangen bedrag, zonder dat de door de eigen organisatie gemaakte kosten in mindering worden gebracht. De inkomsten kindsponsoring worden verantwoord in de maand waarin de vordering op de donateur ontstaat, conform de overeenkomst met de donateur. Voor de giften die niet bestemd zijn voor kindsponsoring en waarvoor geen overeenkomst is afgesloten, is dat het moment waarop de giften ontvangen worden en betreffen dus baten van donateurs waar geen evenredige tegenprestatie tegenover staat. Tevens worden baten gerealiseerd uit bedrijven en/of andere organisaties zonder winststreven die worden verwerkt in het jaar waarin het bedrag is ontvangen, dan wel door die derde is toegezegd en betrouwbaar is vast te stellen. Ingeval deze inkomstencontracten een meerjarig karakter hebben en betrekking hebben op de eigen bijdragen van inkomsten uit subsidiecontracten, worden deze inkomsten van meerdere

jaren in het boekjaar verantwoord, voorzover bijbehorende bestedingen in het boekjaar zijn gedaan.

Baten uit subsidies van overheden worden als bate opgenomen voor zover en naar rato de bijbehorende bestedingen in het boekjaar worden gedaan, wordt voldaan aan de subsidievoorwaarden en redelijke zekerheid bestaat dat zij zullen worden ontvangen. In geval Woord en Daad subsidies van overheden als penvoerder ontvang, worden subsidie-inkomsten verantwoord binnen het boekjaar overeenkomstig de toekenningssystematiek, zoals nader uiteengezet bij de bestedingen. Nog niet alle verantwoorde subsidies zijn definitief vastgesteld door de subsidieverstrekker, wat vaak pas gebeurt bij de eindverantwoording. Er zouden dus in de toekomst nog verplichtingen kunnen voortvloeien uit deze eindafrekening. Op dit moment is er geen indicatie dat dit het geval zal zijn.

De inkomsten uit eigen bijdragen van consortiumpartners ten behoeve van inkomsten uit subsidiecontracten, worden in de inkomsten van Woord en Daad verantwoord in geval Woord en Daad penvoerder is en dus voor het geheel verantwoordelijk is.

Daarnaast worden inkomsten vanuit eigen bijdragen van begunstigten meegenomen, indien zij vereist zijn als verplichte eigen bijdrage bij de verstrekking van subsidies. Met ingang van 2019 worden deze inkomsten van begunstigten eveneens meegenomen indien de donor Woord en Daad mede verantwoordelijk houdt voor realisatie van deze eigen bijdragen en Woord en Daad, vergelijkbaar met subsidiecontracten, in deze projecten eveneens optreedt als penvoerder en dus voor het geheel verantwoordelijk is.

Stichting Woord en Daad houdt een vast percentage op de inkomsten in ter dekking van de overheadkosten (7,5% bij reguliere projecten, 6% bij noodhulp). Met ingang van 1 juli 2018 wordt tevens bij reguliere projecten een percentage ingehouden van 3,5% op de inkomsten ter dekking van de bewustwordingsactiviteiten in het Noorden. Eventuele verschillen met de werkelijke kosten (zoals in de jaarrekening verantwoord) worden ten gunste of laste van de algemene projectenreserve geboekt. Op projectbestedingen wordt via een staffel een standaard opslag gehanteerd van 2%-5% voor kennisontwikkeling en netwerken. Deze opslagen worden gedoteerd aan een reserve kennisontwikkeling/netwerken, hiervanuit de werkelijke bestedingen gedekt. Vanuit koersreserve worden de gerealiseerde koersverschillen gedekt.

Baten uit nalatenschappen
De baten uit nalatenschappen worden toegerekend aan het boekjaar, voorzover die bekend is, beneficiair aanvaard is in het boekjaar en de omvang van de nalatenschap voldoende betrouwbaar is vast te stellen. Tevens wordt de Handreiking vruchtgebruik nalatenschappen van Goede Doelen Nederland toegepast, waarin nadere voorschriften ten aanzien van de waardering van erfenissen belast met vruchtgebruik zijn vermeld, zoals gepubliceerd begin 2018.

Baten in natura
Deze worden gewaardeerd tegen de reële waarde in Nederland, mits dit dienstverlening in het kader van de doelstelling betreft. In dat geval geldt, naast de door donateur gemaakte onkosten, een maximum van € 7.500 voor geleverde tijdsinspanning per project.

Lasten	
Bestedingen aan doelstelling	De projectverplichtingen worden geheel ten laste gebracht van het jaar waarin het besluit tot toekenning schriftelijk aan de partners is meegedeeld, ook als het een meerjarige toekenning betreft.
Niet tot uitkering gekomen verplichtingen	De bestedingen 2022 zijn verminderd met een bedrag € 3.324.562 (2021: € 514.369) wegens niet gedane bestedingen door partnerorganisaties in eerdere projectperiodes.

Bij grote bestemde projectfinancieringen, meestal geworven uit subsidies overheden, die contractueel zijn vastgelegd, worden inkomsten toegerekend voor zover de bestedingen op dat project zijn gerealiseerd. In geval er geen eigen bijdrage geworven hoeft te worden, dan wel de eigen bijdrage vereist door de subsidiegever aan Woord en Daad ultimo het verslagjaar reeds geheel is gerealiseerd, worden bestedingen in het boekjaar toegekend voor de gehele projectperiode en de bijbehorende inkomsten verantwoord. In geval er een eigen bijdrage geworven dient te worden, die nog niet geheel is gerealiseerd, worden de bestedingen toegekend tot de hoogte van het percentage van de gerealiseerde eigen bijdrage.

Besluiten ten aanzien van projecten die na het boekjaar worden genomen leiden niet tot projectverplichtingen in desbetreffend boekjaar.

Projectverplichtingen die in het verslagjaar door de partner niet geheel zijn besteed, worden teruggevorderd. Deze teruggevorderde gelden komen in principe beschikbaar voor nieuwe toekenningen.

Personeelskosten	Lonen, salarissen en sociale lasten worden op grond van de arbeidsvoorwaarden verwerkt in de staat van baten en lasten en voor zover ze verschuldigd zijn aan medewerkers respectievelijk de belastingautoriteit. De pensioenregeling is verwerkt volgens de verplichtingenbenadering. De over het verslagjaar verschuldigde premie wordt als last verantwoord.
Pensioenen	Woord en Daad is vrijwillig aangesloten bij het Pensioenfonds voor Zorg en Welzijn (PFZW). Medewerkers bouwen hierdoor pensioen op bij dit pensioenfonds. Het pensioenpakket bestaat uit: * Ouderdomspensioen * Arbeidsongeschiktheidspensioen * Nabestaandenpensioen Het PFZW hanteert een middelloonregeling. Dit betekent dat het pensioen gebaseerd is op het salaris dat de deelnemers gemiddeld verdienen. Een derde van de premie wordt op het salaris van de medewerker ingehouden. De werkgever betaalt twee derde van de premie. Op de Nederlandse pensioenregelingen zijn de bepalingen van de Nederlandse Pensioenwet van toepassing en worden op contractuele basis premies aan pensioenfondsen betaald door Woord en Daad. De premies worden verantwoord als personeelskosten zodra deze verschuldigd zijn. Vooruitbetaalde premies worden opgenomen als overlopende activa indien dit tot een terugstorting leidt of tot een vermindering van toekomstige betalingen. Nog niet betaalde premies worden als verplichting op de balans opgenomen.
Gemengde kosten	Organisatiekosten die zowel betrekking hebben op fondsenwerving als op voorlichting en bewustwording worden naar verhouding verdeeld, en in de staat van baten en lasten toegelicht. Salariskosten worden toegerekend op basis van tijdsbesteding.

Financiële instrumenten

Liquiditeit- en beleggingsbeleid

De tijdelijk overtollige liquide middelen worden belegd bij betrouwbare banken, ter beheersing van het liquiditeitsrisico. Dat betekent in de praktijk spaartegoeden met rente, deposito's of bij een langere horizon in obligaties die aangehouden worden tot het einde van de looptijd. In 2022 zijn de overtollige liquide middelen grotendeels ondergebracht bij de Rabobank. De organisatie geeft

invulling aan de Handreiking Verantwoord Financieel Beheer afkomstig van Goede Doelen Nederland. Het beleid van de Rabobank sluit aan op de punten genoemd in deze Richtlijn. Zie verder het jaarverslag.

Valutarisico

De organisatie is wereldwijd werkzaam. Het valutarisico heeft vooral betrekking op het nakomen van toekomstige projectverplichtingen. Op basis van een risicoanalyse is bepaald dat valutarisico's niet worden afgedekt met valutatermijncontracten, gegeven de wereldwijde spreiding. Zie verder hetgeen is opgenomen onder Omrekening vreemde valuta.

Begroting 2022 en meerjarenbegroting

In de jaarrekening zijn gegevens uit de begroting 2022 verwerkt. Deze is vastgesteld door de raad van toezicht d.d. 3 december 2021. Deze begroting is, evenals de begroting 2021, opgesteld via de begrotingsystematiek, passend bij de veranderende context en werkwijze van Woord en Daad, waarbij de focus van lineair plannen verschuift naar navigeren. Er wordt een onderscheid gemaakt in de reguliere begroting (met bijbehorende normeringen voor bijvoorbeeld overheadkosten in relatie tot inkomsten) en een business development begroting voor nieuwe subsidiekansen in het komende jaar. De reguliere begroting wordt gepubliceerd en betreft de reguliere inkomsten vanuit particulieren, bedrijven, kerken, vermogensfondsen en reeds bekende subsidies. In de business development begroting wordt gewerkt met een return on investment (ROI), waarbij de investering om een voorstel in te dienen wordt afgezet tegen de verwachte totale inkomsten vanuit deze subsidies en eigen bijdragen van consortiumpartners. De ROI is genormeerd op minimaal 20, inkomsten vanuit de business development begroting dienen dus minimaal 20 keer de kosten van het indienen van een aanvraag te bedragen. De business development begroting fungeert als een intern sturingsdocument, waarbij in het jaarverslag gerapporteerd wordt over de gerealiseerde kosten en inkomsten met betrekking tot nieuwe subsidies.

Vennootschapsbelasting

Woord en Daad is vrijgesteld van het betalen van vennootschapsbelasting. Stichting Woord en Daad Winkels maakt gebruik van de aftrek voor kenbaar fondsenwervende activiteiten, waarmee heffing van vennootschapsbelasting wordt voorkomen.

Toelichting op de geconsolideerde balans

(bedragen x € 1,-)

(1) Immateriële vaste activa

	Website 2022	Software 2022	Totalen 2022
Per 31 december lopend jaar			1.754.046
Per 31 december vorig jaar			1.614.836
Boekwaarde 1-1	2.532	1.612.304	1.614.836
Investerings boekjaar	6.577	692.103	698.680
Desinvesteringen boekjaar		-	-
Afschrijvingen boekjaar	2.896-	556.574-	559.470-
Boekwaarde 31-12	6.213	1.747.833	1.754.046
Aanschafwaarde ultimo boekjaar	87.713	4.700.644	4.788.357
Cumulatieve afschrijvingen	81.500-	2.952.811-	3.034.311-
Boekwaarde ultimo boekjaar	6.213	1.747.833	1.754.046

In 2022 zijn, evenals in eerdere jaren, gerichte investeringen gedaan in uitbreiding en verbetering van de software, die afgeschreven worden over de verwachte resterende levensduur van de software. De overige software-uitgaven ten behoeve van Woord en Daad en de partnerorganisaties zijn direct in het resultaat geboekt, aangezien deze kosten meer het karakter van onderhoud hebben. De totale geactiveerde kosten van bestaan voor € 4.700.644,- uit externe kosten (waarvan € 3.514.849,- voor licenties/softwareontwikkeling en € 805.860,- voor projectmanagement) en voor € 379.935 uit interne personeelskosten van personeel dat is ingezet op dit traject. Van dit totaalbedrag was ultimo 2022 was nog € 780.313 in ontwikkeling en nog niet in gebruik genomen.

De geactiveerde kosten tot en met 2021 zullen over een periode van tot ultimo 2024 afgeschreven voor de helft ten laste van de organisatiekosten en voor de andere helft ten laste van bestedingen aan partnerorganisaties. In het verslagjaar heeft op de nieuw in gebruik genomen software een herziening in de afschrijvingssystematiek plaatsgevonden. Deze investeringen worden in vijf jaar afgeschreven, aangezien dit als minimale gebruiksduur wordt verondersteld.

In 2021 zijn de in gebruik zijnde immateriële vaste activa voor wat betreft infrastructuur en datamodel verkocht tegen boekwaarde aan de nieuw opgerichte coöperatie ParaPact U.A. voor een bedrag van € 508.603, waardoor op dit deel van de investering niet meer wordt afgeschreven tot en met 2024.

Tevens is in 2016 in Stichting Woord en Daad Winkels geïnvesteerd in winkelautomatisering en een ERP-pakket. In 2017 is deze in gebruik worden genomen en wordt vanaf dat moment afgeschreven. In het verslagjaar hebben geen vestigingsgebonden investeringen in winkelautomatisering plaatsgevonden, er werden geen nieuwe winkels geopend.

(2) Materiële vaste activa

	Inventaris 2022	Auto 2022	Totalen 2022
Per 31 december lopend jaar			413.087
Per 31 december vorig jaar			446.393
Boekwaarde 1-1	322.692	123.701	446.393
(Des)investeringen boekjaar	67.298	43.323	110.621
Afschrijvingen boekjaar	107.042-	36.885-	143.927-
Boekwaarde 31-12	282.948	130.139	413.087
Aanschafwaarde ultimo boekjaar	991.157	232.042	1.223.199
Cumulatieve afschrijvingen	708.209-	101.903-	810.112-
Boekwaarde ultimo boekjaar	282.948	130.139	413.087

De investeringen in inventaris betreffen met name vervangingen van hard- en software en een huurdersinvestering in het gehuurde onroerend goed van de Stichting Woord en Daad Winkels. De afschrijving van hard- en software is 33,3%, investeringen in het kantoorgebouw 10% en van de overige inventaris 20% van de aanschafwaarde.

Een fondsenwerver die veel onderweg is, maakt uit kostenoogpunt gebruik van een Woord en Daad auto, waarbij zuinigheid van grote invloed is op de keuze bij aanschaf. Daarnaast beschikken de meeste winkels over een bestelbus voor het ophalen en bezorgen van goederen.

In Stichting Woord en Daad winkels hebben investeringen in winkelinrichting plaatsgevonden in nieuw geopende en te openen winkels, die vanaf het moment van opening van een winkel in 5 jaar worden afgeschreven.

(3) Financiële vaste activa

Per 31 december lopend jaar	4.096.402
Per 31 december vorig jaar	4.844.727

	Leningen u/g *	Achtergestelde Lening u/g PSI	Deelnemingen	Vorderingen op subsidiënten	Leningen Job Booster Nederland BV	Totaal
Saldo per 1-1	1.350.748	771.512	432.473	2.163.994	126.000	4.844.727
Mutaties in boekjaar	139.650	-	44.990	1.189.865-	256.900	748.325-
Saldo per 31-12	1.490.398	771.512	477.463	974.129	382.900	4.096.402

* Toelichting leningen u/g	(Kantoor)panden partnerorganisaties 2022	Auto's & Overig partnerorganisaties 2022	Intelligent ConnectIT B.V 2022	Incluvest B.V. (achtergesteld) 2022
Saldo per 1-1	182.739	52.239	615.770	500.000
Uitgeleend in boekjaar	-	229.714	-	-
Afgeleend in boekjaar	37.739-	39.749-	-	-
Mutatie in voorziening in boekjaar	-	12.576-	-	-
Saldo per 31-12	145.000	229.628	615.770	500.000
Hoofdsom	377.385	330.780	615.770	500.000
Cumulatieve aflossingen	-232.385	-117.720	-	-
Voorziening cumulatief	-	16.568	-	-
Boekwaarde ultimo boekjaar	145.000	229.628	615.770	500.000

Leningen (kantoor)panden partnerorganisaties

In 2016 is een lening voor de financiering van een kantoorpand van een partnerorganisatie verstrekt, die voor 50% is uitbetaald, zie verder toelichting bij de niet uit balans blijvende verplichtingen. Deze lening is niet voorzien, omdat Woord een Daad een hypotheccair recht op de betreffende kantoorpanden heeft. In het verslagjaar is de initieel verstrekte 50% afgeleend, aangezien de bouw van het kantoorpand niet is geëffectueerd. Daarnaast zijn in 2020 en 2019 twee leningen verstrekt aan een partnerorganisatie in verband met infrastructuur van het onderwijsprogramma.

Overige leningen partners in verband met o.m. aanschaf auto's

In de overige leningen zit een lening uit 2016 begrepen aan een partnerorganisatie ten behoeve van de financiering van een auto voor hun programma. Deze leningen was destijds bij verstrekking geheel voorzien. Op het moment van terugbetaling vloeit de vrijval van de voorziening ten gunste van het resultaat. Aflossingen zijn overeenkomstig het aflossingschema gefactureerd en worden gewoonlijk verrekend met uitgaande project-

betalingen. Op de verstrekte leningen sinds 2019 wordt geen voorziening meer getroffen, gegeven het feit dat in de afgelopen jaren is gebleken dat verrekening nagenoeg altijd heeft kunnen plaatsvinden. In het verslagjaar zijn twee nieuwe leningen verstrekt voor een totaal van EUR 229.714. Voor één van deze is eveneens een financiering aangetrokken, zoals toegelicht onder (10) Langelopende schulden.

Overige leningen

Achtergestelde lening aan Incluvest B.V. inzake een doorgeleend bedrag Inclusive Agribusiness

In 2017 is een lening verstrekt aan Incluvest B.V. ter financiering van een deel van een door hen te financieren Inclusive Agribusiness Development-programma in de vorm van een achtergestelde lening. Incluvest B.V. hoeft deze lening niet terug te betalen als de onderliggende investering door Incluvest wordt afgeboekt. Het beleggingsrisico van deze investeringen ligt daarmee, voor het aandeel van de verstrekte lening, bij Woord en Daad. Bij de bepaling van de voorziening voor oninbaarheid op deze

lening kan het percentage voorziening voor oninbaarheid, dat Incluvest B.V. ultimo 2022 toepast op haar lening, mede van invloed zijn op de bepaling van het percentage dat Woord en Daad op deze lening voorziet. Echter is de vraag of er een voorziening verwerkt wordt, vooral afhankelijk van de inschatting die Woord en Daad zelf ook maakt over de vraag aan het einde van de looptijd van de lening er daadwerkelijke sprake zal zijn van aan afboeking bij Incluvest, die er toe leidt, dat (een deel van) de lening niet terug betaald wordt. Woord en Daad heeft momenteel geen voorziening voor oninbaarheid op deze lening getroffen. Het rentepercentage bedraagt 1% per jaar. De termijn van de lening is in het verslagjaar verlengd en heeft een looptijd tot uiterlijk 31 maart 2028. Tevens heeft Woord en Daad het recht om de lening om te zetten in aandelen Incluvest B.V. Behorend bij de verstrekking van deze lening heeft Woord en Daad fondsen geworven, die betrekking hebben op bestedingen verbonden aan deze doelstelling. Deze ontvangen geoormerkte bestedingen voor deze activiteiten (IA programma) staat het fonds 'Inclusive Agri Business Mozambique voor een bedrag van € 67.832 ultimo 2022 en is opgenomen onder de fondsen (8). Een eventuele voorziening op de genoemde lening zal in eerste instantie ten laste van dit bestemmingsfonds plaatsvinden, hetgeen in het verslagjaar niet noodzakelijk bleek.

Achtergestelde lening aan Stichting PSI

In het kader van de overdracht van de leningportefeuille met betrekking tot bedrijfsontwikkeling is in 2012 een achtergestelde lening afgesloten met Stichting PSI. Deze lening had een looptijd van tien jaar, maar is in het verslagjaar verlengd tot 1 januari 2027. Het volledige leningbedrag zal aan het einde van de looptijd worden afgeleend. In geval Stichting PSI in de tussentijd terugbetalingen uit door haar aangegane leningen met derden ontvangt zullen Stichting Woord en Daad en Stichting PSI in overleg treden of deze liquiditeit aangewend zal worden voor aflossing van de achtergestelde lening tussen Stichting Woord en Daad en Stichting PSI, of dat deze ingezet zal worden binnen de exploitatie van Stichting PSI. Over de uitstaande hoofdsom is een rente verschuldigd van 1%. Dit bedrag mag PSI in overeenstemming met de leningsovereenkomst aanwenden voor investeringen binnen de deelneming van PSI, zijnde Incluvest. Incluvest heeft momenteel een substantieel bedrag aan liquiditeit beschikbaar waarmee de gehele lening per direct terugbetaald kan worden. Deze reden,

in combinatie met het wegvallen van het risico dat de lening niet terugbetaald hoeft te worden bij afboekingen op de onderliggende investeringen, maakt dat er geen reden is voor het vormen van een voorziening.

Lening	2022	2021	cumulatief
Saldo per 1-1 respectievelijk verstrekingsdatum	771.512	876.512	2.493.666
Afgeleest	-	105.000	536.280
Afgeboekt	-	-	1.185.674
Saldo lening aan PSI per 31-12	771.512	771.512	771.712

Lening IntelligentConnectIT BV

In 2021 is de coöperatie ParaPact UA opgericht. Woord en Daad en Stichting ProjectConnect zijn de oprichters en leden en hadden destijds (beiden 50% stemrecht). ParaPact is een platform voor organisaties die data willen inzetten ten behoeve van duurzame verandering. Dit platform is bestemd voor ngo's, data experts, donoren en maatschappelijke organisaties. ParaPact U.A. is de enige aandeelhouder van IntelligentConnectIT B.V. en SysCoPact B.V. Voor de verkrijging van het datamodel en het IP van de software Dataconnect heeft Woord en Daad in december 2021 een lening verstrekt aan IntelligentConnectIT B.V. ter financiering hiervan. Deze lening zal binnen 7 jaar afgelost worden vanuit licentieopbrengsten door de software aan derden ter beschikking te stellen en is daarvan afhankelijk. De rente op de lening bedraagt 2% over de uitstaande hoofdsom. In het verslagjaar is een nieuw lid toegetreden tot de coöperatie, waardoor Woord en Daad nog een stemrecht heeft van 33,3%. Het vormen van een voorziening wordt, na impairment, ultimo het verslagjaar niet nodig geacht.

Leningen Job Booster Nederland BV

In het boekjaar 2022 zijn door Job Booster Nederland BV onderstaande leningen aan haar deelnemingen verstrekt:

RightJobs Philippines Inc.	2022	2021
Saldo per 1-1	36.000	-
Mutaties boekjaar	32.900	36.000
	68.900	36.000
Deelnemingsresultaat	-	-
Saldo per 31-12	68.900	36.000

Deze lening is verstrekt ter financiering van het werkkapitaal van RightJobs Philippines Inc. Terugbetaling zal plaatsvinden vanaf 2025 in 5 halfjaarlijkse termijnen. De uitstaande lening per 31 december 2021 is in 2022 geherfinancierd. Er wordt 5% rente in rekening gebracht.

Job Booster Chad SARL - Guarantee Fund	2022	2021
Saldo per 1-1	50.000	-
Mutaties boekjaar	-	50.000
	50.000	50.000
Deelnemingsresultaat	-	-
Saldo per 31-12	50.000	50.000

De lening is verstrekt ter financiering van een Guarantee Fund. De leningovereenkomst heeft betrekking op € 100.000, hiervan is € 50.000 in 2021 verstrekt. Job Booster Chad SARL heeft met een lokale (ORABANK) bank een fonds opgezet om micro-kredieten aan jonge ondernemers te kunnen verstrekken. Het bedrag is voor een periode van minimaal 3 jaar ter beschikking gesteld. Aflossing volgt de aflossing door de ondernemers. Er wordt 1% rente in rekening gebracht. Naar verwachting zal de tweede termijn ad € 50.000 in 2023 verstrekt worden.

Job Booster Chad SARL - loan	2022	2021
Saldo per 1-1	40.000	-
Mutaties boekjaar	47.500	40.000
	87.500	40.000
Deelnemingsresultaat	-	-
Saldo per 31-12	87.500	40.000

Onder deze toelichting zijn 2 leningen opgenomen. Beide leningen zijn verstrekt ter financiering van investeringen en werkkapitaal van Job Booster Chad SARL. Deze eerste lening ad € 40.000 is verstrekt in 2021. Aflossing vindt plaats vanaf 30 september 2023 in 4 jaarlijkse termijnen. Er wordt 3% rente in rekening gebracht. De tweede lening, eveneens ter financiering van investeringen en werkkapitaal ad € 47.500 is verstrekt in 2022 en zal vanaf juni 2024 in 4 jaarlijkse termijnen afgelost worden. Op deze lening wordt 5% rente in rekening gebracht.

Leningen Job Booster Social India Pvt.	2022	2021
Saldo per 1-1	-	-
Mutaties boekjaar	55.000	-
	55.000	-
Deelnemingsresultaat	-	-
Saldo per 31-12	55.000	-

Deze lening is verstrekt ter financiering van het werkkapitaal van Job Booster Social India Pvt. Terugbetaling zal plaatsvinden vanaf 2024 in 5 jaarlijkse termijnen. Er wordt 1% rente gerekend.

Leningen Job Booster Social Enterprise Burkina Faso SARL	2022	2021
Saldo per 1-1	-	-
Mutaties boekjaar	121.500	-
	121.500	-
Deelnemingsresultaat	-	-
Saldo per 31-12	121.500	-

Deze lening is verstrekt ter financiering van het werkkapitaal van Job Booster Social India Pvt. Terugbetaling zal plaatsvinden vanaf 2024 in 4 jaarlijkse termijnen. Er wordt 5% rente gerekend.

Deelneming Coöperatie PerspActive

In het verslagjaar is de coöperatie opgeheven en is, onder aftrek van het deelnemingsresultaat, het restant van het oorspronkelijk ingelegde vermogen aan de inbrengers teruggestort. De screening op institutionele fondsen, verzorgd vanuit Woord en Daad, wordt sinds juni 2022 rechtstreeks vanuit Woord en Daad verzorgd. Deze screening wordt gedaan voor de andere drie kernleden en kan door andere internationaal werkende NGO's via een abonnement worden afgenomen.

Het verloop was in het verslagjaar als volgt:	2022	2021
Saldo per 1-1	14.787	22.870
Mutaties boekjaar	11.512	8.083
	3.275	14.787
Deelnemingsresultaat	3.275	-
Saldo per 31-12	-	14.787

Deelneming Fair Factory Development I Coöperatief U.A.

Op 7 november 2018 is Fair Factory Development I Coöperatief

U.A. opgericht, gezamenlijk met Stichting Poverty Share Investment. De coöperatie heeft ten doel om door middel van haar bedrijfsvoering en activiteiten mee te werken aan de ontwikkeling van op landbouw gebaseerde verwerkingsbedrijven in ontwikkelingslanden die op regionaal en nationaal vlak sociale en economische ontwikkeling ondersteunen. Stichting Woord en Daad heeft als lid 1 stem en een inbreng van EUR 300.000 toegezegd en gestort. Daarnaast heeft 1 donor nog EUR 100.000 toegezegd en gestort, zodat de totale deelname op 400.000 uitkomt. Het aandeel van Woord en Daad in deze deelneming is ultimo 2022 6%, evenals ultimo 2021.

Het verloop was in het verslagjaar als volgt:	2022	2021
Saldo per 1-1	400.000	260.000
Stortingen gedurende het boekjaar	-	140.000
Overige mutaties boekjaar	-	-
Saldo per 31-12	400.000	400.000

Deelneming Inluvest Management Services B.V.

Op 7 november 2018 is Inluvest Management Services B.V. opgericht, gezamenlijk met Stichting Poverty Share Investment, waarin beiden gelijke zeggenschap hebben. Deze vennootschap heeft ten doel om door middel van haar bedrijfsvoering en activiteiten te werken aan de bevordering van de economische ontwikkeling in ontwikkelingslanden, zodanig dat daarmede armoede wordt bestreden en zorgvuldig wordt omgegaan met mens en milieu. Inluvest Management Services B.V. heeft een fondsmanagementovereenkomst gesloten met Fair Factory Development 1 Cooperatief U.A. en Inluvest B.V.

Het verloop was in het verslagjaar als volgt:	2022	2021
Saldo per 1-1	16.160	14.598
Mutaties gedurende het boekjaar	-	-
Deelnemingsresultaat	30	1.562
Saldo per 31-12	16.190	16.160

Deelneming Coöperatie ParaPact U.A.

Op 19 oktober 2021 is de coöperatie ParaPact U.A. opgericht, gezamenlijk met Stichting ProjectConnect, met een gelijke zeggenschap. Deze coöperatie heeft ten doel als non-profitorganisatie bij te dragen aan systeemveranderingen door ICT-oplossingen te bieden voor projectmanagement, data-verzameling en datauitwisseling tussen alle systemen van actoren

in projecten of consortia met sociale impact. In 2022 is een nieuw lid toegetreden. De entree fee voor Woord en Daad bedraagt € 150.000 en is in 2022 gestort. Deze fee blijft als ledenkapitaal beschikbaar. Daarnaast is een jaarlijkse contributie verschuldigd, die jaarlijks door de ledenvergadering wordt vastgesteld ter dekking van de operationele kosten van de coöperatie. Coöperatie ParaPact U.A. is 100% eigenaar van IntelligentConnectIT B.V., waarin het intellectueel eigendom van het datamodel en de IP van de software beheerd wordt en tegen vergoeding als licentie beschikbaar gesteld wordt aan derden. Daarnaast is Coöperatie ParaPact U.A. 100% eigenaar van SysCoPact B.V., via deze onderneming vindt de implementatie van software bij derden plaats.

Het verloop was in het verslagjaar als volgt:	2022	2021
Saldo per 1-1	-	-
Mutaties gedurende het boekjaar	150.000	-
Deelnemingsresultaat	88.730-	-
Saldo per 31-12	61.270	-

Deelnemingen RightJobs Philippines Inc. en Job Booster Chad SARL

Op 2 april 2019 is Job Booster Nederland BV opgericht. Stichting Woord en Daad is 100% aandeelhouder. De vennootschap is een social enterprise en heeft ten doel het perspectief op duurzame werkgelegenheid in het buitenland te bevorderen door middel van het oprichten, verkrijgen en vervreemden van van belangen in social enterprises en het stimuleren, initiëren en ondersteunen van bedrijfsmatige activiteiten die bijdragen aan duurzame werkgelegenheid. Daarnaast wordt bijgedragen aan overdracht van kennis aan lokale aanbieders. In 2020 zijn RightJobs Philippines Inc. en Job Booster Chad SARL opgericht. Job Booster Nederland BV heeft een belang van 24,95% in RightJobs Philippines Inc, een 100% belang in Job Booster CHAD SARL, een 95% belang in Job Booster Social India Pvt. en een 100% belang in Job Booster Social Enterprise Burkina Faso SARL.

Het verloop was in het verslagjaar als volgt:	2022	2021
Saldo per 1-1	1.526	10.594
Stortingen gedurende het boekjaar	7.826	-
Deelnemingsresultaat	9.348-	9.068-
Saldo per 31-12	4	1.526

Recapitulatie deelnemingen	2022	2021
Saldo per 1-1	432.473	308.063
Ingebracht/Terugontvangen in het boekjaar	146.313	131.917
Deelnemingsresultaten boekjaar	101.323-	7.507-
Saldo per 31-12 deelnemingen	477.464	432.473

Vorderingen op subsidiënten

Dit betreffen vorderingen samenhangend met inkomsten vanuit contracten, waarvan de het te verwachten ontvangstmoment naar verwachting plaatsvindt op een tijdstip later dan 1 jaar na afloop van het verslagjaar. Tegenover deze vorderingen met een langlopend karakter staan bijbehorende toegezegde verplichtingen aan partnerorganisaties met een langlopend karakter. Vorderingen op subsidiënten op meerjarige subsidieprojecten liggen in lijn met toekenningen aan partnerorganisaties als gevolg van de systematiek dat Woord en Daad pas toekenningen doet op het moment dat de inkomsten zeker zijn.

	2022	2021
In verband met toekenningen Subsidies overheden		
Rijksdienst voor ondernemend Nederland Agribusiness Filipijnen	158.000	-
Rijksdienst voor ondernemend Nederland Drops4Crops Burkina Faso	103.000	166.769
Rijksdienst voor ondernemend Nederland Drops4Crops Benin	192.000	1.046.234
Rijksdienst voor ondernemend Nederland Sustainable Water Fund Ethiopia	122.000	458.185
Norwegian Agency for Development Bijen en Honing Oeganda	195.000	291.210
Overige langlopende vorderingen op subsidiënten		
Noodhulp, nalatenschappen en overige donoren	204.129	201.596
Totaal vorderingen op subsidiënten	974.129	2.163.994

(4) Voorraden

Per 31 december lopend jaar	765.823	
Per 31 december vorig jaar	605.754	
	2022	2021
Goederenvoorraad per 31 december		
Goederenvoorraad postzegels	690.063	531.627
Goederenvorraden bij comités tegen gefactureerde inkoopprijs	53.046	54.766
Goederenvorraden bij (kringloop)winkels	22.714	19.361
Totaal voorraad	765.823	605.754

Sinds 2013 heeft Woord en Daad een eigen gedrukte Woord en Daad postzegel, die verkocht wordt via de comités en kringloopwinkels. In 2022 is een aanvullende bestelling gedaan. De bestaande voorraad is in eerdere jaren ingekocht tegen een lagere waarde dan de huidige marktprijs. Bij voorkeur wordt het liquiditeitsbeslag door specifieke gelden (leningen van donoren) gedekt, daarom is er pandrecht verstrekt aan deze donoren voor een totaalbedrag van maximaal € 520.000, zie ook hetgeen is toegelicht onder schulden. De waarde van de goederenvorraden bij (kring)loopwinkels vanuit Stichting Woord en Daad winkels worden gewaardeerd voorzover het door hen ingekochte goederen betreft. De voorraad gegeven goederen in de (kringloop)winkels wordt niet gewaardeerd.

(5) Vorderingen

Per 31 december lopend jaar	7.312.412	
Per 31 december vorig jaar	5.755.876	
	2022	2021
Per 31 december nog te ontvangen:		
Nog te ontvangen baten uit legaten en erfenissen	1.367.756	555.192
Nog te ontvangen baten uit subsidies overheden, particulieren, en/of andere fondsenwervende organisaties	4.468.232	3.510.471
Nog te ontvangen baten van bedrijven en/of vermogensfondsen	877.640	1.124.327
Nog te vorderen/verrekenen projectsaldi van partners	142.804	295
Voorschotten projectsaldi aan partners	-	38.121
Nog te vorderen baten uit kindspansorgelden	101.448	118.223
Debiteuren	135.328	98.337
Waarborgsommen gehuurd onroerend goed en overige	87.345	86.188
Overige vorderingen en vooruitbetaalde kosten	131.859	224.722
Totaal	7.312.412	5.755.876

Het saldo van de vorderingen op debiteuren is individueel beoordeeld, een voorziening voor oninbaarheid wordt niet nodig geacht. De te vorderen bedragen ten aanzien van de te ontvangen bedragen subsidies overheden, particulieren, kerkelijke donoren, scholen, andere fondsenwervende organisaties, bedrijven en/of vermogensfondsen met een verwachte betaaldatum van langer dan 1 jaar zijn separaat gepresenteerd onder de financiële vaste activa.

(6) Liquide middelen

Per 31 december lopend jaar	7.612.136	
Per 31 december vorig jaar	11.854.307	
	2022	2021
Liquide middelen per 31 december:		
Kasgelden (incl. vreemde valuta)	5.782	6.067
Banktegoeden (incl. spaarrekeningen)	7.429.939	11.593.327
Kruisposten	50.393	122.545
Comités (kas, bank-, girotegoeden)	116.228	122.545
Subtotaal banktegoeden en kasgelden	7.602.342	11.844.484

De liquide middelen staan ter vrije beschikking, behoudens hetgeen bij de comités staat. In geval van calamiteiten kan vanuit het hoofdkantoor hier eveneens over worden beschikt. In de liquide middelen zit een bedrag begrepen van € 728.648 op lokale bankrekeningen in projectlanden ten behoeve van de implementatie van projecten aldaar. Via de eigen dan wel lokaal ingehuurd staf kan over deze bedragen worden beschikt. Dit bedrag is eveneens verantwoord als uitstaande projectverplichting.

Participaties

In 2009 heeft Woord en Daad in het kader van de doelstelling voor € 10.000 aan participaties aangeschaft in het Oikocredit Nederland Fonds. De waarde van deze participaties ultimo 2022 bedraagt € 9.794.

	2022	2021
Participaties Oikocredit	9.794	9.823

Omwille van aard en omvang zijn deze verantwoord onder de banktegoeden.

Reserves en fondsen

(7) Reserves

Per 31 december lopend jaar	3.604.783
Per 31 december vorig jaar	4.184.841

Reserves	stand 1-1 2022	dotaties	koersresultaat	overige mutaties	stand 31-12 2022
Stichtingskapitaal	272			-	272
Continuïteitsreserve	2.994.953	253.173		-	3.248.126
Bestemmingsreserves:					
- Reserve koersverschillen	750.000	-	194.995-	55.005-	500.000
- Reserve business development	350.000	216.115		216.115-	350.000
Algemene projectenreserve	89.616	-		583.231-	493.615-
Totaal reserves	4.184.841	469.288	194.995-	854.351-	3.604.783

Stichtingskapitaal

Betreft het ingelegde kapitaal van € 272 bij oprichting in 1973.

Continuïteitsreserve

De continuïteitsreserve heeft als doel om bij een eventuele terugloop van de inkomsten een opvang te hebben voor de doorloop van organisatiekosten. De hoogte van de continuïteitsreserve wordt berekend op 40% van de geraamde kosten van de werkorganisatie van het volgende jaar. De risico-analyse is in het verslagjaar herijkt en geactualiseerd. Het saldo van de continuïteitsreserve is naar oordeel van de organisatie passend bij het restrisico na mitigerende maatregelen. Daarbij is de hoogte van de continuïteitsreserve afgestemd op de eventueel af te wikkelen verplichtingen met betrekking tot arbeidsverhoudingen, af te schrijven ICT-investeringen en overige contracten. Deze reserve is niet geheel beschikbaar als liquide middelen, maar gebruikt ter financiering van de investeringen in hard- en software in de afgelopen jaren en in financiële en materiële vaste activa.

Bestemmingsreserves

Reserve koersverschillen

Gezien de stand van de koersreserve wordt vanaf 2020 niet meer gedoteerd aan de koersreserve. Het gerealiseerde koersresultaat bedroeg in het boekjaar € 156.378 negatief, het ongerealiseerde koersverschil op uitstaande projectverplichtin-

gen bedroeg in 2022 € 38.617 negatief. Hiermee is het totale koersresultaat over 2022 +/- € 194.995. Dit is onttrokken aan de koersreserve. In 2022 is in het valutabeleid bepaald dat een eindstand van € 500.000 voldoende wordt geacht voor het koersrisico gedurende het jaar. Conform dit beleid is de koersreserve afgeroomd naar een eindstand van € 500.000. Per saldo is € 55.005 vrijgevallen ten gunste van de algemene projectenreserve.

Reserve business development

In het verslagjaar is een reserve gevormd voor het voorfinancieren van business development, hieruit worden kosten van het indienen van subsidieaanvragen gedekt. In 2022 werden deze kosten begroot op € 512.758, de realisatie bedroeg € 216.115, omdat veel Europese overheden een beleidsarm jaar kenden. Bij goedkeuring van een voorstel zullen de kosten meegenomen worden in de wervingsdoelstelling op het desbetreffende project en zal het bedrag van de kosten van de subsidieaanvraag terugvloeien in deze bestemmingsreserve. In 2022 werd niet teruggeworven. Ultimo 2022 is de reserve business development weer op peil gebracht door toevoeging vanuit de algemene projectenreserve.

Algemene projectenreserve

De beginstand van de algemene projectenreserve was € 89.616

positief, ultimo 2022 is de stand € 493.615 negatief (geconsolideerd). Enkelvoudig heeft Woord en Daad een algemene projectenreserve van € 493.615 negatief (zie bijlage 1). Hiermee voldoet de algemene projectenreserve tijdelijk niet aan de norm van het bestuur van tussen 0% en 7,5% van de inkomsten. De mutatie in de algemene reserve wordt voor € 91.975 verklaart vanuit negatieve deelnemingsresultaten. Gezien hoge inflatie bij partners is er tevens in 2022 besloten om wat ruimer voor te financieren vanuit de algemene reserve. In 2023 zal het tekort naar verwachting weer worden ingelopen. Deze reserve, die gevuld wordt vanuit onbestemde giften, dient ter dekking van projectuitgaven van projecten waarvoor niet voldoende specifieke inkomsten ontvangen zijn of zullen binnenkomen. In tegenstelling tot de continuïteitsreserve (die bedoeld is voor het opvangen van de organisatiekosten bij teruglopende inkomsten) is deze reserve bedoeld voor bestedingen aan de doelstelling.

Toekenningen aan partnerorganisaties worden in principe pas gedaan, als er voldoende inkomsten zijn, tenzij om moverende redenen de directie anders besluit. Met het eerstgenoemde uitgangspunt wordt grote voorfinanciering vanuit algemene middelen voorkomen. Wel wordt aan het begin van het projectjaar een beperkt bedrag aan seed capital verstrekt. Er wordt - net als in eerdere jaren - gewerkt met projectopdrachten waarbij het benodigde budget inclusief projectmanagement zichtbaar wordt gemaakt en de projectleider ook verantwoordelijk is voor de werving hiervan. Hiermee ontstaat een meer op maat gesneden benadering, die recht doet aan de huidige praktijk en een onnodige beslag op algemene middelen voorkomt.

De algemene reserve van Stichting Woord en Daad Winkels bedraagt per ultimo 2022 nihil. Een algemene reserve van nihil is passend, gezien de doelstelling om zoveel mogelijk aan Woord en Daad uit te keren.

Er is voor gekozen om geen reserve financiering activa te vormen ten behoeve van de bedrijfsvoering.

(8) Fondsen

Per 31 december lopend jaar	6.294.469
Per 31 december vorig jaar	6.963.739

Bestemmingsfondsen	stand 1-1-2022	mutaties	stand 31-12-2022
Sponsorfondsen (zie ook appendix 2)	295.941	204.850	500.791
INCE fondsen	663.873	-61.418	602.455
Bestemmingsfondsen noodhulp	1.346.039	-168.577	1.177.462
Overige bestemmingsfondsen	4.657.886	-644.125	4.013.761
Totaal bestemmingsfondsen	6.963.739	-669.270	6.294.469

Sponsorfondsen

Per partner wordt een fonds aangehouden waarin de ontvangen sponsorgelden gestort worden en waaruit de projectbetalingen gedaan worden. Een sponsorfonds kan zowel een positief als een negatief saldo hebben. Omdat er sprake is van onderlinge solidariteit wereldwijd voor wat betreft overschotten en tekorten, is het positieve totaalsaldo onder de fondsen verantwoord. Voor een overzicht van de sponsorfondsen zie appendix 2. Woord en Daad houdt normaliter een buffer van 5% aan van de totale bestedingen kindsponsoring om fluctuaties in inkomsten en bestedingen kindsponsoring te kunnen opvangen, gezien het langlopend karakter van deze bestedingen.

INCE fondsen

Sinds 2017 wordt vanuit de inkomsten sponsoring € 1 per maand per kind gedoteerd aan de zogenaamde INCE fondsen. Deze fondsen worden op landenniveau bijgehouden. Ze worden specifiek gebruikt voor kwaliteitsverbetering van onderwijs, waaronder curriculumontwikkeling en docententraining. De totale dotatie bedroeg in 2022 € 356.849. Een bedrag van € 418.267 is in 2022 besteed. Per 31 december 2020 resteert een saldo van € 602.455. Per land wordt actief gekeken hoe de kwaliteit van onderwijs kan worden verbeterd.

Bestemmingsfondsen noodhulp/overige bestemmingsfondsen

Giften met een specifieke bestemming worden gebruikt voor de betaling van de projectkosten. Voor zover de gelden nog niet besteed zijn worden zij in een bestemmingsfonds gestort. Ook giften waarvan het kapitaal in stand moet blijven en alleen de

rentebaten besteed mogen worden voor de hulpverlening worden in een fonds opgenomen. In de bestemmingsfondsen liggen ook liquiditeiten vast om de projectbetalingen steeds tijdig te kunnen verrichten.

Per 31 december van het boekjaar zijn de volgende bestemmingsfondsen aanwezig:

Naam fonds	Bedrag 1-1	Inkomsten	Bestedingen	Bedrag 31-12	Afwikkeling
Bestemmingsfondsen noodhulp					
Noodhulp overstroming Azië	7.668	-	7.668-	-	Besteed in 2022
Noodhulp Christenen Burkina Faso	12.002	12.002-	-	-	Besteed in 2022
Noodhulp orkaan Idai Mozambique	82.271	3.815	1.459-	84.626	Besteding in 2023
Noodhulp overstroming Zuid-Sudan	35.125	-	35.125-	-	Besteed in 2022
Noodhulp Ethiopie conflict Tigray	107.917	126.215	38.328-	195.804	Besteding in 2023
Noodhulp orkaan Vamco Filipijnen	8.488	423	-	8.911	Besteding in 2023
Noodhulp ontploffing Beiroet Libanon	242.911	235	243.146-	-	Besteed in 2022
Noodhulp vluchtelingen Burkina Faso	19.280	-	7.931-	27.211	Besteding in 2023
Noodhulp voedselcrisis Jemen	8.829	-	8.829-	-	Besteed in 2022
Noodhulp COVID-19 wereldwijd	45.210	5.625	13.750-	37.085	Besteding in 2023
Noodhulp aardbeving Haïti	762.773	188.467	120.594-	720.646	Besteding in 2023
Noodhulp CNC Oekraïne oorlog	-	1.090.180	1.014.399-	75.781	Besteding in 2023
Noodhulp Haiti maaltijd- en voedselpakketten	-	22.001	-	22.001	Besteding in 2023
Noodhulp algemeen	13.565	63.349	71.517-	5.398	Besteding in 2023
Totaal	1.346.039			1.177.462	
Overige bestemmingsfondsen					
Kinderfonds C.G. van Woudenberg	36.530	-	36.530-	-	Afgewikkeld
Bouwgroepfonds Genemuiden	119.680	-	-	119.680	Besteding in de jaren 2023-2025
Feije en Janke Elzinga Fonds	7.960	-	7.960-	-	Afgewikkeld
Business Club Het Groene Hart	-	-	-	-	Fonds op naam blijft beschikbaar
Esselink Beheer Fonds	-	-	-	-	Fonds op naam blijft beschikbaar
Ruiterfonds / Stichting Donum	180.000	-	-	180.000	Ter dekking van verwerking deelnemingsresultaten in Fair Factory Development Fund, en lening partnerorganisatie, zie toelichting (3) Financiële vaste activa
Talenting Charity B.V.		100.000	-	100.000	Ter dekking lening partnerorganisatie, zie toelichting (3) Financiële vaste activa
Kinderfonds specifiek op naam	1.246.000	409.400	373.700-	1.281.700	Besteding in 2023-2024
Job Booster continuation Fund	570.463	6.552	-	577.016	Ter dekking leningen aan Job Booster Nederland B.V.
Just Care	7.933	-	-	7.933	Besteding in 2023
Home Foundation Bangladesh	26.515	-	18.766-	7.749	Besteding in 2023
Groan Mengvoederstoffen - Fonio		35.000	35.000-	-	Besteding vooruitontvangen in de jaren 2023-2025
Doorleerfonds	30.625	43.775	74.400-	-	Besteed in 2022
Gift of love	38.122	214.422	252.544-	-	Besteed in 2022
Totaal	2.263.827			2.274.077	

Project(s)aldi	Bedrag 1-1	Mutaties	Bedrag 31-12	Afwikkeling
Inclusieve Agribusiness Bangladesh Fiber for the future	100.568	100.568-	-	Afgewikkeld
Inclusieve Agribusiness Benin Fair Rice	12.476	12.476-	-	Afgewikkeld
Inclusieve Agribusiness Burkina Faso Fair Maize	34.545	34.545-	-	Afgewikkeld
Inclusieve Agribusiness Ethiopië chicken or egg	-	5.738	5.738	Besteding in 2023
Inclusieve Agribusiness Guatemala peulen	50.878	42.707-	8.171	Besteding in 2023
Inclusieve Agribusiness Impact to impact India	-	-	4.672	Besteding in 2023
Inclusieve Agribusiness Mozambique	67.832	-	67.832	Ter dekking van verstrekte lening door Woord en Daad aan Incluvest B.V., zie toelichting (3)
Inclusieve Agribusiness Sierra Leone cashew	19.792	16.994-	2.798	Besteding in 2023
Inclusieve Agribusiness Sierra Leone multiple crops	5.037	5.037-	-	Afgewikkeld
Inclusieve Agribusiness Sri Lanka fisheries	-	-	31.307	Besteding in 2023
Inclusieve Agribusiness Trees x Bees	-	47.411	47.411	Besteding in 2023
Familles Fortes Benin	37.904	50.669	88.573	Besteding in 2023
Onderwijs Bangladesh	3.499	3.499-	-	Afgewikkeld
Onderwijs Benin	28.015	28.015-	-	Afgewikkeld
Onderwijs Benin kwaliteitsverbetering	12.255	6.421-	5.834	Besteding in 2023
Onderwijs Burkina Faso	56.226	56.226-	-	Afgewikkeld
Onderwijs Burkina Faso kwaliteitsontwikkeling	15.249	15.249-	-	Afgewikkeld
Onderwijs Colombia kwaliteitsontwikkeling	-	35.547	35.547	Besteding in 2023
Onderwijs Ethiopië	113.644	113.644-	-	Afgewikkeld
Onderwijs Ethiopië exploited children	52.862	44.164-	8.698	Besteding in 2023
Onderwijs Filipijnen exploited children	75.139	29.867-	45.272	Besteding in 2023
Onderwijs Guatemala	42.325	30.093	72.418	Besteding in 2023
Onderwijs Haïti	28.152	20.231	48.383	Besteding in 2023
Onderwijs Haïti kwaliteitsverbetering	31.627	8.791	40.418	Besteding in 2023
Onderwijs Haïti restaveks	-	1.165	1.165	Besteding in 2023
Onderwijs India	94.288	94.288-	-	Afgewikkeld
Onderwijs Nepal kwaliteitsverbetering	13.197	48.393	61.590	Besteding in 2023
Onderwijs Sierra Leone	220.267	220.267-	-	Afgewikkeld
Onderwijs Sierra Leone kwaliteitsontwikkeling	1.411	1.411-	-	Afgewikkeld
Onderwijs Tsjaad kwaliteitsontwikkeling	-	5.850	5.850	Besteding in 2023
Technische expertise disability See You	-	21.559	21.559	Besteding in 2023
Restaveks Haiti	4.544	4.544-	-	Afgewikkeld
Agri Job Booster Benin	-	6.240	6.240	Besteding in 2023
Job Booster Colombia	-	35.732	35.732	Besteding in 2023
Job Booster Filipijnen	126.309	8.779-	117.530	Besteding in 2023
Job Booster India	28.784	11.705-	17.079	Besteding in 2023
Job Booster Sri Lanka	1.820	78.031	79.851	Besteding in 2022
Job Booster Mozambique	78.900	7.378-	71.522	Besteding in 2023
Job Booster Tsjaad	32.498	32.498-	-	Afgewikkeld
Agri Job Booster Tsjaad	135.714	135.714-	-	Afgewikkeld
Employable Youth Ethiopia	159.298	75.163-	84.135	Besteding in 2023
Drops4Crops Burkina Faso	19.950	17.024-	2.926	Besteding in 2023
Vaktraining Colombia	-	57.018	57.018	Besteding in 2023
Waterpricing Ethiopië Awash	134.071	20.626-	113.445	Besteding in 2023
Water resilience Senbete Shalla	257.784	62.782-	195.002	Besteding in 2023
Watertime Uganda	39.341	141.902	181.243	Besteding in 2023
IWET Ethiopië	-	19.056	19.056	Besteding in 2023
Waterakkoord Ethiopië	-	1.477	1.477	Besteding in 2023
Weerbaarheid Beira Mozambique	15.249	8.515-	6.734	Besteding in 2023
Weerbaarheid Fital Ethiopië	-	14.687	14.687	Besteding in 2023
Weerbaarheid Haïti	-	18.765	18.765	Besteding in 2023
Huizenbouwprogramma wereldwijd	242.283	164.606-	77.677	Besteding in 2023
Overige bestemmingsfondsen	324	36.006	36.330	
Totaal	2.394.058		1.739.683	

(10) Langlopende schulden

Per 31 december lopend jaar	1.553.513
Per 31 december vorig jaar	1.771.683

Projectverplichtingen langlopend	2022	2021	Project-periode
Voor de volgende projecten zijn langlopende verplichtingen aangegaan met consortiumpartners			
FDW Drops4Crops Burkina Faso	-	311.430	2017-2024
FDW Drops4Crops Benin	329.375	688.109	2018-2025
Awash Water pricing Ethiopië	390.700	286.703	2018-2024
Norad Bee a Champion 2	161.488	-	2022-2024
IWRM Ethiopië	-	279.747	2018-2024
SDGP Filipijnen - Fiber for the Future	541.950	-	2021-2025
Overige projecten	-	-	
Subtotaal projectverplichtingen langlopend	1.423.513	1.565.989	
Langlopende schulden overig	130.000	205.694	
Totaal langlopende schulden	1.553.513	1.771.683	

Een bedrag van € 0 van de langlopende projectverplichtingen per balansdatum heeft een looptijd van langer dan 5 jaar (2021: € 0). De overige langlopende schulden hebben geen looptijd van langer dan 5 jaar, evenals in 2021.

Projectverplichtingen langlopend

Tegenover de aangegane verplichtingen met de diverse consortiumpartners staan vorderingen met een langlopend karakter, gepresenteerd onder de financiële vaste activa.

Langlopende schulden overig postzegels

In 2016 is door een donor een lening verstrekt van € 50.000 voor de financiering van de aangeschafte voorraad postzegels ultimo 2015. Deze lening heeft een looptijd tot ultimo 2023, aflossing vindt ineens plaats aan het einde van de looptijd, tenzij opnieuw verlenging plaatsvindt. De verschuldigde rente bedraagt 1% per jaar. Als zekerheid is pandrecht verstrekt tot € 50.000 op de voorraad postzegels.

In 2018 zijn door twee donoren een renteloze leningen verstrekt voor een totaalbedrag van € 70.000 voor de financiering van de aangeschafte voorraad postzegels.

Een van de leningen is begin 2022 afgelost, de andere is in 2021 omgezet in een inkomstencontract voor de komende jaren.

In 2020 is door een donor een renteloze lening verstrekt voor een totaalbedrag van € 50.000 voor de financiering van de aangeschafte voorraad postzegels. Deze lening heeft een looptijd tot ultimo 2029, waarbij aflossing ineens plaatsvindt, dan wel wordt verlengd. Als zekerheid is pandrecht verstrekt tot € 50.000 op de voorraad postzegels.

Langlopende schulden overig project financiering

In 2022 is door een donor een lening verstrekt voor een totaalbedrag van € 123.000, die direct is doorgeleend aan een project partner, zie (3) Financiële vaste activa. Deze lening heeft een rentepercentage van 4% en looptijd tot ultimo februari 2023, waarbij aflossing ineens plaatsvindt.

Langlopende schulden overig vanuit business partners

In 2020 en 2021 zijn door twee donoren renteloze leningen verstrekt van in totaal € 175.000 voor de financiering van de toekomstige verplichtingen vanuit de business partner overeenkomst. Deze leningen hebben beide een looptijd van 5 jaar. De aflossingstermijnen zijn tot en met 2022 in giften omgezet, waardoor het saldo nog € 80.000 bedraagt.

(11) Kortlopende schulden

Per 31 december lopend jaar	
Per 31 december lopend jaar	10.567.651
Per 31 december vorig jaar	12.201.627

Verplichtingen per 31 december	2022	2021
Projectverplichtingen kortlopend	7.308.871	8.552.721
Ongerealiseerd koersresultaat projectverplichtingen en -vorderingen	68.504-	62.113-
Vooruitontvangen baten kindsponsorings	666.805	705.431
Vooruitontvangen van subsidies overheden en andere fondsenwervende organisaties	234.029	1.818.592
Vooruitontvangen van bedrijven en vermogensfondsen	304.007	163.488
Crediteuren	359.170	217.111
Belastingen, salarissen en sociale lasten en pensioenpremies	500.065	128.274
Vakantiegeld en vakantiedagen *	387.986	396.688
Geleende gelden o/g (zie ook (10))	173.000	70.606
Nog te ontvangen factuur inzake bestelde en geleverde Woord en Daad postzegels	576.000	
Overige schulden en overlopende passiva	126.222	210.829
Totaal schulden op korte termijn	10.567.651	12.201.627

* Het saldo vakantiedagen betreft ultimo 2022 een bedrag van € 197.132. In 2021 bedroeg dit € 213.006.

Projectverplichtingen kortlopend	2022	2021
De projecten waarvoor een verplichting openstaat per 31 december zijn		
Ministerie van Buitenlandse zaken Benkadi	-	1.918.176
Educatie Burkina Faso	143.674	-
Employable Youth Ethiopia	-	306.863
EU Cashew Sierra Leone	-	157.258
Cracking the Nut Benin	125.177	153.443
FDW Drops4Crops Burkina Faso	190.465	241.190
FDW Drops4Crops Benin	221.882	277.066
Water resilience Senbete Shalla	182.222	142.716
Job Booster Burkina Faso	251.157	-
Job Booster Benin	-	292.321
Agri Job Booster Tjaad	-	-
Job Booster SEC Burkina Faso	2.167.742	1.349.567
NORAD Combatting Modern Slavery Ethiopia	856.077	1.020.926
IAD Uganda Bee a Champion	164.491	554.009
SDGP Filipijnen - Fiber for the Future	258.805	-
WASH Tigray Ethiopië	552.563	582.589
WASH Awash-rivier Ethiopië	455.820	339.972
India Education Programme	-	263.692
Noodhulp orkaan Haïti	-	80.609
Overige projecten met uitstaande verplichting < € 100.000	1.738.797	872.324
Totaal	7.308.871	8.552.721

Rekening-courant bankier

In 2016 is door de Rabobank een krediet in rekening-courant verstrekt van € 300.000 voor de financiering van de aangeschafte en aan te schaffen voorraden postzegels. Dit krediet is verstrekt voor onbepaalde tijd. De verschuldigde rente bedraagt het gemiddelde van het 1-maands-Euribor-tarief met een variabele opslag. Daarnaast wordt over het niet-gebruikte deel een bereidstellingsprovisie berekend van 0,6% op jaarbasis. Als zekerheid is pandrecht verstrekt op de aanwezige voorraad postzegels. In het verslagjaar is geen gebruik gemaakt van deze rekening-courant faciliteit.

Niet in de balans opgenomen activa en verplichtingen Huurcontract kantoor Spijksedijk Gorinchem en werkruimte Spaarneplein Den Haag

Per 1 november 2015 is voor het kantoor in Gorinchem een huurcontract afgesloten voor een periode van tien jaar, met een opzegtermijn van 12 maanden voor afloop van deze termijn. De jaarlijkse huurverplichting (inclusief servicekosten en btw) bedraagt € 283.987,-.

Per september 2020 is nieuw een éénjarig huurcontract ingegaan voor een ruimte in Den Haag, dit is in het verslagjaar met opnieuw een jaar verlengd. De jaarlijkse huurverplichting bedraagt € 6.219.

Huurcontracten kringloopwinkels

De huurverplichtingen, behorend bij de bestaande en nieuw geopende (kringloop)winkels worden voldaan vanuit de opbrengsten van lokale winkels. De totale huurverplichtingen bedragen € 946.000,- per jaar.

Projecten

Eind 2022 is er voor 2023 een verplichting vanuit contracten aan lokale staf van € 61.718. Per eind 2021 was er een verplichting vanuit projecten aan partners van € 96.609.

Informatie en Communicatie Technologie

Per 1 april 2019 is een contract afgesloten met een ICT-leverancier (Proxsys) voor een periode van 3 jaar, met maandelijks opzegbaarheid. De jaarlijkse verplichting bedraagt € 209.000 inclusief btw. Het maandbedrag wordt aangepast op basis van het daadwerkelijke gebruik van de ICT-applicaties.

Erfenissen met vruchtgebruik

Met ingang 2017 worden overeenkomstig de gewijzigde regelgeving erfenissen belast met vruchtgebruik ook in de inkomsten meegenomen. Woord en Daad heeft in het verleden een erfenis ontvangen, belast met vruchtgebruik.

Toelichting op de geconsolideerde staat van baten en lasten

(bedragen x € 1,--)

Gedurende het verslagjaar is de koppeling tussen inkomsten en uitgaven bewaakt via de fondsplanning. Zie voor een uitgebreidere analyse van verschillen ook het jaarverslag.

Baten

Som van de geworven baten

Werkelijk lopend jaar	
Begroot lopend jaar	34.349.140
Baten vorig jaar	33.030.665

	Totaal 2022	Totaal 2021
(12) Baten van particulieren		
Collecten	59.380	50.386
Sponsorgelden	9.344.310	9.310.196
Nalatenschappen	1.360.375	1.176.686
Overige giften	3.787.898	5.205.395
	14.551.963	15.742.663
(13) Baten van bedrijfsleven		
Ledenbijdrage Business Platform	439.800	473.660
Sponsorgelden	610.380	590.280
Overige giften	2.963.638	2.312.418
	4.013.818	3.376.358
Eigen bijdragen vanuit partners in consortia	572.069	86.534
	4.585.887	3.462.892
(14) Baten van subsidies van overheden		
	9.265.351	7.737.121
(15) Baten van andere organisaties zonder winststreven		
Andere fondsenwervende organisaties	1.373.812	1.588.886
Kerken, kerkelijke donoren en scholen	2.228.451	2.203.598
Vermogensfondsen	1.800.896	2.295.505
	5.403.159	6.087.989
Totaal geworven baten	33.806.360	33.030.665

Naast de geworven baten waren Woord en Daad fondsenwer- vers betrokken bij gesprekken met investeerders in Fair Factory Development Fund. in 2022 zijn geen participaties verkocht, tegenover € 2.150.000 in 2021. Deze participaties zitten niet in bovenstaande inkomsten begrepen.

In totaal werden 345.941 giften ontvangen (2021: 348.587 giften)

(12) Baten van particulieren	
Totaal rekening	14.551.963
Totaal begroting	15.095.000
Verschil	-543.037
Totaal rekening vorig boekjaar	15.742.663

Totaal waren de inkomsten Particulieren (inclusief noodhulp) in 2022 € 543.037 lager dan begroot. De sponsorinkomsten waren € 180.690 lager dan begroot, doordat de aanmeldingen lager en de afmeldingen hoger uitkwamen. De inkomsten voor

noodhulp van particulieren bedroegen in 2022 € 575.671 (wat € 24.329 lager was dan de begroting). De inkomsten vanuit nalatenschappen waren € 110.375 hoger dan begroot, voor vrijwilligersgroepen, giften winkels en overige giften bedroeg het verschil € 448.393 lager dan begroot.

(13) Baten van bedrijfsleven	
Totaal rekening	4.585.887
Totaal begroting	3.800.000
Verschil	785.887
Totaal rekening vorig boekjaar	3.462.892

De fondsenwerving bij bedrijven was € 785.887 hoger dan de begroting, hetgeen deels wordt verklaard door de realisatie van eigen bijdragen van bedrijven binnen subsidieprogramma's die niet waren begroot (€ 572.069) De gerealiseerde baten ten gevolge van meerjarige toekenningen van bedrijven in consortia voor nieuwe subsidieprogramma's waren lager dan begroot (€ 180.000). De meer reguliere inkomsten bedrijven waren hoger dan begroot. Regio-ondernemers en sponsoring waren

ongeveer overeenkomstig de begroting. Bedrijven doneerden een bedrag van € 163.752 voor noodhulp, wat € 136.242 lager was dan begroot, maar € 88.558 hoger dan de realisatie van 2021. De groei werd verder hoofdzakelijk gerealiseerd door het werven van inkomsten bij een aantal nieuwe relaties.

(14) Baten van subsidies van overheden

Totaal rekening	9.265.351
Totaal begroting	8.230.342
Verschil	1.035.009
Totaal rekening vorig boekjaar	7.737.121

Eind 2022 werden twee meerjarige subsidies binnengehaald bij de Rijksdienst voor Ondernemend Nederland, waarvan voor één in het verslagjaar een bedrag werd verantwoord van € 63.294. Daarnaast werd bij het ministerie van Buitenlandse Zaken via het Challenge Fund een subsidie verworven, die voor een bedrag van € 160.692 werd verantwoord in 2022. De bijbehorende toekenningen van deze twee subsidies voor toekomstige jaren aan partnerorganisaties werden eveneens gedeeltelijk gedaan.

In het boekjaar werd ontvangen van	Totaal 2022	Totaal 2021	Karakter Subsidie	Periode	Land donor-organisatie
Rijksdienst voor ondernemend Nederland Water pricing Ethiopia	150.000	83.082	Incidenteel	2018-2024	Nederland
Rijksdienst voor ondernemend Nederland Every Bean has its black	-	24.000	Incidenteel	2015-2020	Nederland
Rijksdienst voor ondernemend Nederland Drops4Crops Burkina Faso en Benin	25.071-	187.071	Incidenteel	2017-2024	Nederland
Rijksdienst voor ondernemend Nederland Convenant Voedingsmiddelen	276.074	280.000	Incidenteel	2019-2022	Nederland
Rijksdienst voor ondernemend Nederland Agrijob booster Tsjaad	89.740	90.818	Incidenteel	2020-2025	Nederland
Rijksdienst voor ondernemend Nederland Agribusiness Filipijnen	1.065.371	32.364	Incidenteel	2020-2025	Nederland
Rijksdienst voor ondernemend Nederland Moyee Coffee Ethiopië	1.968	4.979	Incidenteel	2021-2025	Nederland
Rijksdienst voor ondernemend Nederland Burkina Faso Child labour free	63.294		Incidenteel	2022-2026	Nederland
Norwegian Agency for Development Job Booster Burkina Faso	744.601	75.521	Incidenteel	2017-2022	Noorwegen
Norwegian Agency for Development Oeganda Agribusiness (Honing)	-	16.416	Incidenteel	2018-2021	Noorwegen
Norwegian Agency for Development Oeganda Agribusiness (Honing 2)	94.205	582.421	Incidenteel	2022-2024	Noorwegen
Norwegian Agency for Development Ethiopië Kindslavernij	559.079	846.494	Incidenteel	2020-2023	Noorwegen
Europese Unie, delegation Benin Job Booster (Banen)	12.624	1.904	Incidenteel	2019-2022	Europese Unie
Europese Unie Cashew Sierra Leone	110.354	60.000	Incidenteel	2019-2022	Europese Unie
Ministerie van Buitenlandse Zaken Job Booster SEC Burkina Faso	1.980.659	32.768	Incidenteel	2020-2023	Nederland
Ministerie van Buitenlandse Zaken Benkadi West-Afrika	3.858.881	5.431.644	Incidenteel	2021-2025	Nederland
Ministerie van Buitenlandse Zaken Trees x bees Oeganda	122.881	187.648	Incidenteel	2020-2023	Nederland
Ministerie van Buitenlandse Zaken Job & Business Booster Burkina Faso	160.692		Incidenteel	2022-2025	Nederland
Uitvoeringsinstituut Werknemersverzekeringen Tijdelijke Noodmaatregel Overbrugging Werkgelegenheid (terugbetaling)	-	300.093-	Incidenteel	2020	Nederland
Nordic Development Fund (Stromme) Agribusiness Oeganda	-	30.691	Incidenteel	2017-2020	Noorwegen
Tegemoetkoming Vaste Lasten Stichting Woord en Daad Winkels	-	69.393	Incidenteel	2021	Nederland
Totaal subsidies van overheden	9.265.351	7.737.121			

Het verloop van de grotere, meerjarige subsidies (> EUR 1.000.000) kan, met de bijbehorende toekenningen als volgt worden toegelicht:

	Totaal subsidie inkomsten	Totaal inkomsten bij te dragen van WD en anderen	Totaal contract	Ultimo 2022 subsidie inkomsten verantwoord	Ultimo 2022 eigen bijdrage consortium-partners	Ultimo 2022 gewonnen Woord & Daad ^{^^}	Ultimo 2022 Totaal inkomsten	T/m 2022 toegekend consortium-partners
Rijksdienst voor ondernemend Nederland Drops4Crops Benin	1.600.000	1.328.613	2.928.613	1.412.891	677.153	292.866	2.382.910	2.097.540
Rijksdienst voor ondernemend Nederland Water pricing Ethiopia	2.520.000	1.222.817	3.742.817	2.307.263	880.000	239.250	3.426.513	2.671.529
Rijksdienst voor ondernemend Nederland Cracking the nut	2.900.000	3.106.753	6.006.753	2.900.000	1.854.295	1.252.468	6.006.763	5.465.796
Rijksdienst voor ondernemend Nederland Drops4Crops Burkina Faso	2.490.000	1.660.559	4.150.559	2.273.888	1.550.000	180.666	4.004.554	3.295.559
Rijksdienst voor ondernemend Nederland Agribusiness Filipijnen	1.577.201	1.577.201	3.154.402	1.531.563	890.916	340.000	2.762.479	1.509.585
Norwegian Agency for Development Job Booster Burkina Faso	6.970.463	1.981.457	8.951.920	6.970.463	240.066	2.112.353	9.322.882	7.946.681
Norwegian Agency for Development Ethiopië Kindslavernij	2.373.733	1.496.344	3.870.077	2.344.135	784.507	410.163	3.538.805	2.979.212
Ministerie van Buitenlandse Zaken Job Booster SEC Burkina Faso	1.076.748	1.107.325	2.184.073	160.692	9.151	10.545	180.388	290.798
Ministerie van Buitenlandse Zaken Job Booster Power of Voices - Benkadi	21.658.741	-	21.658.741	9.290.525	-	-	9.290.525	8.948.555
Ministerie van Buitenlandse Zaken (Employable Youth Ethiopia) ^{^^}	6.142.500	2.957.500	9.100.000	6.142.500	1.269.695	85.246	7.497.441	6.548.000

^{^^} de eigen inkomsten op dit contract zijn vrijwillig toegezegd,

^{^^^} hier worden alleen de gewonnen inkomsten vermeld, voorzover vermeld in de rapportages richting IF-donor.

(15) Baten van andere organisaties zonder winststreven

A. Baten van andere fondsenwervende organisaties

Totaal rekening	1.373.812
Totaal begroting	823.798
Verschil	550.014
Totaal rekening vorig boekjaar	1.588.886

In het boekjaar werd ontvangen van	2022	2021
Stichting Decimo	20.000	70.000
Dorcas Aid International	120.000	-
EO Metterdaad	320.027	76.875
Stichting Food for All	27.500	30.000
Wageningen University	13.000	25.375
IDH Trade	-	4.450-
Hope Ethiopia Inc.	141.142	112.212
Netherlands Water Partnership Foundation	58.500	39.500
ZOA	-	11.100
Overige	131.720	10.600
Subtotaal eigen fondsenwerving	863.764	371.212
Eigen bijdragen vanuit partners in consortia	437.523	1.002.424
Subtotaal reguliere programma's	1.301.287	1.373.636
EO-Metterdaad (noodhulp)	72.525	215.250
Totaal	1.373.812	1.588.886

De baten van andere fondsenwervende organisaties kwamen € 550.014 hoger uit dan begroot en € 215.074 lager uit dan in 2021. De hogere baten dan begroot worden vooral verklaard door fors hogere inkomsten vanuit EO Metterdaad dan begroot. Daarnaast spelen eigen bijdragen vanuit partners in consortia een belangrijke rol, maar deze waren met € 437.523 ongeveer overeenkomstig de begroting (€ 473.798), wel waren ze € 564.901 lager dan in 2021.

B. Baten van kerken, kerkelijke donoren en scholen

Totaal rekening	2.228.451
Totaal begroting	2.100.000
Verschil	128.451
Totaal rekening vorig boekjaar	2.203.598

De baten van kerken en kerkelijke donoren kwamen uit op € 1.766.792 en waren € 141.792 hoger dan begroot en € 33.447 lager dan in 2021. De inkomsten van scholen kwamen uit op € 461.659, waren € 13.341 lager dan begroot, maar stegen ten opzichte van een jaar geleden met € 58.300).

C. Baten van vermogensfondsen

Totaal rekening	1.800.896
Totaal begroting	4.300.000
Verschil	2.499.104-
Totaal rekening vorig boekjaar	2.295.505

In 2022 werden onder andere baten gerealiseerd van AFAS Foundation (€ 639.043), Stichting Dioraphte (€ 180.000), Anton Jurgens Fonds (€ 402.924), Hofsteestichting (€ 100.000) en De Pagter Fonds (€ 50.000).

De fondsenwerving bij vermogensfondsen was € 2.499.104 lager dan begroot, wat verklaard wordt door het (opnieuw) nauwelijks aan kunnen trekken van nieuwe donoren in het verslagjaar en een fors lagere bijdrage van één van de grotere donoren dan begroot. Een aanvullende verklaring kan worden gevonden door achterblijvende inkomsten in de USA.

(16) Baten als tegenprestatie voor de levering van producten en/of diensten

Werkelijk lopend jaar	2.234.485
Begroot lopend jaar	1.850.000
Baten vorig jaar	1.913.180

Leveranciersrol	2022	2021
Detachering medewerkers Woord en Daad		
- Aan Inluvest B.V., Inluvest Managements Services B.V. en FFDF	14.274	25.392
- Aan Stichting Woord en Daad Winkels	68.889	60.891
- Aan Job Booster Nederland B.V.	18.818	9.125
- Inzake administratieve dienstverlening aan COEH/EU-CORD	4.000	4.000
- IF-medewerkers andere fondsenwervende organisaties (w.o. PerspActive)	46.656	1.210
Subtotaal inkomsten leveranciersrol	152.638	100.618
Inkomsten bewustwording: Doorberekende kosten van reizen in het kader van bewustwording	-	-
Studentenbijdrage Job Booster Burkina Faso	9.687	690.004
Brutowinst op verkoop artikelen Woord en Daad *	13.245	31.618
Brutowinst op verkoop artikelen binnen Stichting Woord en Daad Winkels *	2.058.915	1.090.940
Subtotaal inkomsten levering producten/diensten en bewustwording	2.081.847	1.812.562
Totaal baten als tegenprestatie voor leveringen van producten en/of diensten	2.234.485	1.913.180

Leveranciersrol en bewustwording

De opbrengsten leveranciersrol (€ 152.638) liggen hoger dan de begroting (€ 75.000), doordat de detacheringen omvangrijker zijn geweest dan begroot. De tegenoverliggende kosten van de leveranciersrol bedragen € 103.506 (zie ook appendix 3). Vanaf 2022 wordt als beleidslijn gehanteerd dat bij sluitingen van de kringloopwinkels als gevolg van coronabeperkingen in die periode geen doorbelasting plaatsvindt van uren van medewerkers vanuit Stichting Woord en

Daad. Bewustwordingsreizen hebben in 2022 nog niet plaatsgevonden en hebben dus ook nog niet geleid tot inkomsten hieruit. In de achterliggende jaren is in Burkina Faso een fonds gevormd vanuit eigen bijdragen van lokale studenten voor hun vaktraining, in 2022 werd een bedrag van € 6.552 gerealiseerd. Het saldo in het fonds per eind 2021 is gerepatriëerd naar Nederland en wordt door Woord en Daad beheerd via een apart fonds waaruit wereldwijde investeringen via Job Booster Nederland BV worden gefinancierd.

Resultaat op verkopen artikelen*	2022	2021
Omzet goederenverkoop	3.903.888	2.376.728
Inkoopwaarde verkoop & directe kosten	1.831.728	1.254.170
Brutowinst op verkopen artikelen	2.072.160	1.122.558
Kosten eigen organisatie	374.554	352.017
Nettowinst verkoop artikelen	1.697.606	770.541

Deze omzet goederenverkoop is inclusief de nettowinst op de verkoop van postzegels. Deze nettowinst van de postzegels van € 16.248 (2021: € 30.618).

In het resultaat op verkopen artikelen zitten ook de omzet en kosten goederenverkoop van Stichting Woord en Daad Winkels begrepen.

Lasten

(17) Structurele programma's*

Werkelijk lopend jaar	30.841.732
Begroot lopend jaar	29.909.250
Lasten vorig jaar	26.325.804

Directe bestedingen (zie appendix 2 en 3) *	Rekening 2022	Begroting 2022	Rekening 2021
Educatie (EDU)	13.820.172	13.879.238	12.994.979
Beleidsbeïnvloeding Zuiden (Benkadi)	3.911.109	3.982.620	5.455.550
Werkgelegenheid & Training/Job Booster (JB)	5.702.459	5.607.901	1.784.231
Inclusieve Agribusiness (IA)	4.058.130	2.997.856	2.878.896
Duurzaam Water (DW)	1.109.282	2.914.485	1.259.631
Huizenbouwprogramma (LCH)	44.077	-	26.984
Capaciteitsopbouw (SPN)	8.126	-	10.085
Resilience (RES)	1.164.391	104.050	698.855
Overig (o.a. ICT t.b.v. Allianties)	662.808	423.100	420.416
Bestedingen projectmanagement in Nederland**	361.178	-	796.177
Totaal	30.841.732	29.909.250	26.325.804

* Inclusief directe bestedingen aan lobby Zuiden.

** Dit betreft het verschil tussen de werkelijke kosten van projectmanagement en de doorbelasting op projecten tegen standaardtarief.

(18) Noodhulp

Werkelijk lopend jaar	1.599.214
Begroot lopend jaar	1.294.300
Lasten vorig jaar	1.378.615

Uitgegeven voor noodhulp	Rekening 2022	Begroting 2022	Rekening 2021
Diverse noodhulpprojecten	1.599.214	1.294.300	1.378.615
Totaal	1.599.214	1.294.300	1.378.615

Zie ook appendix 3.

(19) Lobby *

Werkelijk lopend jaar	586.644
Begroot lopend jaar	597.788
Lasten vorig jaar	527.881

Directe bestedingen lobby Noorden	Rekening 2022	Begroting 2022	Rekening 2021
Bijdrage EU-CORD	21.674	23.000	21.479
Lobbyproject Building Change	4.988	15.000	17.015
IMVO Convenant voedingsmiddelen	243.934	252.028	134.324
Overige projecten lobby	8.945	5.000	42.401
Subtotaal projectbestedingen	279.541	295.028	215.219
Overige bestedingen via eigen organisatie (appendix 3)	307.103	302.760	312.662
Totaal	586.644	597.788	527.881

* Exclusief directe bestedingen lobby Zuiden. Deze zijn opgenomen onder structurele programma's. Zie toelichting bij (17).

(20) Bewustwording

Werkelijk lopend jaar	673.978
Begroot lopend jaar	768.859
Lasten vorig jaar	629.104

Directe bestedingen bewustwording	Rekening 2022	Begroting 2022	Rekening 2021
Overige projecten bewustwording	43.399	25.500	10.104
Directe bestedingen bewustwording (zie toelichting bij 25) *	193.165	188.137	169.691
Subtotaal projectbestedingen	236.564	213.637	179.795
Overige bestedingen via eigen organisatie (appendix 3)	437.414	555.222	449.309
Totaal	673.978	768.859	629.104

In 2022 zijn er nauwelijks reizen geweest met met zowel jongeren als ondernemers vanwege COVID-19 en de veiligheidssituatie in diverse landen. Zie toelichting bij (16).

(21) Kennismanagement

Werkelijk lopend jaar	253.110
Begroot lopend jaar	187.650
Lasten vorig jaar	318.650

	Rekening 2022	Begroting 2022	Rekening 2021
Bestedingen Kennismanagement (appendix 3)	253.110	187.650	318.650
	253.110	187.650	318.650

(22) PQA

Werkelijk lopend jaar	117.354
Begroot lopend jaar	151.540
Lasten vorig jaar	158.902

	Rekening 2022	Begroting 2022	Rekening 2021
Bestedingen PQA (appendix 3)	117.354	151.540	158.902
	117.354	151.540	158.902

(23) Kosten werving baten

Werkelijk lopend jaar	1.835.354
Begroot lopend jaar	1.883.449
Lasten vorig jaar	1.681.770

Het percentage kosten werving totale baten kwam uit op 5,17%, hetgeen lager is dan de begroting van 5,27% Ten opzichte van 2021 steeg het absolute bedrag met € 153.584.

De kosten werving baten bestaan uit directe publiciteitskosten, personeels- en organisatiekosten, zoals opgenomen in appendix 3. De directe publiciteitskosten waren hoger dan de begroting (deel wat aan eigen fondswerving wordt toegerekend), en hoger dan 2021. In 2022 is onder andere meer besteed aan werving sponsoring, en zijn door gestegen papierprijzen ook de kosten van magazines hoger. Als gevolg hiervan zien hogere uitgaven (€ 49.195) dan begroot. Zie ook (24) voor de directe wervingskosten baten, als onderdeel van de totale kosten werving baten.

(24) waarvan Directe wervingskosten baten (zoals opgenomen in appendix 3)

Werkelijk lopend jaar	833.721
Begroot lopend jaar	779.498
Lasten vorig jaar	752.439

De directe kosten fondsenwerving en voorlichting en bewustwording bestaan deels uit gemengde kosten: Hiervoor zijn verdeelsleutels opgesteld om een juiste toerekening te kunnen maken.

Directe Publiciteitskosten	Rekening 2022	Begroting 2022	Rekening 2021	% fondsen werving	% voorlichting en bewustwording
Werelddelen (oplage 71.000)	140.244	129.000	122.168	75%	25%
Grenzeeloos (oplage 12.000)	20.153	20.500	19.543	0%	100%
Verrekijker (oplage 61.000)	19.387	23.500	16.099	0%	100%
Daadkracht (oplage 4.300)	22.462	21.400	15.119	75%	25%
Totaal Jaarverslag	22.042	38.000	37.086	50%	50%
Totaal Particulieren	107.960	103.450	93.960	97%	3%
Totaal Sponsoring	167.311	122.000	160.164	90%	10%
Totaal Jongerenbeleid	4.460	6.000	5.562	14%	86%
Totaal Kerkelijke relaties	4.551	6.500	2.167	50%	50%
Totaal Comités	33.498	48.500	23.627	83%	17%
Totaal Bedrijven	42.483	48.000	29.594	71%	29%
Totaal Vermogensfondsen	10.534	26.500	9.730	100%	0%
Totaal Institutionele fondsen	-	2.000	8.580	75%	25%
Totaal Website	27.390	27.648	31.086	75%	25%
Totaal Diverse fondswerving	211.246	156.500	177.954	75%	25%
Totale kosten	833.721	779.498	752.439		

De kosten zijn per saldo € 833.721 (2021: € 752.439) en worden als volgt verdeeld:

	Rekening 2022	Begroting 2022	Rekening 2021
Directe kosten fondsenwerving	640.556	591.361	582.748
Directe kosten voorlichting en bewustwording	193.165	188.137	169.691
	833.721	779.498	752.439

Voor de overige organisatiekosten zie model lastenverdeling en toelichting uitvoeringskosten (appendix 3).

(25) Kosten leveranciersrol

Werkelijk lopend jaar	103.506
Begroot lopend jaar	65.539
Lasten vorig jaar	67.918

Het betreft de organisatiekosten die zijn toegerekend aan de leveranciersrol, gebaseerd op de tijdsbesteding van de diverse medewerkers (zie ook appendix 3). De tegenoverliggende opbrengst leveranciersrol bedraagt € 152.638, zie ook (16).

(26) Kosten beheer en Administratie

Werkelijk lopend jaar	748.780
Begroot lopend jaar	797.258
Lasten vorig jaar	744.623

	Rekening 2022	Begroting 2022	Rekening 2021
Totaal personeelskosten (zie appendix 3)	605.033	-	618.991
Totaal overige organisatiekosten (zie appendix 3)	143.747	797.258	125.632
	748.780	797.258	744.623

Voor kosten Beheer & Administratie geldt een maximumpercentage van 3,1% (zie ook appendix 4), het percentage bedroeg 2,10% (2021: 2,16%). De absolute kosten Beheer & Administratie waren in 2022 lager dan begroot en lagen op een vergelijkbaar niveau als in 2021.

(27) Saldo financiële baten en lasten

Werkelijk lopend jaar	60.837-
Begroot lopend jaar	53.000-
Baten vorig jaar	38.685-

	Rekening 2022	Begroting 2022	Rekening 2021
Betaalde bankrente en -kosten	84.898-	53.000-	64.049-
Ontvangen rente en dividend in het boekjaar over liquiditeiten	27-	-	2
Ontvangen rente over leningen partnerorganisaties	43.112	20.000	26.953
Betaalde rente leningen o/g (deels doorgeleend)	6.719-	-	1.625-
Mutatie voorziening leningen en betalingsverschillen	12.396-	-	-
Koersverschillen transacties groepsmaatschappijen en liquiditeiten	91	-	34
Totaal resultaat beleggingen	60.837-	33.000-	38.685-

(28) Saldo van resultaten van organisaties waarin wordt deelgenomen

Werkelijk lopend jaar	101.323-
Begroot lopend jaar	-
Baten vorig jaar	7.506-

	Rekening 2022	Begroting 2022	Rekening 2021
Resultaat deelneming Coöperatie Parapact	88.730-	-	-
Resultaat deelneming Inluvest Management Services B.V.	30	-	1.562
Resultaat deelneming Perspective	3.275-	-	-
Resultaat deelnemingen in eigendom bij Job Booster B.V.	9.348-	-	9.068-
Totaal resultaat deelnemingen	101.323-	-	7.506-

Het lagere saldo financiële baten en lasten en resultaten van deelnemingen ten opzichte van de begroting wordt geheel veroorzaakt doordat de deze kosten vooraf niet waren begroot. Zie verder hetgeen is toegelicht onder de financiële vaste activa (3) en Reserves en fondsen (7).

Appendix 1: Enkelvoudige Balans en Staat van Baten en lasten

Balans per 31 december (na resultaatsbestemming)	Woord en Daad enkelvoudig		Woord en Daad winkels		Word2Act Foundation		Job Booster Nederland B.V.	
	2022	2021	2022	2021	2022	2021	2022	2021
Activa								
Vaste Activa	6.040.348	6.701.915	262.471	312.766	-	-	389.117	127.526
Immateriële vaste activa	1.747.833	1.614.148	-	688			6.213	
Materiële vaste activa	150.616	134.315	262.471	312.078				
Financiële vaste activa	4.141.899	4.953.452	-	-			382.904	127.526
Vlottende Activa	15.701.276	18.034.787	410.145	348.028	35.855	104.840	48.812	160.934
Voorraden	743.109	586.393	22.714	19.361				
Vorderingen	7.604.757	5.948.459	196.541	204.909	1.004	3.576	15.828	28.442
Liquide middelen	7.353.410	11.499.935	190.890	123.758	34.851	101.264	32.984	132.492
Totaal activa	21.741.624	24.736.702	672.616	660.794	35.855	104.840	437.929	288.460
Passiva								
	2022	2021	2022	2021	2022	2021	2022	2021
Reserves en fondsen	9.899.253	11.148.580	-	12.010-	1.000	1.000	6.534-	103.251
Aandelenkapitaal								
Reserves	3.604.783	4.184.841	-	12.010-	1.000	1.000	6.534-	136.749-
Stichtingskapitaal	272	272						
Continuïteitsreserve	3.248.126	2.994.953						
Koersreserve	500.000	750.000						
Reserve Business development	350.000	350.000						
Algemene projectenreserve	493.615-	89.616	-	12.010-	1.000	1.000	6.534-	136.749-
Fondsen	6.294.469	6.963.739	-	-	-	-	-	-
Sponsorfondsen	500.791	295.941						
INCE fondsen	602.455	663.873						
Bestemmingsfondsen noodhulp	1.177.462	1.346.039						
Overige bestemmingsfondsen	4.013.761	4.657.886						
Voorzieningen	-	-	-	-	-	-	-	-
Langlopende schulden	1.553.513	1.730.989	-	40.694	-	-	427.400	132.000
Kortlopende schulden	10.288.860	11.857.135	672.617	620.100	34.855	103.840	17.063	53.209
Totaal passiva	21.741.624	24.736.702	672.617	660.794	35.855	104.840	437.929	288.460

Staat van baten en lasten over 2022	Woord en Daad enkelvoudig		Woord en Daad Winkels		Foundation Word2Act		Job Booster Nederland B.V.	
	2022	2021	2022	2021	2022	2021	2022	2021
BATEN	35.644.215	34.451.408	2.323.688	1.377.177	22.728	52.421	3.135	-
Geworven baten	35.471.780	33.629.058	15.070	286.239	22.728	52.421		
Baten uit tegenprestaties	172.435	822.350	2.308.619	1.090.938				
LASTEN	36.899.756	31.841.287	2.323.688	1.365.169	22.728	52.421	112.920	90.358
Besteed aan doelstelling	33.982.712	29.262.087	1.935.144	993.316	17.779	45.152	106.325	76.870
Kosten leveranciersrol	103.506	67.918						
Wervingskosten baten	1.829.647	1.670.280	364.081	352.017	4.949	7.269	758	4.045
Kosten beheer & Administratie	748.780	744.623						-
Financiële baten en lasten	39.886	19.593	24.463	19.836			3.511-	375
Baten & lasten van organisaties waarin wordt deelgenomen	195.225	76.786					9.348	9.068
Saldo van baten en lasten **	1.255.541-	2.610.122	-	12.008	-	-	109.785-	90.358-

Appendix 2: Verloop sponsorfondsen jaar 2022

Organisatie	Saldo fonds per 1-1	Ontvangen	Inhouding organisatiekosten	Inhouding bewust-wording/ lobby noorden	Inhouding INCE	Inkomsten (netto)	Besteding	Verrekening voorgaande jaren	Overgeboekt naar andere bestemmingen	Saldo fonds per 31-12
AEAD	9.910	214.922	16.119	7.522	7.157	184.124	180.071	7.775-	39.789	18.051-
AMG Guatemala	266.751	1.941.462	145.610	67.951	64.651	1.663.250	1.650.096	-	-	279.906
AMG Haiti	69.385	211.547	15.866	7.404	7.045	181.233	184.885	-	-	65.733
AMG India	11.776	4.602	345	161	153	3.943	-	5.199-	-	20.917
AMG Oeganda	5.976-	37.750	2.831	1.321	1.257	32.340	29.327	-	-	2.962-
AMG Philippines	40.032-	1.025.959	76.947	35.909	34.165	878.938	917.380	-	-	78.474-
Conviventia	97.166-	1.001.403	75.105	35.049	33.347	857.902	830.526	4.262-	12.816	78.345-
COUNT	39.425	-	-	-	-	-	-	-	-	39.425
CREDO	184.670	1.390.080	104.256	48.653	46.290	1.190.881	1.294.995	-	25.898-	106.454
CSS	67.727-	193.793	14.534	6.783	6.453	166.022	150.847	-	-	52.552-
CTF	135.949-	541.604	40.620	18.956	18.035	463.992	491.759	204.476-	-	40.760
DEDRAS	198.703-	535.116	40.134	18.729	17.820	458.433	454.854	22.496-	-	172.628-
EFSL	116.455-	168.199	12.615	5.887	5.601	144.096	177.503	77.760-	-	72.101-
Fondation Dieu Benit	10.627-	50.370	3.778	1.763	1.677	43.152	33.800	-	-	1.275-
Hope Enterprises	169.598	1.251.590	93.869	43.806	41.678	1.072.237	1.118.420	134.151-	-	257.566
Hope for Justice	63.347-	235.411	17.656	8.239	7.822	201.693	255.286	-	-	116.940-
P&A	179.980	1.821.928	136.645	63.768	60.670	1.560.845	1.620.263	-	-	120.562
WDI	100.427	90.903	6.818	3.182	3.027	77.876	46.305	27.657-	3.139-	162.795
Totaal	295.941	10.716.639	803.749	375.083	356.849	9.180.958	9.436.316	483.776-	23.568	500.790

Een sponsorfonds kan zowel een positief als een negatief saldo hebben. Omdat er sprake is van onderlinge solidariteit wereldwijd voor wat betreft overschotten en tekorten, is het totaalsaldo verantwoord onder Fondsen in de balans.

Appendix 3

	Doelstelling		Leveranciersrol	Werving baten		Kostenbeheer & administratie	Totaal boekjaar	Begroot boekjaar	Rekening 2021
	Armoedebestrijding	Bewustwording		Eigen fondsenwerving (excl. Verkoop goederen)	Verkoop goederen (WD-Winkels)				
Educatie (EDU)	13.820.172						13.820.172	13.879.238	12.994.979
Beleidsbeïnvloeding Zuiden (Benkadi)	3.911.109						3.911.109	3.982.620	5.455.550
Werkgelegenheid & Training/Job Booster (JB)	5.702.459						5.702.459	5.607.901	1.784.231
Inclusieve Agribusiness (IA) **	4.058.130						4.058.130	2.997.856	2.878.896
Duurzaam Water (DW)	1.109.282						1.109.282	2.914.485	1.259.631
Huizenbouwprogramma (LCH)	44.077						44.077	-	26.984
Capaciteitsopbouw (SPN)	8.126						8.126	-	10.085
Noodhulp (ER)	1.599.214						1.599.214	1.294.300	1.378.615
Resilience (RES)	1.164.391						1.164.391	104.050	698.855
Overig (o.a. ICT t.b.v. Allianties)	662.808						662.808	675.128	420.416
Kennismanagement	253.110						253.110	187.650	318.650
PQA	117.354						117.354	151.540	158.902
Lobby Noorden	586.644						586.644	345.760	363.534
Bewustwording		236.564					236.564	768.859	344.142
Personeels- en organisatiekosten in projectbestedingen	3.648.074-	122.082-					3.770.156-	4.648.876-	2.781.665-
Subtotaal projectbestedingen	29.388.802	114.482	-	-	-	-	29.503.284	28.260.511	25.311.806
Salarissen	2.450.124	310.705	53.636	674.765	184.177	441.296	4.114.704	4.130.909	3.876.073
Sociale lasten	370.028	52.208	9.171	107.597	21.195	63.986	624.185	724.850	576.514
Pensioenlasten	307.946	36.947	6.673	84.885	24.876	59.744	521.072	576.699	479.690
Reis- en verblijfskosten	48.258	6.313	1.157	13.689	3.328	9.194	81.938	76.374	53.389
Kosten inhuur personeel	25.861	39.808	5.537	93.236	66.261	7.533	238.235	285.104	150.383
Overige personeelskosten	120.307	16.928	2.878	38.051	19.824	23.280	221.267	169.000	162.796
Subtotaal personeelskosten	3.322.524	462.908	79.052	1.012.223	319.661	605.033	5.801.401	5.962.936	5.298.845
Wervingskosten				614.643	20.231		634.874	611.361	570.276
Huisvestingskosten	159.015	20.802	3.778	45.439		30.441	259.475	247.212	241.196
Kantoorkosten (excl. afschrijvingen)	235.309	30.851	5.586	67.596	14.119	44.711	398.171	385.500	290.196
Kosten raad van toezicht en vergaderingen organisatie	7.986	1.069	184	2.316		1.536	13.090	14.500	7.970
Kosten werkbezoeken RvB	-	-	-	-		12.330	12.330	6.000	3.160
Overige algemene kosten	82.615	10.831	10.058	26.562	19.208	15.839	165.114	157.675	131.082
Afschrijvingen activa	201.805	33.034	4.848	66.575	1.335	38.891	346.487	457.202	330.754
Subtotaal organisatiekosten	686.728	96.588	24.454	823.131	54.893	143.747	1.829.541	1.879.450	1.574.634
Totaal personeels- & organisatiekosten	4.009.252	559.496	103.506	1.835.354	374.554	748.780	7.630.942	7.842.386	6.873.480
Totaal 2022	33.398.054	673.978	103.506	1.835.354	374.554	748.780	37.134.226	36.102.897	32.185.286
Begroot 2022	32.232.792	768.859	65.539	1.883.449	375.000	797.258	36.122.897		
Realisatie voorgaand boekjaar *	28.709.852	629.104	67.918	1.681.770	352.017	744.623	32.185.286		

Verdeelsleutels

De verdeling van de personeelskosten over de kostendragers vindt plaats op basis van de gemiddelde tijdsbesteding. Bij het toerekenen van de personeelskosten is de richtlijn van GDN gevolgd. Dit houdt onder andere in dat de raad van bestuur volledig onder Beheer & Administratie valt. De algemene staffuncties vallen volledig onder Beheer & Administratie, HRM en ICT wordt toegere-

kend naar rato van het aantal fte per kostendrager. Afdeling Finance en Control valt deels ook onder PQA (grantmanagerschap op projecten).

De indirecte kosten worden verdeeld op basis van de verdeling van de personeelskosten. De werkbezoeken van de raad van bestuur worden volledig toegerekend aan Beheer en Administratie.

Het gemiddeld aantal fte's van Stichting Woord en Daad en Stichting Woord en Daad Winkels in 2022 bedroeg 73,22. In 2021 was dit 69,6 fte. Hiervan was ultimo 2022 één werkzaam in het buitenland. Onder de kostendrager verkoop goederen worden de niet aan individuele winkels toe te rekenen kosten van Stichting Woord en Daad Winkels verantwoord, die iets hoger zijn uitgekomen dan begroot door de grotere formatie.

Toelichting uitvoeringskosten

	Rekening 2022	Begroot 2022	Rekening 2021
Overige personeelskosten			
Opleidings- en trainingskosten	89.803	60.000	68.957
Onkostenvergoeding vrijwilligers	15.052	15.000	4.888
Overige personeelskosten	115.630	74.000	89.194
Totaal overige personeelskosten	220.485	149.000	163.039

Huisvestingskosten			
Huur en overige huisvestingskosten	198.145	198.092	196.155
Servicekosten (incl. energie)	45.601	41.500	40.792
Onderhoud/schoonmaakkosten	13.100	5.120	4.084
Overige huisvestingskosten	2.637	2.500	170
Totaal huisvestingskosten	259.483	247.212	241.201

Kantoorkosten			
Kantoorbenodigdheden en drukwerk	9.599	12.000	15.994
ICT licenties en servicecontracten	393.830	338.000	326.392
Porti algemeen	14.771	15.000	18.202
Communicatie	15.255	17.000	22.376
Vergaderingen organisatie	723	3.500	1.428
Overige kantoorkosten	19.282	25.000	25.463
Ontvangen omzetbelasting op externe kosten	55.278-	25.000-	118.224-
Totaal kantoorkosten	398.182	385.500	291.631

Kosten raad van toezicht			
Werkbezoeken	2.933	10.500	61-
Reiskosten	1.510	1.000	1.071
Overige kosten	8.649	3.000	5.532
Totaal kosten raad van toezicht	13.092	14.500	6.542

Kosten werkbezoeken raad van bestuur			
Werkbezoeken raad van bestuur	12.330	6.000	3.160
Totaal kosten werkbezoeken raad van bestuur	12.330	6.000	3.160

	Rekening 2022	Begroot 2022	Rekening 2021
Overige algemene kosten			
Externe controle	85.912	79.000	75.420
Advies-/notariskosten	15.659	10.250	4.917
Samenwerkingsverbanden (o.a. Prisma/Partos)	51.162	56.175	40.345
Overige algemene kosten (o.m. ISO-certificering en algemene abonnementen)	14.474	12.250	14.222
Subtotaal overige algemene kosten	167.207	157.675	134.904

Toelichting

De belangrijkste verschillen tussen begroting en realisatie in 2022 worden veroorzaakt doordat in 2022 met betrekking tot de overige personeelskosten de opleidingskosten de begroting hebben overschreden, ook de overige personeelskosten vielen hoger uit dan begroot. Hier is sprake van een inhaaleffect, nadat er in 2021 beperkte mogelijkheden waren gezien de COVID-19 maatregelen. Tevens is er een intensieve inhouse training voor een groot aantal medewerkers gegeven. De salariskosten waren € 240.000 lager dan begroot, grotendeels als gevolg van niet ingevulde vacatures. Hier tegenover staat dat voor € 170.000 aan personeel ingehuurd werd. Hiernaast hebben de ICT-kosten de begroting overschreden als gevolg van toenemend gebruik en prijzen van service en licenties. Er werden hogere omzetbelastingteruggaven ontvangen dan begroot over het boekjaar (voorbelaasting van gemengde kosten). Daarnaast is door raad van bestuur en raad van toezicht weer gereisd na versoepeling van de maatregelen in verband met COVID-19.

	Rekening 2022	Begroot 2022	Rekening 2021
Accountants honorarium			
De volgende honoraria voor de externe accountant zijn in de lasten verantwoord:			
Onderzoek jaarrekening, waaronder specifiek onderzoek maatschappelijk verantwoord ondernemen	85.912	70.000	54.508
Adviesdiensten op fiscaal terrein	-	-	-
Andere niet-controlediensten	-	-	-

De externe accountant is tevens betrokken bij diverse projectaudits van subsidieprojecten (niet in bovenstaande bedragen meegenomen).

Appendix 4: Berekening diverse normpercentages en ratio's

bedragen * € 1.000

Met ingang van 2016 is sprake van een afwijking tussen de enkelvoudige en geconsolideerde jaarrekening van Stichting Woord en Daad, door de oprichting van Stichting Woord en Daad Winkels, Foundation Word2Act in het verslagjaar Job Booster Nederland BVVanwege de afwijkende verdienmodellen worden de normen en ratio's gebaseerd op de enkelvoudige jaarrekening van Stichting Woord en Daad (zie bijlage 1).

	Begroting 2023	Rekening 2022	Begroting 2022	Rekening 2021
Som van de geworven baten	37.561	35.472	35.749	33.294
Overige baten	100	172	75	822
Totaal inkomsten Woord en Daad	37.661	35.644	35.824	34.451

Voor diverse kosten, zie model toelichting lastenverdeling

Eigen norm kosten werving baten (WD- norm max. 6% ten opzichte van geworven baten)	Begroting 2023	Rekening 2022	Begroting 2022	Rekening 2021
Kosten werving baten (excl. verkoop goederen) *	1.883	1.830	1.883	1.670
Geworven baten *	37.561	35.472	35.749	33.629
Percentage kosten werving baten (volgens CBF-criteria)	5,01%	5,16%	5,27%	4,97%

Eigen norm kosten Beheer & Administratie (max. 3,1% van totale inkomsten)	Begroting 2023	Rekening 2022	Begroting 2022	Rekening 2021
Kosten Beheer & Administratie	775	749	797	745
Totale inkomsten	37.661	35.644	35.824	34.451
Percentage kosten Beheer & Administratie	2,06%	2,10%	2,23%	2,16%

Eigen norm overhead (Kosten fondsenwerving en Beheer en Administratie max. 7,5% van totale inkomsten)	Begroting 2023	Rekening 2022	Begroting 2022	Rekening 2021
Organisatiekosten	2.814	2.578	2.681	2.415
Totale inkomsten	37.661	35.644	35.824	34.451
Percentage overhead	7,47%	7,23%	7,48%	7,01%

Vanaf 2019 wordt de business development begroting wordt genormeerd via een Return on Investment (ROI), waarbij kosten van het maken van proposities en het schrijven van aanvragen afgezet worden tegen de gerealiseerde inkomstencontracten van subsidies en bijbehorende eigen bijdragen van consortiumpartners (totale contractswaarde). De streefwaarde is een ROI van 20.

Eigen norm ROI kosten business development (Totale gerealiseerde subsidiecontracten + eigen bijdragen consortiumpartners versus kosten subsidieaanvragen min. 20)	Begroting 2023	Rekening 2022	Begroting 2022	Rekening 2021
Kosten subsidieaanvragen	608	537	513	532
Totale inkomsten	12.250	3.684	11.084	4.454
ROI	20,16	6,86	21,62	8,37

De gemiddelde ROI over de achterliggende 3 jaar ligt op 26,63, ruim boven de norm van 20. Woord en Daad heeft als norm geformuleerd dat maximaal 30% van de inkomsten mag bestaan uit subsidie-inkomsten.

Eigen norm inkomsten subsidies versus totale inkomsten (max. 30%)	Begroting 2023	Rekening 2022	Begroting 2022	Rekening 2021
Percentage subsidie van totale inkomsten	22,31%	25,71%	22,74%	22,14%

Doelbestedingsratio (totaal van de bestedingen ten opzichte van totaal van de inkomsten en ten opzichte van totaal bestedingen)	Begroting 2023	Rekening 2022	Begroting 2022	Rekening 2021
Totaal bestedingen aan doelstellingen	34.605	33.983	33.067	29.262
Totaal inkomsten	37.661	35.644	35.824	34.451
Totaal lasten	37.419	36.665	35.748	31.745
Doelbestedingsratio ten opzichte van de inkomsten	91,89%	95,34%	92,30%	84,94%
Doelbestedingsratio ten opzichte van de totale bestedingen	92,48%	92,69%	92,50%	92,18%

	Begroting 2023	Rekening 2022	Begroting 2022	Rekening 2021
Solvabiliteit (reserves / totaal vermogen)	niet gedefinieerd	16,39%	niet gedefinieerd	16,66%

Het absolute bedrag van de totale reserves nam af met € 580.058. Gezien het lagere balanstotaal verslechterde de solvabiliteit licht.

	Begroting 2023	Rekening 2022	Begroting 2022	Rekening 2021
Mutatie reserves in absolute bedragen		586.314-		134.545

Appendix 5: Toelichting kosten raad van bestuur

Naam	R.F. Molenaar MSc	
Functie	Raad van bestuur	
Dienstverband		
Aard	Onbepaald	
Uren	36	
Percentage dienstverband	100%	
Periode	01-01-2022	31-12-2022
Bezoldiging		
Bruto jaarsalaris	102.329	
Vakantiegeld	8.150	
Eindejaarsuitkering	8.456	
Variabel inkomen	-	
Totaal	118.935	
SV lasten (werkgeversdeel)	10.594	
Belaste vergoedingen/bijtellings		
Pensioenlast (werkgeversdeel)	17.776	
Totaal bezoldiging 2022	147.305	
Totaal bezoldiging 2021	139.014	

Toelichting

Vanaf 1 november 2018 is er sprake van een eenhoofdige raad van bestuur (mevr. R.F. Molenaar).

Het salaris in 2022 van de raad van bestuur ligt ruim onder het op de BSD-score van toepassing zijnde maximum van € 148.215. Hierbij is gehandeld conform de Regeling Beloning Directeuren van Goededoelenorganisaties zoals deze in 2022 van toepassing was. Zie voor een verdere toelichting hoofdstuk 5 van het jaarverslag.

Aan de leden van de raad van bestuur en raad van toezicht zijn geen leningen, voorschotten of garanties verstrekt. De leden van de raad van toezicht ontvangen geen bezoldiging.

Appendix 6: Analyse gerealiseerd saldo versus begroot saldo baten en lasten

Begroot saldo baten en lasten	43.244
Effecten rond inkomsten	
Lagere inkomsten voor sponsorprogramma particulieren	180.690-
Hogere inkomsten nalatenschappen particulieren	110.375
Lagere inkomsten overige giften particulieren	722.428-
Hogere inkomsten giften bedrijven	785.887
Hogere inkomsten uit andere fondsenwervende organisaties	550.014
Hogere inkomsten uit scholen, kerken en kerkelijke donoren	128.451
Lagere inkomsten giften vermogensfondsen	2.499.104-
Hogere inkomsten subsidies overheden	1.035.009
Hogere inkomsten uit verkoop goederen	546.866
Hogere opbrengst leveranciersrol & bewustwording	87.325
Totaal hogere inkomsten *	158.295-
Effecten rond bestedingen	
Hogere noodhulpbestedingen	304.914-
Hogere programmabestedingen	840.218-
Lagere bestedingen lobby	11.144
Lagere bestedingen bewustwording	94.881
Lagere bestedingen PQA	34.186
Hogere besteding Kennismanagement	65.460-
Hogere kosten leveranciersrol	37.967-
Totaal hogere bestedingen *	1.108.349-
Effecten rond overhead	
Lagere kosten werving baten	48.095
Hogere kosten verkoop goederen	19.554-
Lagere kosten beheer en administratie	48.478
Totaal lagere kosten overhead	77.019
Hoger saldo financiële lasten, na aftrek van de baten	7.837-
Saldo van resultaten van organisaties waarin wordt deelgenomen (was niet begroot)	101.323-
Gerealiseerd saldo baten en lasten	1.255.540-

* In 2021 werden enkele incidentele inkomsten ontvangen van significante omvang, die in 2022 en latere jaren besteed zullen worden. Het gaat hierbij bijvoorbeeld om het fonds op naam kinderpulp. De hogere bestedingen dan begroot betreffen vooral het programma IA, waar in het verslagjaar enkele meerjarige toekenningen werden gedaan die niet dusdanig begroot waren.

Zie ook de toelichting in de staat van baten en lasten voor de toevoeging en onttrekking aan reserves en fondsen van het resultaat. Zie voor verdere informatie toelichting op de geconsolideerde winst en verliesrekening, bijlage 3 en de reflectie op de afwijkingen van de begroting ook het jaarverslag.

Overige gegevens

Statutaire regeling inzake bestemming saldo baten en lasten

Statutair zijn geen aanvullende bepalingen opgenomen over de bestemming van het saldo van de baten en lasten.

Voorstel resultaatbestemming

Hiervoor wordt verwezen naar de staat van baten en lasten, waar dit onderaan nader is uitgewerkt.

Gebeurtenissen na balansdatum

Na balansdatum hebben zich geen gebeurtenissen als hier bedoeld plaatsgevonden.

Controleverklaring van de onafhankelijk accountant

Op de volgende pagina is de controleverklaring van de onafhankelijke accountant opgenomen.

Ondertekening door raad van bestuur en raad van toezicht

Opgesteld en vastgesteld door:

NAMENS DE RAAD VAN BESTUUR

R.F. Molenaar MSc - directeur-bestuurder

goedgekeurd door:

NAMENS DE RAAD VAN TOEZICHT

Ds. G. J. Baan MA - voorzitter

Drs. A.M. van der Bijl RA

K.F.C. van Dijk – Bulten

G. den Hartog - secretaris

Mr. J.L. van den Heuvel

Ing. B. Jaspers-Faijer

P.W. Nobel RA

Mr. M. Overbeeke-Boer

Dr. R. Toes

te Gorinchem in de vergadering van 24 maart 2023

was getekend door alle leden te Gorinchem in de vergadering van 24 maart 2023



Appendix 7: Controleverklaring van de onafhankelijke accountant

Aan: de raad van toezicht van Stichting Reformatorische Hulpactie Woord en Daad te Gorinchem.

Verklaring over de in het jaarverslag opgenomen jaarrekening 2022

Ons oordeel

Wij hebben de geconsolideerde jaarrekening 2022 (pagina 44 tot en met 70) van Stichting Reformatorische Hulpactie Woord en Daad te Gorinchem gecontroleerd.

Naar ons oordeel geeft de in dit jaarverslag opgenomen geconsolideerde jaarrekening een getrouw beeld van de grootte en de samenstelling van het vermogen van Stichting Reformatorische Hulpactie Woord en Daad per 31 december 2022 en van het resultaat over 2022 in overeenstemming met de Richtlijnen voor de Jaarverslaggeving, in het bijzonder Richtlijn 650 Fondsenwervende organisaties.

De geconsolideerde jaarrekening bestaat uit:

1. de balans per 31 december 2022;
2. de staat van baten en lasten over 2022; en
3. de toelichting met een overzicht van de gehanteerde grondslagen voor financiële verslaggeving en andere toelichtingen.

De basis voor ons oordeel

Wij hebben onze controle uitgevoerd volgens het Nederlands recht, waaronder ook de Nederlandse controlestandaarden vallen. Onze verantwoordelijkheden op grond hiervan zijn beschreven in de sectie 'Onze verantwoordelijkheden voor de controle van de jaarrekening'.

Wij zijn onafhankelijk van Stichting Reformatorische Hulpactie Woord en Daad zoals vereist in de Verordening inzake de onafhankelijkheid van accountants bij assurance-opdrachten (ViO) en andere voor de opdracht relevante onafhankelijkheidsregels in Nederland. Verder hebben wij voldaan aan de Verordening gedrags- en beroepsregels accountants (VGBA).

Wij vinden dat de door ons verkregen controle-informatie voldoende en geschikt is als basis voor ons oordeel.

Materialiteit

Op basis van onze professionele oordeelsvorming hebben wij de materialiteit voor de jaarrekening als geheel bepaald op € 912.500. De materialiteit is gebaseerd op 2,5% van de totale bestedingen. De totale bestedingen worden beschouwd als een passende benchmark, omdat Stichting Reformatorische Hulpactie Woord en Daad door de totale bestedingen haar doelstellingen tracht



Materialiteit	€ 912.500, gebaseerd op 2,5% van de totale bestedingen.
Reikwijdte van de controle	Stichting Reformatorische Hulpactie Woord en Daad staat aan het hoofd van een groep van rechtspersonen: Stichting Woord en Daad Winkels, Job Booster Nederland BVen Word2Act Foundation.
Kernpunten	• De verwerking en verantwoording van baten • Bestedingen en verplichtingen ten behoeve van de doelstelling • Reserves en fondsen • Financiële vaste activa

te bereiken. Het percentage van 2,5% van de totale bestedingen is een algemeen aanvaard uitgangspunt binnen de accountantscontrole. De materialiteit over 2021 bedroeg € 787.000 (2,5% van de totale bestedingen).

Wij houden ook rekening met (mogelijke) afwijkingen die naar onze mening voor de gebruikers van de jaarrekening om kwalitatieve redenen materieel zijn, zoals onder andere de verantwoorde beloning van het bestuur en de leden van de raad van toezicht. Een ander voorbeeld is de specifieke verantwoordingscriteria uit de waarderingsgrondslagen, zoals het bestedingspercentage, het percentage voor de kosten van beheer en administratie en het wervingspercentage.

Wij zijn met de raad van toezicht overeengekomen dat wij tijdens onze controle geconstateerde afwijkingen boven € 20.500 aan de raad rapporteren, alsmede kleinere afwijkingen die naar onze mening om kwalitatieve redenen relevant zijn.

Reikwijdte van de groepscontrole

Stichting Reformatorische Hulpactie Woord en Daad staat aan het hoofd van een groep van rechtspersonen. De financiële informatie van deze groep is opgenomen in de geconsolideerde jaarrekening van Stichting Reformatorische Hulpactie Woord en Daad en betreft: Stichting Woord en Daad Winkels, Job Booster Nederland B.V. en Word 2 Act Foundation.

Gegeven onze eindverantwoordelijkheid voor het oordeel zijn wij verantwoordelijk voor de aansturing van, het toezicht op en de uitvoering van de groepscontrole. In dit kader hebben wij de aard en omvang van de werkzaamheden bepaald die voor de groepsonderdelen uitgevoerd zijn.

Bepalend hierbij is de omvang en/of het risicoprofiel van de groepsonderdelen of de activiteiten. Op grond hiervan hebben wij de groepsonderdelen geselecteerd, waarbij een controle of beoordeling van de volledige financiële informatie of specifieke posten noodzakelijk was.

Onze groepscontrole heeft zich gericht op Stichting Woord en Daad Winkels vanwege het feit dat dit onderdeel zich door middel van de exploitatie van kringloopwinkels richt op het werven van baten ten gunste van de doelstellingen van Stichting Reformatorische Hulpactie Woord en Daad. Bij dit groepsonderdeel hebben wij zelf een beoordelingsopdracht met additionele werkzaamheden uitgevoerd.

Wij hebben geen gebruik gemaakt van andere accountants bij de controle van groepsonderdelen.

In totaal hebben wij met onze werkzaamheden voor Stichting Reformatorische Hulpactie Woord en Daad en Stichting Woord en Daad Winkels een scope van meer dan 98% gerealiseerd voor het totaal van de baten, de bestedingen, het balanstotaal en het saldo van baten en lasten.

Door bovengenoemde eigen werkzaamheden bij (groeps)onderdelen hebben wij voldoende en geschikte controle-informatie met betrekking tot de financiële informatie van de groep verkregen om een oordeel te geven over de geconsolideerde jaarrekening.

De kernpunten van onze controle

In de kernpunten van onze controle beschrijven wij zaken die naar ons professionele oordeel het belangrijkst waren tijdens onze controle van de jaarrekening. De kernpunten van onze controle hebben wij met de raad van toezicht gecommuniceerd, maar vormen geen volledige weergave van hetgeen is besproken.

Wij hebben onze controlewerkzaamheden met betrekking tot deze kernpunten bepaald in het kader van de jaarrekeningcontrole als geheel. Onze bevindingen ten aanzien van de individuele kernpunten moeten in dat kader worden gezien en niet als afzonderlijke oordelen over deze kernpunten.

Kernpunt 1

De verwerking en verantwoording van baten

De nauwkeurige en volledige verwerking en verantwoording van de verschillende bronnen van inkomsten is een kernpunt in de controle. Het betreft de baten die door de donateurs, subsidiegevers en anderen verstrekt zijn aan Stichting Reformatorische Hulpactie Woord en Daad in het kader van de doelstellingen die Stichting Reformatorische Hulpactie Woord en Daad nastreeft.

Onze controleaanpak

Wij hebben een overwegend systeemgerichte controleaanpak gepland en uitgevoerd. Wij hebben verschillende interne controleprocedures gericht op de verwerking van de verschillende baten gecontroleerd, waaronder de procedures van de maandelijkse omzetaansluiting en kastelling bij Woord en Daad Winkels, de interne controles op de afdracht van inkomsten van de Comités, de maandelijkse interne controle op de baten van het sponsorprogramma en de interne controle op de aan subsidieprogramma's toegerekende doorbelaste kosten. Daarnaast hebben wij gegevensgerichte werkzaamheden uitgevoerd zoals de controle van de afgrenzing van inkomsten, het maken van aansluitingen met de toekenning van bijdragen en de controles op de inkomsten van nalatenschappen. Omwille van efficiency in onze controle hebben wij de controle van nalatenschappen gegevensgericht gecontroleerd.

Onze observatie

Wij hebben geen relevante observaties op dit onderdeel.

Kernpunt 2

Bestedingen en verplichtingen ten behoeve van de doelstelling

Stichting Reformatorische Hulpactie Woord en Daad voert activiteiten uit om haar doelstellingen te kunnen behalen. Deze activiteiten worden in de jaarrekening verantwoord als bestedingen in het kader van de doelstelling. De verantwoording van deze bestedingen beschouwen wij als een belangrijke post in de jaarrekening van Stichting Reformatorische Hulpactie Woord en Daad als 'goededoelenorganisatie' en is daarmee een kernpunt in onze controle.

Controle-aanpak

Wij hebben een overwegend systeemgerichte controleaanpak gepland en uitgevoerd. Bij onze systeemgerichte werkzaamheden hebben wij aandacht besteed aan de werking van de interne beheersing inzake de selectie- en goedkeuringsfase en de afrondingsfase van de subsidietoekenning aan samenwerkingspartners.

Bij de selectie- en goedkeuringsfase betreft dit de interne beheersing rond de ingediende projectaanvragen conform de voorwaarden die daaraan gesteld worden en de goedkeuring daarvan door bevoegde functionarissen. Bij de afrondingsfase van het proces van subsidietoekenning aan partnerorganisaties betreft dit de interne controle door middel van het eindmemorandum. In het eindmemorandum worden de bevindingen en conclusies vastgelegd over het inhoudelijk en financieel verslag van de projectpartner en wordt vastgesteld in hoeverre de bestedingen rechtmatig zijn en of de partner aanspraak heeft op een slotbetaling.

Onze gegevensgerichte werkzaamheden bestonden uit het maken van een aansluiting tussen de bestedingen ten behoeve van de doelstelling en de daarmee corresponderende verplichtingen in de jaarrekening. Wij hebben vastgesteld dat de in de jaarrekening verantwoorde bedragen aansluiten op de afgesloten contracten met partnerorganisaties en dat de omrekeningen tegen de contractvaluta's naar euro's juist heeft plaatsgevonden. Wij hebben vastgesteld dat de contracten door de juiste functionaris ondertekend zijn en dat de bestedingen behoren tot de doelstellingen van Stichting Reformatorische Hulpactie Woord en Daad.

Onze observatie

Wij hebben geen relevante observaties op dit onderdeel.

Kernpunt 3

Reserves en fondsen

Wij beschouwen de toerekening van het resultaat aan de reserves en fondsen van geoormerkte baten als een kernpunt. Reden hiervoor is dat opname in een bestemmingsfonds vereist is voor zover door derden geoormerkte baten nog niet besteed zijn aan de doelstelling waarvoor deze verstrekt zijn. De bestemmingsfondsen geven daarmee het inzicht welk deel van de geoormerkte baten op een later moment besteed wordt in overeenstemming met de doelstelling. De toelichting op de toevoegingen en onttrekkingen aan de fondsen en de reserves is eveneens van belang.

Controle-aanpak

Wij hebben een overwegend systeemgerichte controleaanpak gepland en deze conform de planning uitgevoerd. De systeemgerichte werkzaamheden richten zich op de opzet, het bestaan en de werking van de interne controle die alle baten koppelen aan doelstellingen die door de verstrekkers bepaald zijn. Datzelfde gebeurt voor alle bestedingen. Ook deze worden gekoppeld aan bepaalde doelstellingen van Stichting Reformatorische Hulpactie Woord en Daad. Of deze koppelingen op de juiste wijze plaatsvinden, wordt intern gecontroleerd. Onze gegevensgerichte detailwerkzaamheden betreffen onder andere de controle op de handmatige correcties die per jaareinde gedaan worden voor de koppeling van de baten en lasten aan de doelstellingen en die van invloed zijn op de toevoegingen en onttrekkingen aan de reserves en fondsen. Ook het in detail controleren van de juistheid van de toerekening van het resultaat aan de algemene reserve valt onder onze werkzaamheden.

Onze observatie

Wij hebben geen relevante observaties op dit onderdeel.

Kernpunt 4

Financiële vaste activa

Kernpunt in de controle is de waardering van de lening aan Stichting PSI, Incluvest B.V. (Inclusive Agribusiness), IntelligentConnectIT BV en de leningen Job Booster B.V. NL. De waardering en specifiek het bepalen of er aanwijzingen zijn dat de leningen aan een bijzondere waardevermindering onderhevig is, zien wij als kernpunt in de controle, omdat dit afhankelijk van schattingen door het bestuur.

Controle-aanpak

Wij hebben een overwegend gegevensgerichte controleaanpak gehanteerd. Daarvoor hebben wij kennis genomen van de documenten, zoals de leningsovereenkomsten, financiële informatie van de betreffende organisaties, de onderbouwingen van het bestuur over de mogelijke aanwezigheid van objectieve aanwijzingen voor bijzondere waardeverminderingen en de toekomstige verwachtingen met betrekking tot de aflossingscapaciteit van de lening-nemers. Voorts hebben wij inlichtingen ingewonnen bij sleutelfunctionarissen van Stichting Reformatorische Hulpactie Woord en Daad en de gemaakte schattingen, uitgangspunten en veronderstelling met betrekking tot de waardering beoordeeld in samenhang met de onderliggende documenten.

Onze observatie

Wij hebben geen relevante observaties op dit onderdeel.

Verklaring over de in het jaarverslag opgenomen andere informatie

Naast de jaarrekening en onze controleverklaring daarbij omvat het jaarverslag andere informatie, die bestaat uit:

- het bestuursverslag (pagina 5 tot en met 43);
- de overige gegevens (pagina 71);
- de meerjarenbegroting 2023 - 2027 (pagina 77);
- de bijlagen (pagina 78 tot en met 89).

Op grond van onderstaande werkzaamheden zijn wij van mening dat de andere informatie:

- met de jaarrekening verenigbaar is en geen materiële afwijkingen bevat;
- alle informatie bevat op grond van de Richtlijnen voor de Jaarverslaggeving, in het bijzonder Richtlijn 650 Fondsenwervende organisaties.

Wij hebben de andere informatie gelezen en hebben op basis van onze kennis en ons begrip, verkregen vanuit de jaarrekeningcontrole of anderszins, overwogen of de andere informatie materiële afwijkingen bevat. Met onze werkzaamheden hebben wij voldaan aan de vereisten in de Richtlijnen voor de Jaarverslaggeving, in het bijzonder Richtlijn 650 Fondsenwervende organisaties en de Nederlandse Standaard 720. Deze werkzaamheden hebben niet dezelfde diepgang als onze controlewerkzaamheden bij de jaarrekening.

Het bestuur is verantwoordelijk voor het opstellen van de andere informatie, waaronder het bestuursverslag en de overige gegevens in overeenstemming met de Richtlijnen voor de Jaarverslaggeving, in het bijzonder Richtlijn 650 Fondsenwervende organisaties.

Verklaring betreffende overige door wet- of regelgeving gestelde vereisten Benoeming

Wij zijn door de raad van toezicht in maart 2017 benoemd als accountant van Stichting Reformatorische Hulpactie Woord en Daad vanaf de controle van het boekjaar 2017.

Beschrijving van verantwoordelijkheden met betrekking tot de jaarrekening Verantwoordelijkheden van het bestuur en de raad van toezicht voor de jaarrekening

Het bestuur is verantwoordelijk voor het opmaken en getrouw weergeven van de jaarrekening in overeenstemming met de Richtlijnen voor de Jaarverslaggeving, in het bijzonder Richtlijn 650 Fondsenwervende organisaties. In dit kader is het bestuur verantwoordelijk voor een zodanige interne beheersing als het bestuur noodzakelijk acht om het opmaken van de jaarrekening mogelijk te maken zonder afwijkingen van materieel belang als gevolg van fouten of fraude.

Bij het opmaken van de jaarrekening moet het bestuur afwegen of de onderneming in staat is om haar werkzaamheden in continuïteit voort te zetten. Op grond van genoemd verslaggevingsstelsel moet het bestuur de jaarrekening opmaken op basis van de continuïteitsveronderstelling, tenzij het bestuur het voornemen heeft om de stichting te liquideren of de bedrijfsactiviteiten te

beëindigen of als beëindiging het enige realistische alternatief is. Het bestuur moet gebeurtenissen en omstandigheden waardoor gereede twijfel zou kunnen bestaan of de organisatie haar bedrijfsactiviteiten in continuïteit kan voortzetten, toelichten in de jaarrekening. De raad van toezicht is verantwoordelijk voor het uitoefenen van toezicht op het proces van financiële verslaggeving van de organisatie.

Onze verantwoordelijkheden voor de controle van de jaarrekening

Onze verantwoordelijkheid is het zodanig plannen en uitvoeren van een controleopdracht dat wij daarmee voldoende en geschikte controle-informatie verkrijgen voor het door ons af te geven oordeel. Onze controle is uitgevoerd met een hoge mate maar geen absolute mate van zekerheid waardoor het mogelijk is dat wij tijdens onze controle niet alle materiële fouten en fraude ontdekken.

Afwijkingen kunnen ontstaan als gevolg van fraude of fouten en zijn materieel indien redelijkerwijs kan worden verwacht dat deze, afzonderlijk of gezamenlijk, van invloed kunnen zijn op de economische beslissingen die gebruikers op basis van deze jaarrekening nemen. De materialiteit beïnvloedt de aard, timing en omvang van onze controlewerkzaamheden en de evaluatie van het effect van onderkende afwijkingen op ons oordeel.

Wij bevestigen aan de raad van toezicht dat wij de relevante ethische voorschriften over onafhankelijkheid hebben nageleefd. Wij communiceren ook met de raad over alle relaties en andere zaken die redelijkerwijs onze onafhankelijkheid kunnen beïnvloeden en over de daarmee verband houdende maatregelen om onze onafhankelijkheid te waarborgen.

Wij bepalen de kernpunten van onze controle van de jaarrekening op basis van alle zaken die wij met de raad van toezicht en de audit commissie hebben besproken. Wij beschrijven deze kernpunten in onze controleverklaring, tenzij dit is verboden door wet- of regelgeving of in buitengewoon zeldzame omstandigheden wanneer het niet vermelden in het belang van het maatschappelijk verkeer is.

Wij verwijzen voor onze nadere verantwoordelijkheden naar de site van de Koninklijke Nederlandse Beroepsorganisatie van Accountants: www.nba.nl/NL_algemeen_01.

Amsterdam, 30 maart 2023
Dubois & Co. Registeraccountants

ValidSigned door G. Visser RA

G. Visser RA

ValidSigned door A.A. Hammega RA

A.A. Hammega RA

Regulier - meerjarenbegroting 2023-2027

De reguliere begroting omvat het reguliere deel van inkomsten/bestedingen (excl. Business development) en wordt gebruikt voor externe publicatie

Omschrijving	Begroting 2023 (regulier)	Begroting 2024 (regulier)	Begroting 2025 (regulier)	Begroting 2026 (regulier)	Begroting 2027 (regulier)
Baten					
Sponsorprogramma particulieren	10.800.000	11.016.000	11.236.320	11.461.046	11.690.267
Kringloopwinkels	2.000.000	2.200.000	2.420.000	2.662.000	2.928.200
Nalatenschappen	1.000.000	1.000.000	1.000.000	1.000.000	1.000.000
Overige giften particulieren	3.945.000	4.142.250	4.349.363	4.566.831	4.795.172
Noodhulp particulieren	600.000	600.000	600.000	600.000	600.000
Bedrijven	4.000.000	4.400.000	4.620.000	4.851.000	5.093.550
Noodhulp bedrijven	300.000	300.000	300.000	300.000	300.000
Giften kerken en andere FWO (incl. kindsponsoring)	1.700.000	1.785.000	1.874.250	1.967.963	2.066.361
Noodhulp kerken en andere FWO	550.000	550.000	550.000	550.000	550.000
Subsidies overheden	8.403.618	9.243.980	10.168.378	11.185.216	8.388.912
Vermogensfondsen	3.575.000	3.646.500	3.719.430	3.793.819	3.869.695
Eigen bijdragen door consortiumleden (ook in bestedingen)	687.506	790.632	909.227	1.045.611	1.202.452
Som van de geworven baten	37.561.124	39.674.362	41.746.967	43.983.484	42.484.609
Overige baten					
Baten leveranciersrol	100.000	102.000	104.040	106.121	108.243
Som van de baten	37.661.124	39.776.362	41.851.007	44.089.605	42.592.852
Lasten					
Programma's incl. projectmanagement					
Educatie (EDU)	13.830.696	14.522.231	15.103.120	15.858.276	16.175.441
Werkegelegenheid & Training/Job Booster (E&T/JB)	5.809.241	6.390.165	7.029.182	7.732.100	8.505.310
Inclusieve Agribusiness (IA)	2.965.400	3.261.940	3.588.134	3.946.947	4.341.642
Duurzaam Water (DW)	3.889.669	4.473.119	4.920.431	5.412.474	5.953.721
Weerbaarheid (RES)	82.370	98.844	118.613	142.335	170.802
Noodhulp (ER)	1.309.960	1.309.960	1.309.960	1.309.960	1.309.960
Beleidsbeïnvloeding Zuiden (Benkadi)	4.030.191	3.886.334	3.871.494	3.531.007	0
Algemeen (GEN)	500.000	510.000	520.200	530.604	541.216
Koersresultaat	0	0	0	0	0
Kennismanagement, netwerken, allianties, lokale vertegenwoordiging	490.256	500.061	510.062	520.264	530.669
Projectkwaliteitsborging (PQA)	187.780	191.536	195.366	199.274	203.259
Lobby Noorden	475.530	485.041	494.741	504.636	514.729
Bewustwording	882.260	899.905	917.904	936.262	954.987
Partnerrol nog te alloceren via nieuwe projectopdrachten	71.856	73.293	74.759	76.254	77.779
Leveranciersrol	80.262	81.868	83.505	85.175	86.879
Totaal doelstelling	34.605.471	36.684.296	38.737.470	40.785.567	39.366.394
Kosten fondsenwerving	2.038.819	2.079.596	2.121.187	2.163.611	2.206.883
Kosten Beheer en Administratie	774.745	790.240	806.045	822.166	838.609
Totaal overhead	2.813.564	2.869.836	2.927.232	2.985.777	3.045.493
Som van de lasten	37.419.035	39.554.132	41.664.703	43.771.344	42.411.887
Saldo financiële baten en lasten	-35.000	-35.700	-36.414	-37.142	-37.885
Resultaat	207.089	186.530	149.890	281.119	143.080



Bijlagen

BIJLAGE 1

Raad van bestuur en raad van toezicht

Raad van bestuur

R.F. Molenaar MSc
 Functie: Directeur-bestuurder
 Ingangsdatum: per 01-01-2016

Raad van toezicht

Naam	Jaar 1e verkiezing	Aftredend / herbenoembaar op
Ds. G.J. Baan - voorzitter Predikant	2021	31-12-2024 herbenoembaar
P.W. Nobel RA Registeraccountant	2011	31-12-2022 niet herbenoembaar
Ing. B. Jaspers Faijer - vicevoorzitter Wethouder	2014	31-12-2025 niet herbenoembaar
Mr. M.A. Overbeeke - Boer Hoofd stafbureau Voorzitter/Presidium Tweede Kamer	2014	31-12-2025 niet herbenoembaar
Dr. R. Toes Voorzitter College van Bestuur van de scholengroep Driestar-Wartburg	2015	31-12-2022 herbenoembaar
G. den Hartog Ondernemer	2019	31-12-2022 Herbenoembaar
Dr. R. Toes Voorzitter College van Bestuur van het Wartburgcollege	2015	31-12-2022 herbenoembaar
K.F.C. Bulten - van Dijk Zelfstandig ondernemer	2021	31-12-2024 herbenoembaar
drs. A.M. van der Bijl RA Financieel directeur	2022	31-12-2025 herbenoembaar

Auditcommissie

Naam	Aftredend / herbenoembaar op
P.W. Nobel RA Registeraccountant	31-12-2022 niet herbenoembaar
G. den Hartog Ondernemer	31-12-2022 herbenoembaar
Drs. A.M. van der Bijl RA Financieel directeur	31-12-2025 herbenoembaar

BIJLAGE 2 Nevenfuncties

Directeur-bestuurder

Rina Molenaar MSc	
Nevenfuncties	Risicoanalyse
Bestuurslid Prisma (onbezoldigd)	Geen risico's, nevenfunctie past bij functie Woord en Daad
Auteur Jongbloed (bezoldigd)	Geen risico, nevenfunctie past soms bij functie Woord en Daad
Bestuurslid Partos (onbezoldigd)	Geen risico, nevenfunctie past bij functie Woord en Daad
Columnist Reformatorisch Dagblad	Geen risico's, nevenfunctie past bij Woord en Daad
Bestuurslid Vrienden van Leliezorggroep	Geen risico's
Bestuurslid vrienden voor Ikazia	Geen risico's

Raad van toezicht

Naam	Nevenfuncties
Ds. G.J. Baan - voorzitter Predikant	- Bestuurslid William Carey Foundation - Voorzitter Karunia foundation - Voorzitter Vereniging Organisten Gereformeerde Gemeenten - Docent Pastoraat en Missiologie Cursus Godsdienst Onderwijs Gereformeerde Gemeenten – HBO Opleiding - Associate Researcher Theologische Universiteit Apeldoorn
Dhr. B. Jaspers Faijer Wethouder	- Bestuurslid Vereniging Nederlandse Gemeenten afdeling Overijssel (VNG-Overijssel). - Bestuurslid Natuurnetwerk Gemeenten
G. den Hartog Ondernemer	- Dagelijks bestuurder Waterschap Rivierenland - Directie PLS BV producent til/transfer techniek voor de gezondheidszorg - Lid raad van toezicht Stichting Woord en Daad Winkels - Bestuurslid Stichting Poverty Share Investments (PSI) - Lid van bestuur van het NWB Fonds (Nederlandse Waterschap Bank)
P.W. Nobel RA Registeraccountant	- Bestuurslid Stichting Poverty Share Investments (PSI) - Lid raad van toezicht Stichting Woord en Daad Winkels - Raad van toezicht Stichting RefSVO. (RefSVO is het landelijk Reformatorisch Samenwerkingsverband voor Voortgezet Onderwijs en Voortgezet Speciaal Onderwijs)
Mr. M.A. Overbeeke – Boer Hoofd stafbureau Voorzitter/Pre-sidium Tweede Kamer	
Dr. R. Toes Voorzitter College van Bestuur van de scholengroep Drie-star-Wartburg	Lid van de raad van bestuur van ETF (Evangelische Theologische Faculteit) te Leuven (België).
K.F.C. Bulten – van Dijk Zelfstandig ondernemer	
drs. A.M. van der Bijl RA Financieel directeur	- Financieel directeur Florensis Holding BV, Hendrik-Ido-Ambacht - Lid raad van commissarissen RedStar Holding BV, De Lier - Lid raad van toezicht Stichting Cedrah, Barendrecht - Voorzitter raad van toezicht Stichting Distinto, Barendrecht - Lid raad van toezicht Stichting Woord en Daad Winkels, Gorinchem

BIJLAGE 3 Gouden Oor Erkenning



GOUDEN OOR ERKENNING

Nr. 20-0556-H

Vedas Quality Certification bevestigt dat

Stichting Woord en Daad

Spijksedijk 16-E
4207 GN GORINCHEM, Nederland

voldoet aan de eisen gesteld in de

Gouden Oor Standaard, niveau 3
Gehoor geven aan feedback van klanten
Versie februari 2018

De erkenning is van toepassing op:

Het omgaan met klantfeedback met betrekking tot haar kernactiviteiten: het verwerven en besteden van fondsen ten behoeve van armoedebestrijding in ontwikkelingslanden.

Deze organisatie is gecertificeerd sinds:

12 juli 2018

Dit certificaat is geldig tot:

12 juli 2023

De audit is uitgevoerd onder leiding van:

D. Koster
Lead Auditor



Plaats en datum:

Langedijk, 4 oktober 2022

namens de certificatie-instelling:

VEDAS QUALITY B.V.

P.A. Boon
Certificatiebesliser

Het niet nakomen van de in de certificatie-overeenkomst genoemde voorwaarden kan leiden tot het ongeldig verklaren van dit certificaat.

Vedas Quality | Certification – www.vedasquality.nl – info@vedasquality.nl

BIJLAGE 4 Maatschappelijk Verantwoord Ondernemen

Voor Woord en Daad is maatschappelijk verantwoord ondernemen (MVO) een belangrijk thema. Niet alleen bij de manier waarop we onze organisatie inrichten en praktische keuzes maken, maar ook bij het werk van onze partnerorganisaties wereldwijd. Partnerorganisaties en consortia benaderen we volgens ons IMVO-beleid. Voor de activiteiten in Nederland is een MVO-beleid opgesteld. In ons MVO-beleid volgen we de ISO 26000 richtlijn. Dit is een internationale, veelomvattende richtlijn die onderscheid maakt in principes en thema's, zoals de thema's milieu of eerlijk zaken-doen. De beleidsperiode waarover wordt gerapporteerd loopt van 2021 tot 2025. De GRI-tabel (Global Reporting Initiative) is een algemeen aanvaarde verslaggevingsrichtlijn over de economische, milieugerelateerde en sociale duurzaamheidsprestaties van een organisatie. Op pagina 83 is de GRI-tabel opgenomen met verwijzingen naar bijbehorende pagina's in het jaarverslag. De MVO-verklaring van de accountant is te vinden op pagina 84. In het verslagjaar was Woord en Daad nauw betrokken bij de ontwikkeling van een MVO-richtlijn door Partos, die aandachtspunten en praktische voorbeelden biedt aan Partos-leden rond MVO.

Hieronder noemen we nog wat voorbeelden van MVO in de praktijk bij Woord en Daad.

Milieu-gerelateerd:

- Compensatie van de volledige CO₂-uitstoot van de gehele organisatie (o.a. vliegreizen, woon-werkverkeer medewerkers, zakelijk verkeer). Over 2022 bedroeg de compensatie voor CO₂-uitstoot voor onze totale organisatie 424 ton CO₂. Via een bijdrage aan het zonnepanelen klimaatproject van de Climate Neutral Group in Tsjaad voorzien we vele huishoudens in het vluchtelingenkamp Iridimi (Oost-Tsjaad) van de basisbehoeften aan huishoudelijke energie door het gebruik van zonnepanelen. Dit klimaatproject heeft een Gold Standard certificering, wat garandeert dat de effecten, monitoring en auditing van emissie-reductie projecten op de juiste manier worden uitgevoerd.
- Door deze compensatie zijn we door de Climate Neutral Group gecertificeerd als volledig groene organisatie.
- Woord en Daad is gehuisvest in een energiezuinig pand dat de A++-status heeft (dit resulteert naast winst op het gebied van duurzaamheid ook in lagere energiekosten), het pand verbruikt groene energie;
- In 2020 werd thuiswerken door COVID-19 gemeengoed. Inmiddels is er sprake van hybride werken, waarbij een structurele besparing wordt gerealiseerd rond woon-werkverkeer, minder

papierverbruik en minder internationale reizen. De totale CO₂-uitstoot van de hele organisatie bedroeg 424 ton, ten opzichte van 210 ton in 2021.

- Er wordt energiezuinige apparatuur en gerecycled papier gebruikt en er is papier- en afvalscheiding; In 2022 is 893 kilogram (2021: 777 kilogram) papier verbruikt. Er wordt gestimuleerd om steeds minder papier te gebruiken onder andere door sponsorpost digitaal te verzenden en verdere automatisering en digitalisering;
- De koffie op kantoor is eerlijk geproduceerd; in samenwerking met Kaars Koffie en Woord en Daad in Nicaragua. Thee is fair trade gecertificeerd.

Economisch-gerelateerd:

Ook in onze programma's besteden we aandacht aan maatschappelijk verantwoord ondernemen. Hiervoor is een IMVO-beleid geschreven en besproken in diverse samenwerkingsverbanden. Voor de beleidsperiode 2021-2025 is het MVO-beleid aangevuld en aangescherpt. Woord en Daad blijft ambitieus als het gaat om verbeteringen. Kernthema's uit het meerjarenbeleidsplan als systeemverandering, klimaatveerbaarheid en het blijvend bereiken van allerarmsten komen in ieder programma terug en zijn nauw verbonden met ons IMVO-beleid.

In 2022 is de dialoog en uitwisseling met partnerorganisaties rond identiteit en ons geactualiseerde integriteitsbeleid voortgezet. Naast tips en trucs op aanpassing van systemen en procedures is blijvende bewustwording van risico's cruciaal. Jaarlijks laat Woord en Daad een EDP audit en een ethical hack uitvoeren om risico's op bijvoorbeeld datalekken of ongeautoriseerde toegang tot systemen te verkleinen.

Sociaal-gerelateerd:

- Iedere medewerker krijgt de kans zijn vaardigheden te ontwikkelen, onder andere via de Woord en Daad Academy. Hierin staan specifieke onderwerpen centraal zoals stakeholdermanagement, maar ook integriteit of inhoudelijke programmasesies.
- Bij Woord en Daad is veel aandacht voor veilig reizen. Er is een veiligheidsbeleid opgesteld alsook een veiligheidshandboek. Daarnaast ontvangen reizende medewerkers een veiligheidstraining en worden ze eens in de twee à drie jaar medisch gekeurd.
- Werkdruk en medewerkertevredenheid zijn items waarop actief wordt gemonitord en zonodig actie op wordt ondernomen. Duurzame inzetbaarheid is het uitgangspunt.

Referentietabel GRI-standaarden

MVO wordt door Woord en Daad integraal toegepast, zie in onderstaande tabel de referentie naar de diverse GRI-standaarden en de verwijzing naar de beschrijving in dit jaarverslag

Referentie	Omschrijving	Vindplaats jaarverslag 2022
UNIVERSEEL		
GRI 102-1	Organisatiename	Colofon
GRI 102-2	Activiteiten, merken en diensten	Woord en Daad in het kort, voortvarend
GRI 102-3	Locatie hoofdkantoor	Colofon
GRI 102-4	Locatie activiteiten	Colofon, Woord en Daad in het kort, voortvarend; De wereld van Woord en Daad
GRI 102-5	Rechtsvorm	Colofon
GRI 102-6	Markten	2022 in kerncijfers; Waardecreatiemodel
GRI 102-7	Omvang van de organisatie	2022 in kerncijfers; Waardecreatiemodel; Hoofdstuk 5 Financiële verantwoording
GRI 102-8	Werknemers en andere betrokkenen	2022 in kerncijfers; Hoofdstuk 4.1.3 Medewerkers
GRI 102-9	Leveranciersketen	Waardecreatiemodel
GRI 102-10	Significante veranderingen	2022 in kerncijfers; Samenvatting, Hoofdstuk 5 Financiële verantwoording
GRI 102-11	Preventieve maatregelen	Hoofdstuk 4.1.4 Integriteit; Bijlage 5 Interne controle en risicomanagement; Bijlage 6 Assurance rapport
GRI 102-12	Externe gedragslijnen en codes	Hoofdstuk 4.2.2 Kwaliteitsmanagement; Hoofdstuk 4.2.3 Gedragscodes en certificering; Hoofdstuk 4.2.4 MVO beleid; Hoofdstuk 5 Financiële verantwoording
GRI 102-13	Lidmaatschappen	Hoofdstuk 4.2.3 Gedragscodes en certificeringen; Bijlage 7 Stakeholders en netwerken 2022
GRI 102-14	Verklaring bestuursorgaan MVO	Hoofdstuk 4.2.4 MVO-beleid;
GRI 102-15	Key impacts, risico's en kansen	Hoofdstuk 3 Verantwoorden, leren en innoveren; Hoofdstuk 4.1.2 Risicomanagement; Hoofdstuk 4.1.4 Integriteit; Hoofdstuk 4.2 Beleid en bestuur;
GRI 102-16	Waarden, standaarden, gedragsnormen	Waardecreatiemodel; Hoofdstuk 4.1.4 Integriteit; Hoofdstuk 4.2 Beleid en bestuur
GRI 102-18	Bestuursstructuur	Hoofdstuk 4.2 Beleid en bestuur; Bijlage 1 Raad van bestuur en raad van toezicht; Bijlage 2 Nevenfuncties
GRI 102-35	Beloning	Hoofdstuk 4.1.3 Medewerkers; Hoofdstuk 4.2.1.2 Directeur-bestuurder; Hoofdstuk 5 Financiële verantwoording Grondslagen voor de jaarrekening, Appendix 5
GRI 102-36	Vaststelling beloning	Hoofdstuk 4.1.3 Medewerkers; Hoofdstuk 4.2.1.2 Directeur-bestuurder;
GRI 102-40	Stakeholdergroepen	Waardecreatiemodel; Bijlage 7 Stakeholders en netwerken 2022
GRI 102-41	Collectieve arbeidsovereenkomsten	Hoofdstuk 4.1.3 Medewerkers; Hoofdstuk 4.2.1.2 Directeur-bestuurder; Hoofdstuk 5 Financiële verantwoording Grondslagen voor de jaarrekening, Appendix 5
GRI 102-42	Identificeren en selecteren stakeholders	Hoofdstuk 2 Volle kracht vooruit: aan de slag; Hoofdstuk 3 Verantwoorden, leren en innoveren; Bijlage 7 Stakeholders en netwerken 2022
GRI 102-43	Betrokkenheid van stakeholders	Hoofdstuk 4.1.4 Integriteit; Hoofdstuk 4.2.2 Kwaliteitsmanagement; Hoofdstuk 4.2.3 Gedragscodes en certificering; Hoofdstuk 4.2.4 Gedragscodes en certificering; Bijlage 7 Stakeholders en netwerken 2022
GRI 102-44	Feedback van stakeholders	Hoofdstuk 4.1.4 Integriteit; Hoofdstuk 4.2.2 Kwaliteitsmanagement;
GRI 102-45	Geconsolideerde entiteiten	Hoofdstuk 5 Financiële verantwoording
GRI 102-46	Bepaling inhoud rapport en begrenzing	2022 in kerncijfers; Hoofdstuk 5 Financiële verantwoording
GRI 102-47	Lijst van materiële aspecten	Hoofdstuk 4.2.4 MVO-beleid; Bijlage 4 MVO
GRI 102-48	Herformulering	nvt
GRI 102-49	Veranderingen in inhoud en begrenzing rapport	nvt

Referentie	Omschrijving	Vindplaats jaarverslag 2022
GRI 102-50	Rapportageperiode	2022 in kerncijfers; Hoofdstuk 5 Financiële verantwoording
GRI 102-51	Datum van meest recente rapportage	2022 in kerncijfers; Hoofdstuk 5 Financiële verantwoording
GRI 102-52	Rapportagecyclus	2022 in kerncijfers; Hoofdstuk 5 Financiële verantwoording
GRI 102-53	Contactpersoon met betrekking tot het rapport	Colofon
GRI 102-54	Rapportagevariant GRI-standaarden	Hoofdstuk 4.2.4 MVO-beleid; Bijlage 4 MVO
GRI 102-55	GRI index	Hoofdstuk 4.2.4 MVO-beleid; Bijlage 4 MVO
GRI 102-56	Extern oordeel	Hoofdstuk 5 Financiële verantwoording
MANAGEMENT BENADERING Toelichting op materiële aspecten en begrenzing		
GRI 103-1	Naast de standaard Core topics vanuit de GRI, zijn de volgende aspecten voor Woord en Daad van belang: GRI 102-15 Key impact/risico's en kansen. Rationale: Woord en Daad werkt in het Zuiden in landen waar risico's hoger kunnen liggen of anders kunnen zijn dan in het Noorden. Denk bijvoorbeeld aan fraude/corruptie, imagoschade, onrust in landen met impact op projecten etc. Middels het risicobeleid worden waar mogelijk risico's gemitigeerd door middel van maatregelen of geaccepteerd. Tevens wordt in ieder project een risico-analyse gemaakt. Limitering: als risico's/kansen/impact via 'regular business' en het gewone risicobeleid zich voltrekken wordt dit niet apart benoemd. In het jaarverslag worden zaken wel expliciet benoemd die buiten de normale gang van zaken plaatsvonden. GRI 102-35/36 Beloning/vaststelling beloning. Rationale: De beloning van Woord en Daad staf (en met name directiebeloning) wordt kritisch gevolgd door het publiek (strijkstok-discussie). Woord en Daad kiest ervoor om redelijk te belonen volgens de CAO Rijk (via vast functiewaarderingssysteem om subjectivisme te voorkomen). Secundaire arbeidsvoorwaarden zijn vastgelegd in de arbeidsvoorwaardenregeling van Woord en Daad. Bij de vaststelling hiervan is ook de OR betrokken. Voor wat betreft het directiesalaris worden de eisen van GDN en CBF toegepast, waarbij Woord en Daad ervoor kiest om ruim onder het maximum te blijven en de directeur-bestuurder ook conform de CAO Rijk te belonen. Eventuele klachten met betrekking tot (directie)beloning worden geregistreerd, persoonlijk teruggebeeld en vastgelegd op de agenda van het bestuursoverleg. GRI 201-1/4, 203-2, 205-1 Economische aspecten. Rationale: Woord en Daad werkt met veel partijen samen, zowel publiek als privaat en beweegt zich volop in het economisch verkeer, zij het grotendeels via geëfde gericht op immateriële waarden wat impact beoogt in het leven van mensen. Woord en Daad is zich bewust van de directe en indirecte economische impact van haar handelen, zowel in het Noorden als in het Zuiden. Via de PMEL/PQA systematiek worden verbanden gelegd tussen activiteiten, output, outcome en impact, zoals in de sector gebruikelijk en steeds in ontwikkeling is, waarbij Woord en Daad nauw betrokken is (bijvoorbeeld Partos Efficiency Lab, IATI) GRI 302-1/305-1 Milieu aspecten. Rationale: Woord en Daad wil vanuit duurzaamheid en rentmeesterschap zuinig met energie om gaan en emissie beperken. Zie hiervoor ook het MVO-beleid zoals beschreven in Hoofdstuk 4.2.4. Beperking: in de projecten worden aan partnerorganisaties geen harde eisen gesteld aan emissie/energieverbruik, wel wordt innovatie en duurzaamheid gestimuleerd. Daarnaast is climate resilience een belangrijk beleidsthema, wat in alle projecten aandacht krijgt. GRI 401-1/404-3/408-1 Sociale aspecten. Rationale: Woord en Daad wil een aantrekkelijke werkgever zijn, die kansen biedt aan personeel voor ontwikkeling. Vanuit de kernwaarden is kinderarbeid/misbruik in projecten of programma's niet toegestaan en wordt van samenwerkingspartijen vereist dat er een child protection policy van toepassing is en kent tevens richtlijnen in het omgaan met kinderen in programma's door Woord en Daad staf en donateurs. Naast het integriteitsbeleid is er ook een diversiteits- en genderbeleid vastgesteld en is Woord en Daad pro-actief intern en met samenwerkingspartners in gesprek over morele dilemma's. NGO-supplement. Rationale: Woord en Daad onderkent het belang van de topics van het NGO-supplement voor haar werk	

Referentie	Omschrijving	Vindplaats jaarverslag 2022
ECONOMISCHE ASPECTEN		
GRI 201-1	Economische waarde, gegenereerd en verdeeld	Waardecreatiemodel, Hoofdstuk 5 Financiële verantwoording
GRI 203-2	Significante indirecte economische impact	Hoofdstuk 2 Volle kracht vooruit: aan de slag; Hoofdstuk 3 Verantwoorden, leren en innoveren; Hoofdstuk 4 Organisatie en bestuur; Bijlage 7 Stakeholders en netwerken
GRI 205-1	Beoordeling risico op corruptie	Hoofdstuk 4.1.2 Risicomanagement; Hoofdstuk 4.1.4 Integriteit; Bijlage 6 Assurance rapport
MILIEU ASPECTEN		
GRI 302-1	Energiegebruik in de organisatie	Hoofdstuk 4.2.4 MVO-beleid
GRI 305-1	Emissie	Hoofdstuk 4.2.4 MVO-beleid, Bijlage 4 Maatschappelijk Verantwoord Ondernemen
SOCIALE ASPECTEN		
GRI 401-1	Opleiding en training personeel	Hoofdstuk 4.1.3 Medewerkers
GRI 404-3	Prestatiebeoordeling en doorgroei personeel	Hoofdstuk 4.1.3 Medewerkers
GRI 408-1	Kinderarbeid	Hoofdstuk 4.2.4 MVO beleid
NGO SUPPLEMENT		
NG01	Stakeholderbetrokkenheid	Hoofdstuk 2 Volle kracht vooruit: aan de slag; Hoofdstuk 3 Verantwoorden, leren en innoveren; Hoofdstuk 4 Organisatie en bestuur; Bijlage 7 Stakeholders en netwerken 2021
NG02	Feedback, klachten en actie	Hoofdstuk 4.2.2 Kwaliteitsmanagement
NG03	Monitoring, evaluatie en leren	Hoofdstuk 3 Verantwoorden, leren en innoveren; Hoofdstuk 4.1.2 Risicomanagement; 4.1.4 Integriteit
NG04	Gender en diversiteit	Hoofdstuk 2 Volle kracht vooruit: aan de slag, Hoofdstuk 3 Verantwoorden, leren en innoveren, Hoofdstuk 4.2.3 Gedragscodes en certificering
NG05	Bewustwording en beleidsbeïnvloeding	Hoofdstuk 2.5 Beleidsbeïnvloeding; Bewustwording
NG06	Coördinatie met andere actoren	Hoofdstuk 2 Volle kracht vooruit: aan de slag; Hoofdstuk 3 Verantwoorden, leren en innoveren; Bijlage 7 Stakeholders en netwerken
NG07	Resource allocatie	Waardecreatiemodel, 2022 in kerncijfers, Hoofdstuk 5 Financiële verantwoording
NG08	Ethische fondsenwerving	Hoofdstuk 4.1.4 Integriteit; Hoofdstuk 5 Financiële verantwoording
NG08	Ethische fondsenwerving	Hoofdstuk 4.1.4 Integriteit; Hoofdstuk 5 Financiële verantwoording: groei ondanks crises

Assurance-rapport van de onafhankelijke accountant bij het mvo-verslag

Aan: de raad van toezicht van Stichting Reformatorische Hulpactie Woord en Daad te Gorinchem.

Onze conclusie

Wij hebben het in het jaarverslag 2022 opgenomen Verslag Maatschappelijk Verantwoord Ondernemen (hierna: het MVO-verslag), van Stichting Reformatorische Hulpactie Woord en Daad te Gorinchem over het boekjaar 2022 beoordeeld. Een beoordeling is gericht op het verkrijgen van een beperkte mate van zekerheid.

Op grond van onze werkzaamheden is ons niets gebleken op basis waarvan wij zouden moeten concluderen dat het MVO-verslag geen, in alle van materieel belang zijnde aspecten, betrouwbare en toereikende weergave geeft van:

- het beleid en de bedrijfsvoering ten aanzien van het MVO-beleid; en
- de gebeurtenissen en de prestaties op dat gebied in boekjaar 2022 in overeenstemming met de rapportagecriteria zoals toegelicht in de sectie 'rapportagecriteria'.

Het MVO-verslag bestaat uit het MVO-beleid (paragraaf 4.2.4 van het jaarverslag) en de informatie waarnaar verwezen wordt, in GRI-verwijstabel, met de vindplaats van de GRI-criteria in het jaarverslag.

De basis voor onze conclusie

Wij hebben onze beoordeling met betrekking tot het MVO-verslag verricht in overeenstemming met Nederlands recht, waaronder de Nederlandse Standaard 3810N 'Assurance-opdrachten inzake maatschappelijke verslagen'. Onze verantwoordelijkheden op grond hiervan zijn beschreven in de sectie 'Onze verantwoordelijkheden voor de beoordeling van het MVO-verslag'.

Wij zijn onafhankelijk van Stichting Reformatorische Hulpactie Woord en Daad zoals vereist in de Verordening inzake de onafhankelijkheid van accountants bij assurance-opdrachten

(ViO) en andere relevante onafhankelijkheidsregels in Nederland. Daarnaast hebben wij voldaan aan de Verordening gedrags- en beroepsregels accountants (VGBA). Wij vinden dat de door ons verkregen assurance-informatie voldoende en geschikt is als basis voor onze conclusie.

Rapportagecriteria

Het MVO-verslag dient gelezen en begrepen te worden samen met de rapportagecriteria. Stichting Reformatorische Hulpactie Woord en Daad is verantwoordelijk voor het selecteren en toepassen van deze rapportagecriteria, rekening houdend met de van toepassing zijnde wet- en regelgeving met betrekking tot verslaggeving.

De gehanteerde rapportagecriteria voor het opstellen van het MVO-verslag zijn de 'Sustainability Reporting Standards van het Global Reporting Initiative' (GRI) en de aanvullend gehanteerde rapportagecriteria zoals toegelicht op pagina 83 en 84 van het jaarverslag.

Beperkingen in de reikwijdte van onze beoordeling

In het MVO-verslag is ook informatie opgenomen die toekomstgericht is en die de vorm heeft van ambities, strategie, plannen, verwachtingen en ramingen. Inherent aan toekomstgerichte informatie is dat de werkelijke uitkomsten in de toekomst onzeker zijn. Wij geven geen zekerheid bij de veronderstellingen en de haalbaarheid van toekomstgerichte informatie in het MVO-verslag. De verwijzingen naar externe bronnen of websites in het MVO-verslag maken geen deel uit van de informatie die door ons is beoordeeld. Wij verstrekken derhalve geen zekerheid over deze informatie.

Stichting Reformatorische Hulpactie Woord en Daad is groepshoofd van verschillende organisaties. Het MVO-verslag omvat de MVO-verantwoording van Stichting Reformatorische Hulpactie Woord en Daad, en is geen integrale MVO-verantwoording van alle groepsorganisaties die in de consolidatie betrokken zijn.

Verantwoordelijkheden van het bestuur en de raad van toezicht voor het MVO-verslag

Het bestuur is verantwoordelijk voor het opstellen van het

MVO-verslag in overeenstemming met de rapportagecriteria zoals toegelicht in de sectie 'rapportagecriteria', inclusief het identificeren van belanghebbenden en het bepalen van materiële onderwerpen. De door het bestuur gemaakte keuzes ten aanzien van de reikwijdte van het MVO-verslag en het verslaggevingsbeleid zijn uiteengezet in het hoofdstuk 4.2.4 van het jaarverslag.

Het bestuur is ook verantwoordelijk voor een zodanige interne beheersing als het bestuur noodzakelijk acht om het opstellen van het MVO-verslag mogelijk te maken zonder afwijkingen van materieel belang als gevolg van fouten of fraude.

De raad van toezicht is verantwoordelijk voor het uitoefenen van toezicht op het rapportageproces van Stichting Reformatorische Hulpactie Woord en Daad.

Onze verantwoordelijkheden voor de beoordeling van het MVO-verslag

Onze verantwoordelijkheid is het zodanig plannen en uitvoeren van een beoordeling dat wij daarmee voldoende en geschikte assurance-informatie verkrijgen voor de door ons af te geven conclusie.

De werkzaamheden die worden verricht bij het verkrijgen van een beperkte mate van zekerheid zijn gericht op het vaststellen van de plausibiliteit van informatie en variëren in aard en timing van, en zijn ook geringer in omvang dan die bij een assurance-opdracht gericht op het verkrijgen van een redelijke mate van zekerheid. De mate van zekerheid die wordt verkregen bij een beoordeling is daarom ook aanzienlijk lager dan de zekerheid die wordt verkregen bij een controle.

Afwijkingen kunnen ontstaan als gevolg van fraude of fouten en zijn materieel indien redelijkerwijs kan worden verwacht dat deze, afzonderlijk of gezamenlijk, van invloed kunnen zijn op de beslissingen die gebruikers op basis van het MVO-verslag nemen. De materialiteit beïnvloedt de aard, timing en omvang van onze beoordelingswerkzaamheden en de evaluatie van het effect van onderkende afwijkingen op onze conclusie.

Wij passen de 'Nadere voorschriften kwaliteitssystemen' (NVKS) toe. Op grond daarvan beschikken wij over een samenhangend stelsel van kwaliteitsbeheersing inclusief vastgelegde richtlijnen en procedures inzake de naleving van ethische voorschriften, professionele standaarden en andere relevante wet- en regelgeving.

Wij hebben deze beoordeling professioneel kritisch uitgevoerd en hebben waar relevant professionele oordeelsvorming toegepast in overeenstemming met de Nederlandse Standard 3810N, ethische voorschriften en de onafhankelijkheidseisen.

Onze beoordeling bestond onder andere uit:

- het uitvoeren van een omgevingsanalyse en het verkrijgen van inzicht in de relevante maatschappelijke thema's en kwesties en de kenmerken van de organisatie;
- het evalueren van de geschiktheid van de gebruikte rapportagecriteria, de consistente toepassing hiervan en de toelichtingen die daarover in het MVO-verslag staan;
- het verkrijgen van inzicht in de rapporteringsprocessen die ten grondslag liggen aan het MVO-verslag, inclusief het op hoofdlijnen kennis nemen van de interne beheersingsmaatregelen, voor zover relevant voor onze beoordeling;
- het identificeren van gebieden in MVO-verslag met een hoger risico op misleidende of onevenwichtige informatie of afwijkingen van materieel belang als gevolg van fouten of fraude. Het op basis van deze risico-inschatting bepalen en uitvoeren van verdere werkzaamheden gericht op het vaststellen van de plausibiliteit van het MVO-verslag. Deze werkzaamheden bestonden onder meer uit:
 - het afnemen van interviews met het management en relevante medewerkers met verantwoordelijkheid voor het MVO-verslag, het MVO-beleid en prestaties;
 - het afnemen van interviews met relevante medewerkers verantwoordelijk voor het aanleveren van informatie voor, het uitvoeren van interne controles op, en het verwerken van de gegevens in het MVO-verslag;
 - het verkrijgen van assurance-informatie dat het MVO-verslag aansluit op de onderliggende administraties van de organisatie;

- het op basis van beperkte deelwaarnemingen beoordelen van relevante interne en externe documentatie;
- het evalueren van de algehele presentatie, structuur en inhoud van MVO-verslag;
- het overwegen of het MVO-verslag, inclusief de daarin opgenomen toelichtingen, het beeld weergeeft in relatie tot het doel van de gehanteerde rapportagecriteria.

Wij communiceren met de raad van toezicht onder andere over de geplande reikwijdte en timing van de beoordeling en over de significante bevindingen die uit onze beoordeling naar voren zijn gekomen.

Dubois & Co. Registeraccountants

Amsterdam, 30 maart 2023

Dubois & Co. Registeraccountants

ValidSigned door G. Visser RA



G. Visser RA

ValidSigned door A.A. Hammega RA



A.A. Hammega RA

BIJLAGE 5

Interne controle en risicomanagement

Onderdeel van het Handboek Organisatie is de procedure 'Toetsing Interne Controle' (procedure 9.3.1). De interne auditor van het team Finance en Control voert iedere zes maanden een toetsing uit op het functioneren van de interne beheersingsmaatregelen. Zo verkleinen we de kans op onregelmatigheden en fraude en toetsen we of de vastgestelde procedures en mandaten worden nageleefd.

Het toetsingskader van de interne controle richt zich op de kernprocessen inkomstenverwerking, vastleggen en afwickelen van verplichtingen, de binnenlandse en buitenlandse betalingen, de verwerking van sponsorinkomsten en het aanmaan- en incassoproces, de verwerking en beheersing van de baten van comités, postzegelverkoop en beheer stamgegevens van crediteuren. Ook vervanging van sponsorkinderen, toepassing van KvK-mandaten en CBF-regelgeving komen aan de orde.

Er is sprake van zowel gegevensgerichte als systeemgerichte controles, via steekproef of integrale toetsing. Daarbij worden ook autorisaties en mandaten betrokken zoals vastgelegd in het softwarepakket. Tijdens de toetsing wordt steekproefsgevijs gekeken naar correcte en volledige toepassing van de vastgestelde procedures (door de geautoriseerde personen) en vastlegging en documentatie daarvan in systemen.

De interne auditor rapporteert hierover aan de raad van bestuur en doet concrete verbetervoorstellen. De externe accountant maakt gebruik van deze verslagen en de eventuele hieraan gekoppelde acties bij de beoordeling van het functioneren van de interne controlesystematiek. Tevens wordt door hen een Assurance-rapport afgegeven waaruit blijkt dat de interne controle toetsing conform procedure heeft plaatsgevonden.

Over 2022 zijn twee toetsingen uitgevoerd. Beiden leidden tot de conclusie dat er slechts enkele kleine verbetervoorstellen waren, die ook zijn geïmplementeerd. Inmiddels kan de toetsing grotendeels systeemgericht plaatsvinden, waarbij we in de controle focussen op mandaten, mutaties in gebruikers-

groepen en door het systeem afgedwongen werkwijzen. Door de externe accountant is in 2022 weer een EDP audit uitgevoerd. Ook hier kwamen slechts enkele kleinere bevindingen uit naar voren.

Sinds enkele jaren richten we ons ook nadrukkelijk op risico's rond cybersecurity en systeemtoegang. In 2021 was door een externe partij een penetratietest uitgevoerd. Dit houdt in dat men in opdracht van ons heeft geprobeerd in te breken in onze systemen. Hier kwamen verschillende verbeterpunten uit, die we direct hebben opgepakt om datalekken te voorkomen. In 2022 is hieraan een verdere follow-up gegeven door een aantal specifieke testen te doen, zoals een back-up recovery test. Daarnaast is voortdurende bewustwording van collega's van groot belang. Om dat te bevorderen worden concrete voorbeelden regelmatig onder de aandacht gebracht en besproken.

In 2022 hebben grantmanagers een juridische training gehad wat hen in staat stelt risico's in samenwerkingen te identificeren en een plek te geven in contracten. Het gesprek met partners over integriteit en cyber security is voortgezet. In deze dialoog werd nadrukkelijk de koppeling gelegd naar identiteit en gedeelde waarden, een integraal thema voor onze organisatie. Er was sprake van een potentiële fraudecasus in Sierra Leone, uit onderzoek is gebleken dat er geen sprake was van fraude, maar wel van financiële onregelmatigheden, waarbij de lokale accountant niet scherp genoeg was. Naar aanleiding hiervan is besloten om nog nadrukkelijker in te zetten op toetsing van de kwaliteit van de externe accountant van partner organisaties, door bijvoorbeeld ter plekke gesprekken te hebben en toetsingen uit te voeren. In fragiele landen zoals Sierra Leone, Haïti en Tsjaad, wil Woord en Daad vooraf betrokken zijn bij de selectie van de externe accountant.

Bij samenwerking met nieuwe partnerorganisaties wordt voorafgaand aan contracteren een due diligence onderzoek uitgevoerd. Ook gedurende de samenwerking zijn er verschillende audits en toetsingen waarbij de risico's worden onderzocht en zo nodig actie wordt ondernomen. Er zijn

verschillende projectevaluaties (zowel op project- en organisatiecapaciteit als op compliance; dat laatste via zogenoemde exit reviews) uitgevoerd waar leerpunten uit kwamen die we meenamen ook voor andere projecten.

Het risicobeleid is dit jaar weer geactualiseerd. Zie hiervoor ook hoofdstuk 4.1.2. De organische structuur van onze projecten en organisatie vraagt om adaptief management, en dus ook steeds opnieuw om een toetsing van de risico's en vaststelling van mitigerende maatregelen.

Ook de interne procesbeschrijvingen zijn in 2022 waar nodig aangepast. Naast workflows met duidelijke proceseigenaren en functiescheiding is ook een uitgebreide risicoanalyse gemaakt, waarin zowel financiële risico's als bijvoorbeeld reputatierisico een plek hebben. Deze risicomatrix is gekoppeld aan de focus van de interne controletoeetsing.

Kortom, Woord en Daad beschikt over een actueel en adequaat risicomanagement systeem, waarbij interne controle maatregelen correct worden uitgevoerd, maar ook recht gedaan wordt aan de dynamische context waarin de organisatie opereert.

December 2022



Rina Molenaar
Directeur-bestuurder

BIJLAGE 6

Assurance-rapport van de onafhankelijke accountant

Aan: De raad van toezicht van Stichting Reformatorische Hulpactie Woord en Daad te Gorinchem.

Opdracht en verantwoordelijkheden

Wij hebben onderzocht of het proces, 'Toetspunten interne controle' (procedure 9.3.1 uit het Handboek Administratieve Organisatie), gericht op het vaststellen van de werking van de in dit proces genoemde interne controlemaatregelen, van Stichting Reformatorisch Hulpactie Woord en Daad te Gorinchem, over het jaar 2022, in overeenstemming is met de uitgangspunten en criteria, zoals vastgelegd in dit proces.

In bijlage 5 op bladzijde 87 van het jaarverslag is een beknopte beschrijving van het proces 'Toetspunten interne controle' opgenomen.

Het bestuur van de stichting is verantwoordelijk voor de uitvoering van het proces 'Toetspunten interne controle', voor de werking van de interne controleprocedures die conform dit proces uitgevoerd moeten worden en voor het nemen van maatregelen wanneer deze procedures niet effectief werken.

Het is onze verantwoordelijkheid hierover assurance te verstrekken.

Oordeel

Naar ons oordeel is het proces 'Toetspunten interne controle', in alle van materieel belang zijnde aspecten, uitgevoerd in overeenstemming met de uitgangspunten en criteria, zoals vastgelegd in procedure 9.3.1 uit het Handboek Administratieve Organisatie en heeft daarmee effectief gewerkt. Dit oordeel is onderworpen aan de inherente beperkingen die elders in dit assurance-rapport zijn genoemd.

Werkzaamheden

Wij hebben ons onderzoek verricht in overeenstemming met Nederlands recht, waaronder de Nederlandse Standaard 3000A, 'Assurance-opdrachten anders dan opdrachten tot

controle of beoordeling van historische financiële informatie (attest-opdrachten)'. Dienovereenkomstig dienen wij ons onderzoek zodanig te plannen en uit te voeren, dat een redelijke mate van zekerheid wordt verkregen dat sprake is van een effectieve werking van het proces 'Toetspunten interne controle'.

Ons onderzoek omvatte de volgende werkzaamheden:

- Kennis nemen van de procesbeschrijving 'Toetspunten interne controle' uit het Handboek Administratieve Organisatie en van de opzet van de interne controlemaatregelen die in dit proces genoemd worden, alsmede de risico's, maatregelen, doel van de maatregelen, de werkwijze en vastlegging van de bevinding van de interne toetsingen;
- Het inwinnen van inlichtingen bij medewerkers die betrokken zijn bij de uitvoering van het proces 'Toetspunten interne controle';
- Het herhalen van de uitgevoerde interne controlemaatregelen teneinde vast te stellen dat de bevindingen die gerapporteerd zijn over de werking van de interne controles juist zijn. Daarbij hebben wij inspecties uitgevoerd op de onderliggende processen en uitkomsten daarvan;
- Het vergelijken van de bevindingen van de uitkomsten van de 'Toetspunten interne controle' met de bevindingen van de werkzaamheden die wij uitvoeren gericht op de effectieve werking van interne controleprocedures, die wij als onderdeel van de controle van de jaarrekening testen;
- Het kennis nemen van de rapportages die naar aanleiding van het proces 'Toetspunten interne controle' tweemaal per jaar opgesteld worden.

Inherente beperkingen

Wij wijzen erop dat de volgende inherente beperkingen verbonden zijn aan onze opdracht:

- Ons onderzoek ziet alleen toe op het toetsen van het proces 'Toetspunten interne controle'. Dit proces toetst een selectie van de interne controleprocedures binnen de stichting maar niet alle interne controleprocedures;

- Ons onderzoek geeft geen oordeel over de werking van de processen zelf, die door de stichting in het kader van het proces 'Toetspunten interne controle' getoetst worden. De uitkomst van het proces 'Toetspunten interne controle' kan zowel zijn dat de getoetste processen effectief werken, maar ook dat dit niet het geval is;
- Ons onderzoek heeft betrekking op de werking van het proces 'Toetspunten interne controle' over een historische periode. Dit betreft de werking van deze procedures over het boekjaar 2022, die uitgevoerd is in de periode tussen januari 2022 tot en met januari 2023. De toetsing over deze historische periode geeft geen zekerheid over de effectiviteit van het proces voor een toekomstige periode.

Wij zijn onafhankelijk van Stichting Reformatorische Hulpactie Woord en Daad zoals vereist in de Verordening inzake de onafhankelijkheid van accountants bij assurance-opdrachten (ViO) en andere voor de opdracht relevante onafhankelijkheidsregels in Nederland. Verder hebben wij voldaan aan de Verordening gedrags- en beroepsregels accountants (VGBA). Wij passen de 'Nadere voorschriften accountantskantoren ter zake van assurance-opdrachten RA's' toe. Op grond daarvan beschikken wij over een samenhangend stelsel van kwaliteitsbeheersing, inclusief vastgelegde richtlijnen en procedures inzake de naleving van ethische voorschriften, accountantsstandaarden en andere relevante wet- en regelgeving.

Wij zijn van mening dat de door ons verkregen assurance-informatie voldoende en geschikt is als basis voor ons oordeel. Dubois & Co. Registeraccountants

Amsterdam, 30 maart 2023

Dubois & Co. Registeraccountants

ValidSigned door G. Visser RA



G. Visser RA

ValidSigned door A.A. Hammega RA



A.A. Hammega RA

BIJLAGE 7 Stakeholders en netwerken 2022

Naam organisatie of netwerk	Aard samenwerking
Brancheorganisaties en brede netwerken	
EU-Cord, Europees netwerk voor christelijke organisaties actief in noodhulp en ontwikkelingssamenwerking	Actieve participatie in trajecten van EU-Cord rond beleidsbeïnvloeding in Brussel (met name ten aanzien van beleidscoherentie) en institutionele fondsen. Daarnaast is er regelmatig uitwisseling op het terrein van EU-regelgeving m.b.t. financiën en auditing.
Coöperatie PerspActive	Samenwerkingsverband met strategische doelstelling om waar relevant en mogelijk samen te werken in programma's in het Zuiden en daarvoor financiering te realiseren. Directeur-bestuurder van Woord en Daad is bestuurslid van PerspActive.
Stichting ITGD	Stichting Intern Toezicht Goede Doelen beoogt de professionalisering van het interne toezicht van goede doelenorganisaties. Concreet doet men dit door het voorzien in kennisuitwisseling en netwerkfunctie.
Partos, branchevereniging voor particuliere internationale samenwerking in Nederland	Directeur-bestuurder van Woord en Daad is bestuurslid van Partos. Participatie in verschillende werkgroepen en netwerken voor uitwisseling. Participatie in lobbynetwerk Partos op onderwerp beleidscoherentie en samenwerking met Partos en Foundation Max van der Stoep in project 'Ready for Change'. Kennisuitwisseling tijdens bijeenkomsten over uiteenlopende relevante onderwerpen.
Prisma, vereniging van christelijke organisaties op terrein van ontwikkelings-samenwerking en diaconaat	Platform voor christelijke ontwikkelingsorganisaties voor bezinning, discussie en opinievorming. Participatie in bezinning, lobby, communicatie en bewustwording. Inhoudelijke en strategische bijdrage aan koers vereniging Prisma.
Samenwerking rond programma's in het Zuiden	
Netherlands Food Partnership (NFP)	Netherlands Food Partnership verbindt en ondersteunt initiatieven van Nederlandse organisaties en partners uit lage- en middeninkomenslanden. Woord en Daad neemt regelmatig deel aan bijeenkomsten.
Netherlands Water Partnership (NWP)	Het NWP brengt actoren in de Nederlandse watersector samen (bedrijfsleven, waterschappen, ngo's) en ondersteunt de watersector bij export en internationale samenwerking. Woord en Daad is actief lid van dit platform.
Christelijk Noodhulp Cluster (Dorcas, EO Metterdaad, Red een Kind, Tear, Woord en Daad en ZOA)	In 2022 betrof het noodhulpprogramma's in Libanon, Roemenië, Oekraïne.
Incluvest B.V.	Investeringsmaatschappij gericht op inclusief investeren in ontwikkelingslanden. Strategisch partnerschap in het kader van implementatie van het programma Inclusieve Agribusiness en het aantrekken van externe project-financiering in de vorm van leningen en investeringen.
PUM (Programma Uitzending Managers), uitzending van senior experts naar het Zuiden	PUM koppelt bedrijven uit ontwikkelingslanden en opkomende markten, op hun verzoek, aan Nederlandse professionals die hun jarenlange ervaring onbetaald inzetten. Woord en Daad heeft een samenwerkingsovereenkomst getekend met PUM en maakt daar naar behoefte gebruik van.
Netwerken voor beleidsbeïnvloeding	
CONCORD	CONCORD is het grootste Europese NGO netwerk (2600 leden), actief in Brussel om te lobbyen rond het ontwikkelingsbeleid van de EU. Woord en Daad is, namens EU CORD, sinds 2014 actief lid van de werkgroepen voor beleidscoherentie (steering group Policy Coherence for Development) en handel (Trade Reference Group).
Overige netwerken	Geregelde samenwerking in kader van beleidsbeïnvloeding met: Better Care Network, Sharenet, Dutch Coalition for Disability and Development, lobbygroep van Partos.

Naam organisatie of netwerk	Aard samenwerking
Kennisinstellingen	
ACACIA Water	Kennispartner op integraal waterbeheer voor het WASH programma van Woord en Daad.
Christelijke Hogeschool Ede	CHE, Lelie zorggroep en Woord en Daad deden samen met onderzoekers van het lectoraat Bezieling en Professionaliteit van de CHE vanaf 2018 onderzoek naar de relatie tussen christelijk geloof en professioneel handelen. Dit project is afgerond in augustus 2022. Woord en Daad en CHE onderzoeken de samenwerkingsmogelijkheden op het thema internationalisering.
Driestar educatief	Strategische samenwerking die zich richt op kwaliteitsversterking van onderwijs in ontwikkelingslanden en bewustwording. Tot 2015 werd samengewerkt binnen het traject Edu4Change en binnen het lectoraat Christelijk Leraarschap. Vanaf 2016 wordt samenwerking vooral vorm gegeven binnen het programma INCE.
Practica Foundation	Practica Foundation is actief in toegepast onderzoek, ontwikkeling en commerciële toepassing van technologie op het gebied van water en energie in ontwikkelingslanden. Ze is een kennispartner voor het WASH programma van Woord en Daad.
SeeYou	SeeYou (nieuwe naam voor Light for the World Nederland) is een organisatie die zich inzet voor mensen met een handicap. In 2020 gingen we een strategische samenwerking aan om de toegang van mensen met een handicap tot onze projecten te versterken.
The Broker	The Broker is organisatie die als verbinder actief op de thema's mondialisering en ontwikkeling en binnen een netwerk van overheden, ngo's, bedrijven en kennisinstellingen. Woord en Daad werkt regelmatig samen met The Broker om toegang tot structurele kennis te borgen.
Mekelle University (faculty groups on hydrology), Ethiopië	Kennispartner, samen met het Water Bureau van de Ethiopische overheid, binnen het WASH project in Tigray, Ethiopië.
Netwerken rond fondsenwerving	
Centraal Bureau Fondsenwerving (CBF)	Het CBF is de toezichthouder voor goede doelen in Nederland en geeft het keurmerk 'de Erkenning' uit aan goede doelen die voldoen aan strenge kwaliteitseisen. Woord en Daad is lid van CBF.
Goede Doelen Nederland (GDN)	GDN is een organisatie die haar leden, de goede doelen van Nederland, helpt met uiteenlopende zaken, zoals de bedrijfsvoering en het bevorderen van transparantie. Woord en Daad is lid van GDN.
Netwerken rond bewustwording	
Calvin College, Driestar College, Driestar Hogeschool, Hoornbeek College, Van Lodenstein College, Wartburg College	Met deze scholen wordt samengewerkt in het kader van bewustwordingsactiviteiten en uitwisseling tussen Nederlandse (vak-)scholen en (vak-)scholen in het Zuiden (zowel studenten als docenten).
Kerkelijke jeugdbonden, HHJW, HJW, JBGG en LCJ	Met deze jeugdbonden wordt jaarlijkse een dankdagkalender samengesteld en uitgebracht.

Naast deze stakeholders en netwerken werken we met vele partners in onze verschillende programma's. Enkele daarvan worden in hoofdstuk 2 ook benoemd.

Lijst van gebruikte afkortingen

ANBI	Algemeen nut beogende instelling
ARA	Asian Regional Alliance
BBRA	Bezoldigingsbesluit Rijksambtenaren
BSD	Basis Score voor Directiefuncties
CAO	Collectieve arbeidsovereenkomst
CBF	Centraal Bureau Fondsenwerving
COVID-19	Corona virus disease
EDP	Electronic Data Processing
ERP	Enterprise Resource Planning
FTE	Fulltime-equivalent
HARA	Haïtian Regional Alliance in Centraal-Amerika
HRM	Humanresourcesmanagement
IA	Inclusieve Agribusiness
INCE	International Network for Christian Education
ISO	Internationale Organisatie voor Standaardisatie
ITGD	Stichting Intern Toezicht Goede Doelen
LARA	Latin American Regional Alliance
MFI	Microfinanciering Instituut
NGO	non-gouvernementele organisatie
OR	Ondernemingsraad
PQA	Project Quality Assurance
PMEL	Planning, monitoring, evaluation, learning
SDGP	SDG-Partnerschapfaciliteit
SWOT	Strengths, Weaknesses, Opportunities and Threats (sterktes, zwaktes, kansen en bedreigingen)
TVET	Technical and Vocational Education and Training
WARA	West African Regional Alliance
WASH	Water, sanitatie en hygiëne

Organisatienamen zijn niet in de lijst opgenomen.

Overzicht core partnerorganisaties

Core partnerorganisaties zijn partners waarmee de christelijke identiteit wordt gedeeld en waarmee Woord en Daad een langdurige samenwerking heeft.

Partner	Land
ACN	Nepal
AEAD	Burkina Faso
AESEB	Burkina Faso
AMG Guatemala	Guatemala
AMG Haïti	Haïti
AMG India	India
AMG Filipijnen	De Filipijnen
AMG Uganda	Oeganda
ADP	Oeganda
Bright Future Ethiopia	Ethiopië
CCDB	Bangladesh
CCT	De Filipijnen
CSS	Bangladesh
Conviventia	Colombia
CTF	Sierra Leone
COUNT	India
CRECH	Haïti
CREDO	Burkina Faso
DEDRAS	Benin
EDA	Ethiopië
EFSL	Sierra Leone
FDB	Tsjaad
Hope Enterprises	Ethiopië
Hope for Justice	Ethiopië
ODE	Burkina Faso
P&A	Haïti
PBSA	Benin
SPONG	Burkina Faso
Tunado	Oeganda
TWA	Ethiopië
WDI	India
YGRO	Sri Lanka

COLOFON

Woord en Daad
Postbus 560
4200 AN Gorinchem
Tel. 0183-611800
Fax 0183-611808
info@woordendaad.nl

Woord en Daad is een Algemeen Nut Beogende Instelling. Voor testamentaire beschikkingen luidt ons adres: Stichting Reformatorische Hulpaktie Woord en Daad, gevestigd te Gorinchem. Onze stichting is ingeschreven onder nummer 41118168 bij de Kamer van Koophandel te Utrecht en staat onder controle van een registeraccountant. Onze bankgegevens zijn Rabobank NL64 RABO 0385 487088 t.n.v. Woord en Daad, Gorinchem.

Ontwerp en realisatie
BladenMakers, Nijkerk

Fotografie
Woord en Daad.
Alle foto's in dit jaarverslag mogen met toestemming worden gepubliceerd.





Bekijk het jaarverslag online:
woordendaad2022.inzine.nl